

ศักยภาพปทุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน
ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

จักรพงศ์ ผู้วิจารณ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรชุมชนและสิ่งแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศูนย์สุขภาพชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ชื่อเรื่อง
ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน
ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

โดย
จักรพงศ์ ผู้วิจารณ์

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

Saisakul

(อาจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล)

วันที่ ๑/ เดือน กค พ.ศ. ๒๕๕๕

กรรมการที่ปรึกษา

วิรัตน์ งาม

(อาจารย์ ดร.วิรัตน์ ปรกติ)

วันที่ ๑/ เดือน กค พ.ศ. ๒๕๕๕

กรรมการที่ปรึกษา

ผอ. วิจิตร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล สักดิ์คะหะ)

วันที่ ๑/ เดือน กค พ.ศ. ๒๕๕๕

รองประธานกรรมการประจำหลักสูตร
ทำหน้าที่แทนประธานกรรมการประจำหลักสูตร

ผอ. วิจิตร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล สักดิ์คะหะ)

วันที่ ๑/ เดือน กค พ.ศ. ๒๕๕๕

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

วิจิตร งาม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จาดุพงศ์ วาฤทธิ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ๗ เดือน ๕.๑. พ.ศ. ๒๕๕๕

ชื่อเรื่อง	ศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่
ชื่อผู้เขียน	นายจักรพงษ์ ผู้วิจารณ์
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศาสตร์พยากรณ์ชุมชนและสิ่งแวดล้อม
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล 2) ศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ และ 3) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนของผู้ให้ข้อมูล รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในเขต ในตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ จำนวน 252 ราย ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายแบบเป็นสัดส่วนกับประชากร โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 46.59 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ มีการสมรส มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.98 คน มีรายได้รวมเฉลี่ย 115,368.59 บาทต่อปี มีลักษณะถือครองที่ดินเป็นของตนเอง มีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 9.96 ไร่ มีพื้นที่ถือครองมากที่สุด 40 ไร่ ซึ่งมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนเลยในรอบปีที่ผ่านมา ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ และกานัน/ผู้ใหญ่บ้าน และไม่เคยมีประสบการณ์ในการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ส่วนใหญ่ระบุว่าถูกดิดาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมอยู่แล้ว โดยใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร และใช้เป็นแหล่งหาของป่ามากที่สุด และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีศึกษาภาพป่าชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการจัดการในระดับมากในด้านความสามารถของสภาพชุมชน มีการจัดการในระดับปานกลางในด้านความสามารถของสมาชิก ด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ด้านความสามารถขององค์กร และด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ตามลำดับ

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับ ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนของเกษตรกร พบว่า อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชน การฝึกอบรม ความรู้ การเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับ ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ส่วนปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ จำนวนพื้นที่ถือครอง ภูมิสำเนา ความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่า ชุมชน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p>0.05$)

Title	Potential of the Community Forest for Utilization by the Community, Maesai Sub-district, Rongkwang District, Phare Province
Author	Mr. Jakkpong Phuwicharn
Degree of in	Master of Arts in Community resources and Environmental Development
Advisory Committee Chairperson	Dr. Saisakul Fongmul

ABSTRACT

The study aimed to explore: 1) socio-economic characteristics of the farmers providing data; 2) potential of the community forest for utilization by the community; and 3) factors related to the community forest management for utilization by the community. Informants in this study were farmers living in Maesai Sub-district, Ronkwang district, Phare province. They were obtained by stratified random sampling. Interview schedules were used for data collection and analyzed by using the Statistical Package.

Results of the study revealed that most of the informants were female, 46.59 years old on average, elementary school graduates, and married. They had 3.98 family members on average and had an income for 115,368.59 baht per year on average. They possessed their own land with 9.96 rai on average, the highest was 40 rai. More than one-half of the informants had never perceived information about knowledge and community forest activities. The rest had perceived it through television, sub-district head, or village head. All of the informants had never had experience in training and educational tour. Most of them stated that the existing rules and regulations about the community forest utilization were appropriate. The informants most utilized the community forest as a food and forest product source. They had a moderate level of knowledge and understanding about the community forest.

With regards to potential of the community forest for utilization by the community, it was found that the informants had a moderate level the in management of their community conditions. They had a moderate level in the management of the community forest utilization, organization, and the process of the community forest establishment, respectively.

Based on the relationships between factors on socio-economic characteristics and the management of community forest utilization of the informants, there was a statistically significant relationship between the management of community forest utilization and sex, age, educational attainment marital status, information perception about knowledge and community forest activities, training, educational tour and being a community board member or leader. However, there was no statistically significant relationship between a level of the management of community forest utilization by the community and factors on a number of family members, income, amount of land holding, domicile, appropriateness of the rules and regulation, and knowledge and understanding about the community forest.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก คณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งประกอบไปด้วย อาจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล ประธานกรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์อาจารย์ ดร.วีรศักดิ์ ปรกติและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์ะทัศน์ กรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆที่กรุณาให้คำชี้แนะ ซึ่งผู้วิจัยกราบ ขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ ชาวบ้านอำเภอร่องควาง จังหวัดแพร่ ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลครั้งนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และครอบครัวที่ได้ปลุกฝังให้มีความอดทน ทำงาน ที่เป้นกำลังใจให้ตลอดการทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ภาควิชาส่งเสริมการเกษตรทุกท่าน เพื่อนๆ สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรชุมชนและสิ่งแวดล้อมและท่านอื่นที่มีได้กล่าวนาม ณ ที่นี้ ที่มีส่วนให้งานวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตามที่มุ่งหวังทุกประการ

ท้ายที่สุดนี้ ประโยชน์อันพึงได้จากการศึกษาในครั้งนี้ ขอมอบสำหรับผู้สนใจเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติต่อไป

จักรพงษ์ ผู้วิจารณ์

สิงหาคม 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพประกอบ	(12)
สารบัญภาพผนวก	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาของการวิจัย	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	6
บริบทชุมชน	6
ป่าชุมชน	12
แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน	20
แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและองค์กรประชาชน	29
เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
ภาคสรุป	37
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	38
สมมติฐานการวิจัย	39
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	40
สถานที่ดำเนินการวิจัย	40
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	40
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	42

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	43
การทดสอบเครื่องมือ	43
การวิเคราะห์ข้อมูล	44
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	46
ข้อมูลส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมผู้ให้ข้อมูล	46
ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย	
อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่	58
ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน	
ของผู้ให้ข้อมูล	66
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	86
สรุปผลการวิจัย	86
ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล	86
ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย	
อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่	87
ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของ	
ของชุมชนของผู้ให้ข้อมูล	89
อภิปรายผลการวิจัย	90
ข้อเสนอแนะ	92
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	92
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	93
บรรณานุกรม	94
ภาคผนวก	98
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	99
ภาคผนวก ข ภาพการเก็บรวบรวมข้อมูล	108
ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย	112

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนครัวเรือนของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน และขนาดตัวอย่างครัวเรือน ของเกษตรกรที่จะทำการสุ่มตัวอย่าง	42
2 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	49
3 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ	54
4 ระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน	58
5 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกร เพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน	61
6 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกร เพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนด้านความสามารถขององค์กร	62
7 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกร เพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนด้านความสามารถของสมาชิก	63
8 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกร เพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนด้านความสามารถของสภาพชุมชน	64
9 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกร เพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	65
10 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ ของชุมชน	70
11 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน กับศักยภาพป่าชุมชนของ เกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน	71
12 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา กับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อ การใช้ประโยชน์ของชุมชน	72
13 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อ การใช้ประโยชน์ของชุมชน	73
14 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ และจำนวนพื้นที่ถือครอง กับศักยภาพชุมชนของ เกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน	75

ตาราง

หน้า

15	ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิสำเนา กับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน	80
16	ความสัมพันธ์ระหว่าง การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชน กับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์	81
17	ความสัมพันธ์ระหว่าง การฝึกอบรม ด้วงาน กับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อใช้ประโยชน์ของชุมชน	82
18	ความสัมพันธ์ระหว่าง การเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน กับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน	83
19	ความสัมพันธ์ระหว่าง ความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนกับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน	84
20	ความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนกับศักยภาพของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน	85

สารบัญภาพประกอบ

ภาพ

หน้า

1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

39

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวก		หน้า
1	พื้นที่ปลูกทำไร่เลื่อนลอยของเกษตรกร	109
2	พื้นที่ทำไร่เลื่อนลอยทำให้เกิดการชะของหน้าดิน	109
3	ความร่วมมือของชาวบ้านกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ร่วมสร้างฝายแม้ว ชะลอน้ำ	110
4	ความร่วมมือของชาวบ้านกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ร่วมสร้างฝายแม้ว ชะลอน้ำ	110
5	สภาพป่าในเขตพื้นที่ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ใน ปัจจุบัน	111
6	สภาพป่าในเขตพื้นที่ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ใน ปัจจุบัน	111

บทที่ 1

บทนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างยิ่งของประเทศ ที่มีคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจและทางสภาพแวดล้อมตามทางธรรมชาติ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ผูกพันอยู่กับป่าไม้อย่างใกล้ชิดประโยชน์ที่มนุษย์ได้รับจากการป่าไม้มีทั้งตรงและทางอ้อม

จากการสำรวจพบว่าใน ปี พ.ศ.2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้อยู่ถึงประมาณร้อยละ 53 ของพื้นที่ทั้งประเทศ หรือ ประมาณ 171 ล้านไร่ แต่ใน ปี พ.ศ. 2536 ปรากฏว่ามีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ร้อยละ 26 หรือประมาณ 85 ไร่ เท่ากับพื้นที่ป่าถูกทำลายเฉลี่ยปีละประมาณ 3 ล้านไร่ ในขณะที่นโยบายหรือแผนงานของกรมป่าไม้ ได้กำหนดให้หน่วยงานในความรับผิดชอบของส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ ทำการปลูก ป่าทดแทนได้ปีละประมาณ 300,000 ไร่ จะเห็นได้ว่าการทำลายป่ากับการปลูกป่าทดแทนมีความแตกต่างกันมาก และ จากการศึกษาขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ร่วมกับกรมป่าไม้ โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศและสำรวจทางภาคพื้นดินพบว่าพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่ประมาณ 54.8 ล้านไร่ อีก 10 ปีต่อมาก็คือในปี พ.ศ. 2535 ภาคเหนือเหลือป่าไม้เพียง 47 ล้านไร่ คิดเป็นพื้นที่ที่ถูกทำลายในแต่ละปี ประมาณ 870,000 ไร่ต่อปี (โครงการวนศาสตร์ที่สูง พัฒนาดันน้ำภาคเหนือ, 2537: 3-5) ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 มีการสำรวจโดยใช้ภาพถ่ายเทียม พบว่าพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทย ได้มีเนื้อที่เพิ่มขึ้นเป็น 107.5 ล้านไร่ หรือ ร้อยละ 33.4 ของพื้นที่ประเทศ

ในพื้นที่ของภาคเหนือตอนบนยังมีสภาพของป่าอุดมสมบูรณ์มากกว่าภาคอื่นๆ และจังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่มีป่ามากที่สุด จากพื้นที่จังหวัด 12,566,911 ไร่ หรือ 20,107,057 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนป่าไม้ประมาณ 9,502,344 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 75.61 ของพื้นที่จังหวัดทั้งหมดและในบริเวณที่ราบสูง เป็นพื้นที่ป่าที่ยังหลงเหลือความอุดมสมบูรณ์อยู่ลักษณะเหล่านี้สามารถเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่ภาคเหนือ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2535: 273)

ในจังหวัดแพร่มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 2,976,888 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 72.30 ของเนื้อที่จังหวัด คงเหลือสภาพป่าที่เหลืออยู่ 2,810,975 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 69.30 ของพื้นที่จังหวัดลดลงจาก ปี พ.ศ. 2538 จำนวน 542,255,031 ไร่หรือ 867.61 ตร.กม.

ปัญหาการวิจัย

การดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น เป็นการแสวงหาการพัฒนาที่ไม่สิ้นสุด โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร ที่ต้องคำนึงถึงความเป็นจริงที่ปรากฏขึ้น คือ ขีดจำกัดของทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ วัฒนธรรมการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้นๆ รวมไปถึงความต้องการใช้ทรัพยากรนั้นๆ ของมนุษย์ในอนาคตจากข้อจำกัดของทรัพยากรดังกล่าว โดย มงคล ด้านธานินทร์ และบังอร แก่งส่อง (2536: 16) ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ไว้ว่า การอนุรักษ์คือวิธีใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด และก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและสูญเปล่าน้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ วิบุตย์ จำรัสพันธ์และคณะ(2535 : 24)ได้กล่าวถึง การจัดการป่าชุมชนขององค์กรในท้องถิ่น นอกจากจะแสดงให้เห็นบุคคลภายนอกให้เห็นศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องระหว่างคนกับป่าไม้ท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนและป่าไม้ชุมชน ภายใต้ระบบการจัดการดังกล่าว ก่อให้เกิดรูปแบบลักษณะการจัดการป่าชุมชนในชนบทที่หลากหลายและมีความแตกต่างกันได้

พื้นที่ป่าชุมชนของตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีพื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากการทำไร่เลื่อนลอยของชาวบ้าน การบุกรุกป่าเพื่อการเกษตร และทำการบุกรุกเพื่อนำไม้ออกจากป่า แต่อีกสาเหตุหนึ่งนั้น อาจถือได้ว่าเป็นความผิดพลาดทางด้านนโยบายของรัฐบาลในด้านการจัดการทรัพยากร เพราะในระยะแรกของการเข้ามาจัดการของรัฐนั้น ได้เข้ามาพยายามจัดการเพื่อควบคุม การให้สัมปทานทำไม้ เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้มีการตัดไม้ในประเทศส่งออกไปยังต่างประเทศ ส่วนปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของป่าก็คือ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านนั่นเอง เพราะชาวบ้านจะได้รับประโยชน์จากป่าไม้ในรูปแบบของป่าชุมชน ซึ่งจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและเป็นการรักษาป่าไม้ให้เพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นศึกษาถึงศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนแม่ทรายเพื่อจะได้ทราบว่าเกษตรกรและองค์กรท้องถิ่นได้มีแนวทาง ในการจัดการศักยภาพป่าชุมชนอย่างไรและจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนตำบลแม่ทรายในอนาคตได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษา สักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมผู้ให้ข้อมูล
2. เพื่อศึกษาศักยภาพป่าชุมชนในการใช้ประโยชน์ของป่าชุมชนตำบลแม่ทราย
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง คาดว่าจะเป็นประโยชน์ ดังนี้

1. เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับไปเป็นแนวทางในการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน ของตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ เพื่อดำเนินงานป้องกัน ปรามปราม การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้
2. นำข้อมูลและผลจากการวิจัยไปใช้ในการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และใช้เป็นแนวทางในการปรับแผนและวิธีการดำเนินงานด้านการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในจังหวัดต่างๆที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์จากป่า
3. ผู้ที่สนใจสามารถนำผลงานการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ได้ทำการศึกษาได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านแม่ทราย หมู่ที่ 2 บ้านแม่ทรายใต้ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ทรายต้นมื่น และหมู่ที่ 4 บ้านแม่ทรายต้นมื่นเหนือตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรหลักที่ใช้ในการศึกษาได้แก่หัวหน้าครอบครัวที่เป็นเกษตรกร จำนวนครัวเรือน 252 ครัวเรือน จากการสุ่มตัวอย่างครัวเรือน ทั้งหมด 678 ครัวเรือน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาถึง เนื้อหาศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ โดยตัวชี้วัด คือ

1. การก่อตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนโดยประชากรในชุมชนนั้นๆ
2. คณะกรรมการป่าชุมชนมีระบบบริหารจัดการพื้นที่ป่าให้สอดคล้องกับความต้องการของประชากรในชุมชน
3. พื้นที่ป่าสามารถอำนวยประโยชน์แก่ชุมชน อาทิ เช่น เป็นไม้ใช้สอย พืชสมุนไพร เป็นต้น
4. ชุมชนสามารถรักษาพื้นที่ป่าให้คงความสมดุลทางระบบนิเวศได้อย่างยั่งยืน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยประมาณ 9 เดือน ตั้งแต่ เดือน มกราคม 2554 – เดือนกันยายน 2554

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ในการวิจัยครั้งนี้มีคำนิยามศัพท์เพื่อความเข้าใจตรงกันดังนี้
ศักยภาพ หมายถึง ประสิทธิภาพหรือความสามารถ ในการพัฒนาหรือให้ปรากฏ
ป่าชุมชน หมายถึง ขบวนการทางสังคมหรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน ภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่งเพื่อร่วมดูแลรักษา ทำการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรป่า ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสิทธิชุมชนซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ

ศักยภาพป่าชุมชน หมายถึง ความสามารถของพื้นที่ป่าในการตอบสนองความต้องการของชุมชนในด้านปัจจัย 4 และการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศภายในชุมชนอย่างยั่งยืน ภายใต้การบริหารจัดการขององค์กรหรือสมาชิกภายในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

เกษตรกร หมายถึง ผู้ที่ประกอบอาชีพในการทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ การทำการประมงในพื้นที่ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่

การได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง ความถี่ของการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนจากสื่อบุคคลและสื่อมวลชน เช่น แผ่นพับ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

การฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง กิจกรรมที่จัดอบรมคนในชุมชนให้รู้จัก การดูแลรักษาป่าชุมชน การพัฒนาฟื้นฟู การสร้างจิตสำนึกคนในชุมชน เป็นต้น

การมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน หมายถึง ความเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ระเบียบกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์ การดูแลรักษาและฟื้นฟูป่าชุมชน

ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่บุคคลในชุมชนให้ความเคารพนับถือ หรือเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน

ความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน หมายถึง มีการคัดเลือกคณะกรรมการป่าชุมชน กำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับ รวมทั้งโทษของการทำลายป่าชุมชนตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่

ความสามารถขององค์กร หมายถึง คณะกรรมการป่าชุมชนตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ มีการดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ เช่น โครงการปลูกป่าเนื่องในวาระต่างๆ โครงการบวชป่า พร้อมทั้งมีการประชุมเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินโครงการ

ความสามารถของสมาชิก หมายถึง มีการเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมขององค์กร มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

ความสามารถของสภาพชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมในองค์กรหรือกลุ่มต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน หมายถึง การใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชนตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ในการดำรงชีพ ได้แก่ เป็นแหล่งอาหาร พืชสมุนไพรและของป่า เป็นแหล่งเชื้อเพลิงและไม้ใช้สอย เป็นต้น

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย
กรณีศึกษา ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่
เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. บริบทชุมชน
2. ป่าชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและองค์กรประชาชน
4. เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บริบทชุมชน

สภาพทั่วไป

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทราย (2553: 1-15) ได้ยกสถานะจากสภาตำบลเป็น
องค์การบริหารส่วนตำบล โดยกระทรวงมหาดไทยได้มีประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 25
ธันวาคม 2539 จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลประจำปี 2540 จำนวน 3,637 แห่ง โดยมีผลบังคับใช้
ตั้งแต่วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540

ที่ตั้ง

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทราย ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง
จังหวัดแพร่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอร้องกวางไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร
และห่างจากจังหวัดแพร่ ระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ
600 กิโลเมตร มีทั้งหมดจำนวน 4 หมู่บ้าน มีพื้นที่รับผิดชอบ 57 ตารางกิโลเมตร ที่ทำการองค์การ
บริหารส่วนตำบลตั้งอยู่บนถนนทางหลวง 101-แยกบ้าน แม่ทราย หมู่ที่ 1 ตำบลแม่ทราย อำเภอร้อง
กวาง จังหวัดแพร่ โดยมีอาณาเขตดังต่อไปนี้

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดกับ ต.เตาปูน อ.สอง จ.แพร่
ทิศใต้	ติดกับ ต.ร้องกวาง จ.แพร่
ทิศตะวันออก	ติดกับ ต.ไผ่โพน อ.ร้องกวาง จ.แพร่
ทิศตะวันตก	ติดกับ ต.ร้องกวาง ต.แม่ยางฮ่อ อ.ร้องกวาง จ.แพร่

ลักษณะทางภูมิประเทศ

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทราย มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงติดเชิงเขา ติดป่าไม้ เป็นที่ดอน ค่อนข้างลาดน้ำ ส่วนใหญ่เป็นที่ทำการเกษตร และ เลี้ยงสัตว์

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศ ฤดูร้อน ช่วงประมาณเดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 40 องศาเซลเซียส ฤดูฝนประมาณปลายเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนกันยายน มีปริมาณฝนตกชุกในช่วงเดือน มิถุนายน ถึงเดือน กรกฎาคม

การทำเกษตรกรรม

บริเวณพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล จะเป็นพื้นที่ป่าไม้ภูเขา คิดเป็นร้อยละ 81 พื้นที่เกษตรกรรมการปลูกข้าว ปลูกยาสูบ ข้าวโพด การเลี้ยงสัตว์จำพวกโค สุกร และไก่ คิดเป็นร้อยละ 13

ประเพณี

ประชากรส่วนใหญ่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลจะยึดถือตามประเพณีดั้งเดิม ซึ่งเกี่ยวกับชีวิตของคนไทย เช่น ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการบวช (ชาวแพร่นิยมเรียกว่า “ปอย”) ประเพณีการทำศพ ฯลฯ และที่แตกต่างจากประเพณีของชาวไทยในภาคต่าง ๆ อย่างเห็นได้ชัด เช่น ประเพณีทำท่งสี่ ประเพณีเอาขวัญ (เรียกว่าขวัญหรือบายศรีสู่ขวัญ) ประเพณีส่งเคราะห์

ประเพณีส่งเถา ประเพณีสืบชะตา ส่วนประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น ประเพณีแห่ครัวทานเข้าวัด ประเพณีทานก้วยสลาก ประเพณีทานขันข้าว (ถวายอาหารให้พระอุทิศส่วนกุศลให้คนตาย) ประเพณีเทศน์มหาชาติ ซึ่งพิธีกรรมก็ไม่แตกต่างจากจังหวัดอื่นในภาคเหนือมากนักในส่วนของ ประเพณีที่เกี่ยวกับเทศกาล มีเทศกาลสงกรานต์ งานเทศกาลลอยกระทง งานเทศกาลแห่เทียนพรรษา ฯลฯ

วัฒนธรรม

ในด้านวัฒนธรรมการกินอยู่ ประชาชนส่วนใหญ่ จะบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก รับประทานอาหารพื้นเมือง วัฒนธรรมการแต่งกาย ผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อของชาวแพร่คือ ผ้าหม้อห้อมและวัฒนธรรมการชอ การจ้อย

การคมนาคม

มีทางหลวงหมายเลข 1154 ผ่านจากอำเภอสอง ถึงอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา สภาพการคมนาคมมีรถยนต์ ขนาดเล็ก (สองแถว) วิ่งระหว่างหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านถึงตัวจังหวัดแพร่ระยะทางประมาณ 60 กม. ใช้เวลาเดินทาง ประมาณชั่วโมงครึ่ง

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

มีลำห้วยสายหลัก จำนวน 2 สาย ได้แก่

1. ลำห้วยแม่ทราย
2. ลำห้วยแม่ยางหลวง

การใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบัน

ชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลจะเกาะกลุ่มกันตามถนนสายต่างๆ ทั้งถนนสายหลักและตามซอยในหมู่บ้าน ประเภทที่อยู่อาศัยจะมีลักษณะอาคารเป็นไม้เป็นส่วนใหญ่ จะอยู่รวมตัวกันหนาแน่นทั้ง 4 หมู่บ้าน สถานที่ราชการ เช่น ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลโรงเรียน

บ้านแม่ทราย สถานีอนามัยแม่ทราย วัดบ้านแม่ทราย จะตั้งอยู่ติดกันเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียน โรงบ่มใบชาจะอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ บริเวณเกษตรกรรมจะอยู่รอบๆ ชุมชนพักอาศัย

การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรทางเกษตรตำบลแม่ทราย อำเภอวังทอง จังหวัดแพร่

1. พื้นที่ทั้งหมด 66,367 ไร่		
1.1 พื้นที่การเกษตร	4,984	ไร่
1.2 พื้นที่ภูเขาและป่าสงวน	58,761	ไร่
1.3 พื้นที่อยู่อาศัย	1,068	ไร่
1.4 พื้นที่อื่นๆ	1,554	ไร่
2. พื้นที่การเกษตร		
2.1 พื้นที่ปลูกข้าวนาปี	1,910	ไร่
2.2 พื้นที่ปลูกพืชไร่	2,596	ไร่
2.3 พื้นที่ปลูกพืชผัก	26	ไร่
2.4 พื้นที่ปลูกอื่นๆ	43	ไร่

ด้านเศรษฐกิจ

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทราย มีบทบาทในด้านการปกครอง การบริหาร การพาณิชย์ การเงิน และการคลัง การศึกษา และบริหารสาธารณสุขระดับอำเภอ จากสภาพเศรษฐกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทราย แบ่งการประกอบอาชีพหลักได้ 3 ประเภท คือ

พาณิชยกรรม

สภาพการค้าในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล จะมีร้านค้าย่อยตั้งอยู่สองฟากถนนตามซอยหมู่บ้าน ลักษณะอาคารเป็นอาคารคอนกรีตสองชั้นและอาคารไม้

ร้านขายของชำ	จำนวน	18	ร้าน
ร้านบริการเสริมสวย	จำนวน	-	ร้าน
ร้านซ่อมจักรยานยนต์	จำนวน	4	ร้าน
ตลาดชุมชน	จำนวน	1	แห่ง

อุตสาหกรรม

การประกอบกิจการอุตสาหกรรมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทราย ส่วนมากมักจะเป็นโรงสี โรงบ่มใบยา จะอยู่ตามชุมชนในหมู่บ้าน จำพวกบริการซ่อมเครื่องจักร เครื่องยนต์ จะอยู่ริมถนนสายหลักของแต่ละชุมชนซึ่งกระจายอยู่ทั่วไป ดังนี้

โรงสีข้าว	จำนวน	6	แห่ง
เตาบ่ม	จำนวน	50	เตา

ด้านสังคม

ศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทราย นับถือศาสนาพุทธ โดยมีการนับถือศาสนาอื่นบ้างเล็กน้อย ปัจจุบันมีศาสนสถาน จำนวน 1 แห่ง แยกเป็นวัด 1 แห่ง

ศิลปะ

จะมีรูปแบบของชาวล้านนาไทยทั่วไป เช่น ด้านดนตรี ดนตรีพื้นบ้าน จะประกอบด้วย สะล้อ ซอ

ข้อมูลทางการศึกษา

1. โรงเรียนประถมศึกษา (ขยายโอกาส)	จำนวน 1 แห่ง
2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวน 1 แห่ง
3. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ - แพร่เฉลิมพระเกียรติ	จำนวน 1 แห่ง

ข้อมูลศูนย์เด็กเล็กและสถานศึกษาที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทราย

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

จำนวนศูนย์	1 แห่ง
จำนวนห้องเรียน	1 ห้องเรียน
จำนวนเด็กเล็ก	43 คน
จำนวนผู้ดูแล	2 คน

ระดับประถมศึกษา (ขยายโอกาส)

จำนวนโรงเรียน	1	แห่ง
จำนวนห้องเรียน	12	ห้อง
จำนวนนักเรียน	259	คน
จำนวนครู-อาจารย์	20	คน

ระดับมหาวิทยาลัย

จำนวนนักศึกษา	1,700	คน
จำนวนอาจารย์ บุคลากรอื่นๆ	150	คน

การสาธารณสุข

1. สถานีอนามัย จำนวน 1 แห่ง
2. บุคลากรทางสาธารณสุขที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีอนามัย

เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข	จำนวน 1 คน
นักวิชาการสาธารณสุข	จำนวน 1 คน
เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน	จำนวน 1 คน
เจ้าหน้าที่อื่นๆ	จำนวน - คน
อสม.	จำนวน 54 คน

การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

1. สถิติเพลิงไหม้ในรอบปี (1 ม.ค. 47- 1 พ.ค. 47) จำนวน 2 ครั้ง
2. ความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินจากเพลิงไหม้ในรอบปีที่ผ่านมา คิดเป็น ผู้เสียชีวิต-คน บาดเจ็บ -คน

ป่าชุมชน

ป่าไม้ชุมชนเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของป่าไม้กับชุมชนในลักษณะที่ว่า การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนต้องพึ่งพาทรัพยากรป่าไม้ เพราะป่าไม้เป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร ที่สามารถนำมาใช้ในการรักษาโรค คนในชุมชนได้อาศัยไม้จากป่าเพื่อการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ดังนั้นเมื่อป่าถูกหักร้างสภาพงจนเหี้ยนเตียนไป ย่อมทำให้สิ่งที่คนในชุมชนต้องการนั้นร่อยหรอลงไปด้วย ซึ่งย่อมส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ในความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้กับชุมชนนั้น ชุมชนต่างๆ ได้พัฒนากลไกเพื่อใช้ในการจัดการ การใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น บางชุมชนอาจตั้งคณะกรรมการหรือกลุ่มอนุรักษ์ขึ้นมา เพื่อดูแลการใช้ประโยชน์จากป่า บางชุมชนอาจมีระบบความเชื่อเป็นแกนนำ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะทุกชุมชนจะมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ และการใช้ประโยชน์จากป่าของคนในชุมชน เช่น ความเชื่อเรื่อง ผีปด ช่วยให้เห็นคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากป่าปดได้อย่างพอเหมาะ ดังนั้นแนวความคิดเรื่องป่าชุมชนนี้ จึงเป็นการเน้นให้เห็นถึงบทบาทของคนในชุมชนต่อการจัดการใช้ประโยชน์จากป่าไม้เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน วิสุทธิ และคณะ (2535: 5)

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2532: 37) กล่าวว่าป่าชุมชนคือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนรวมจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น และจัดการอย่างยั่งยืนถาวร ซึ่งก็คงเป็นป่าขนาดเล็กๆ ที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน มีไว้เพื่อใช้สอย เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น แต่มีใช้อุตสาหกรรมขนาดใหญ่

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2535 : 274) อธิบายว่า ป่าชุมชน คือ พื้นที่ป่าไม้ที่ได้จัดแบ่งหรือกำหนดไว้ให้เป็นของชุมชน มีการจัดการโดยชุมชน และเพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและถาวรตามกฎหมายที่ชุมชนกำหนดไว้ ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นสำคัญ ป่าชุมชนดังกล่าวจะเป็นป่าธรรมชาติดั้งเดิม หรือเป็นป่าชุมชนที่ได้สร้างขึ้นมาก็ได้ และเป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชนโดยส่วนรวม

อานวย คอวนิช (2531 : 12) อธิบายว่า ป่าชุมชน หมายถึง ป่าไม้ธรรมชาติหรือป่าที่สร้างขึ้น เพื่อให้ประชาชนนั้นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันโดยมีจุดหมายของการพัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับรายได้ให้กับประชาชน เจ้าหน้าที่ของทางราชการที่เข้าไปจะต้องรู้จักวางตัวให้เข้ากับชาวบ้าน สำรวจภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน สถานที่ที่จะสร้างป่าชุมชนควรเป็นที่ดินสาธารณะ การเลือกพืชพรรณที่จะปลูกป่าในชุมชนควรที่จะเป็นไม้โตเร็วเพื่อที่จะให้ผลเร็ว เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ประชาชน แรงงานที่ใช้ในการปลูกป่าควรเป็น

ชาวบ้านเพื่อให้เกิดสำนึกในการเป็นเจ้าของ การใช้ประโยชน์และผลประโยชน์จากป่าชุมชนให้คณะบุคคลหรืออาจจะเป็นกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบลเป็นผู้แบ่งปันผลประโยชน์

ความหมายของป่า

วนิดา สุบรรณเสถียร (2539 : 188) กล่าวว่า ป่า หมายถึง ผลผลิตที่ได้จากป่าทุกชนิด ยกเว้นไม้ ไม้ในที่นี้ หมายถึง ผลผลิตจากเนื้อไม้ที่ได้จากต้นไม้โดยตรง เช่น ไม้ซุง ไม้แปรรูป ผลผลิตจากไม้ต่างๆ เท่านั้น คำว่าไม้ อาจเกิดความสับสนกับคำจำกัดความของป่า ตามกฎหมายป่าไม้ ในอดีตถือว่า ของป่าเป็นผลผลิตรอง และไม้เป็นผลผลิตหลัก ดังนั้นของป่าจึงไม่ได้รับความสนใจจากนักวิจัยและผู้บริหารงานของประเทศ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2532 ได้มีการยกเลิกสัมปทานการทำป่าไม้ทั่วประเทศ มีกระแสเรียกร้องของกลุ่มอนุรักษ์ให้ลดการทำลายป่า และให้มีการจัดการป่าไม้แบบยั่งยืนแรงผลักดันดังกล่าวจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการด้านผลิตผลป่าไม้ ทำให้ของป่ามีบทบาทสำคัญในด้านการจัดการผลิตผลป่าไม้แบบยั่งยืน นักวิจัยและนักบริหารทั้งประเทศไทยและต่างประเทศได้หันมาให้ความสนใจในการศึกษาผลิตผลของป่าเพื่อการจัดการ และเพื่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมมากขึ้น

ปัจจุบันของป่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศเนื่องจากมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การครองชีพของประชาชนในชนบท และประชาชนที่อาศัยอยู่ในป่า และต่อเศรษฐกิจของประเทศ จะเห็นได้ว่าบทบาทที่สำคัญของป่า มีดังนี้

1. เพื่อใช้เป็นอาหารพื้นบ้าน
2. เพื่อประโยชน์การใช้สอยในครัวเรือนในชีวิตประจำวัน
3. เพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนในระดับท้องถิ่น
4. ก่อให้เกิดการสร้างงานในด้านการเก็บหา การผลิตและการขนส่ง
5. สินค้าบางชนิดได้พัฒนาเป็นสินค้าส่งออกกระดานนาชาติ ของป่าทำรายได้ให้

ประเทศถึงปีละ 400-500 ล้านบาท

6. ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หากได้มีการจัดการอย่างถูกต้อง

และเนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศในเขตร้อน จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพของป่า มากมายหลายชนิด ของป่าเหล่านั้นได้มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตประจำวันของประชาชนในชนบทและผู้ที่ยึดอยู่ในป่ามาเป็นเวลานานร้อยปีแล้ว แต่มีของป่าเพียงไม่กี่ชนิดที่ได้พัฒนามาสู่อุตสาหกรรมหรือเพาะเลี้ยงเป็นพืชสวน ยังมีของป่าอีกหลายชนิดที่ยังไม่ได้รับความสนใจ หรือยังไม่ได้รับการพัฒนาและการจัดการที่ถูกต้อง ประกอบกับการตัดไม้ทำลายป่าทำให้เกิด

ความสูญเสียอย่างยิ่งต่อสภาพแวดล้อม ของป่าจึงเป็นทางเลือกที่สำคัญอีกทางหนึ่งเพื่อการจัดการผลผลิตจากป่า ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษา ชนิด การเก็บหา การผลิต การใช้ประโยชน์ และการตลาดของของป่า เพื่อการพัฒนาในอนาคตต่อไป

การจำแนกชนิดของป่า

รัชชัย สันติสุข และชวลิต นิยมธรรม(2526 : 45) ของป่ามีมากมายหลายชนิด เนื่องจากความหลากหลายทางชีวภาพของพืชในเขตร้อน ดังนั้นจึงรวบรวมของป่าเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะของป่านั้น โดยได้จำแนกของป่าเป็น 9 กลุ่ม ดังนี้

1. หวาย เป็นพันธุ์ไม้จำพวกปาล์ม มีลำต้นเลื้อยไปตามดิน และเกาะไปตามต้นไม้อื่นๆ ในโลกนี้มีอยู่ประมาณ 600 ชนิด 14 สกุล ในประเทศไทย พบ 55 ชนิด 6 สกุล ได้แก่ Calamus Korthalsis, Daemonorps, Plectocomia, Myrialepsis และ Plectocomiopsis พบขึ้นสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ 3,000 เมตร ในป่าธรรมชาติ จากการปลูกยังมีจำนวนน้อยมาก ในประเทศไทยส่วนใหญ่พบทางภาคใต้ของประเทศ และรองลงมาทางภาคเหนือ และภาคกลางตามลำดับ ขึ้นทั่วไปในป่าพรุ ป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น และป่าเบญจพรรณ ประโยชน์ที่สำคัญคือ ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ เครื่องเรือน เครื่องใช้ และอุปกรณ์กีฬา ซึ่งได้รู้จักกันมานานับร้อยปี จนปัจจุบันเป็นที่นิยมกันทั่วโลก หวายที่ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์นี้จะต้องใช้ต้นแก่ที่เจริญเติบโตเต็มที่ และมีอายุไม่ต่ำกว่า 7- 10 ปี

2. ไม้ เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว มีทั้งหมด 1,250 ชนิด 65 สกุล ในโลก ซึ่งพบทั่วไปในทวีปเอเชีย อาฟริกา อเมริกาใต้ ออสเตรเลีย ไม้เป็นผลผลิตของป่าไม้ที่สำคัญ และมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์มาแต่โบราณ มีการใช้มากมายในชีวิตประจำวัน ในประเทศไทยมีไม้ 55 ชนิด 13 สกุล ได้แก่ Arundianria, Bambusa, Cephalostachyum, Dendrocalamus, Dinochloa, Gigantochloa, Melocalamus Melocanna, Neohouzeaua ,Pseudosasa, Schizostachyum, Teinostachyum และ Thyrsostachys เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศในเขตร้อนมีฝนตกชุก สภาพทั่วไปจึงเหมาะต่อการเจริญเติบโต และการกระจายพันธุ์ของไม้ ป่าไม้พบได้ทั่วไป เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบ ป่าดิบเขา เป็นต้น มนุษย์ได้รู้จักการใช้ประโยชน์จากไม้นานานทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้เพราะทุกส่วนของไม้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น ตั้งแต่ราก ใบ ลำต้น หรือหน่อไม้

3. ชัน และยาง เป็นของป่าที่มีความสำคัญชนิดหนึ่ง ซึ่งมีเป็นจำนวนมากในประเทศไทย ชันและยางที่ได้นำมาใช้ในอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น น้ำมันชักเงา อุตสาหกรรมสี หมึก

พืชมั กอล์ฟ อุตสาหกรรมยา เป็นต้น การใช้สารธรรมชาติพวกนี้จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและต่อมนุษย์เหมือนเช่นการใช้สารสังเคราะห์ ในประเทศไทยมีชันและยางหลายชนิดที่ได้พัฒนาสู่อุตสาหกรรมขนาดย่อย เช่น ยางรัก ยางนา ยางสน และมีอีกหลายชนิดที่มีประโยชน์แต่ยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ และมีศักยภาพที่จะพัฒนาเข้าสู่อุตสาหกรรมได้ ประเทศไทยเรียกสารเหลวที่ไหลออกมาจากส่วนต่างๆ ของพืชว่า ชันและยาง ถ้ามีลักษณะเป็นก้อนเรียก ชัน การแข็งเป็นก้อนนี้เกิดจากสารพวกน้ำมันหอมระเหยได้ระเหยออกไป จึงเหลือเป็นยางที่มีลักษณะแข็งเรียกว่า ชัน ถ้าสารไหลออกมามีลักษณะเหลวข้น เรียกว่า ยาง ชันและยางนี้เป็นสารเหลวที่ไหลมาจากได้เปลือกไม้ หรือจากเนื้อไม้ก็ได้ มีสีสันท่างต่างกันไป อาจเป็นสีขาว สีเหลือง สีทอง สีแดง สีน้ำตาล หรือสีดำ แล้วแต่ชนิดของไม้

4. สมุนไพรและเครื่องเทศ เป็นสิ่งที่แยกจากกันได้ยาก พืชชนิดเดียวกันอาจเป็นทั้งสมุนไพรและเป็นทั้งเครื่องเทศ ขึ้นอยู่กับการใช้ประโยชน์พืชนั้นๆ เช่น อบเชย พริกไทย ลูกจันทน์เทศ เป็นต้น ถ้านำพืชเหล่านี้ไปรักษาโรค ก็เป็นสมุนไพร ถ้านำไปใช้ในการแต่งกลิ่นอาหารก็ถือเป็นเครื่องเทศ ดังนั้นในการกล่าวถึงสมุนไพร และเครื่องเทศ อาจไม่สามารถแยกจากกันได้อย่างเด่นชัด แต่สามารถดูได้จากการใช้ประโยชน์ของพืชนั้นตามที่ได้กล่าวมา สมุนไพรในปัจจุบันมีมากกว่า 1,000 ชนิด แต่มีประมาณ 100 ชนิดที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ บางชนิดมีศักยภาพในการพัฒนาไปสู่ยาแผนปัจจุบัน บางชนิดได้พัฒนาไปสู่การผลิตเป็นตัวยาแผนปัจจุบัน

5. พืชอาหาร ที่เก็บจากป่า ประกอบด้วยพืชผักป่า พืชหัว ผลไม้ป่า และเห็ด มีพืชหลายชนิดที่ได้พัฒนาจนเป็นพืชเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นพืชเอนกประสงค์ และเป็นที่ยอมรับประทานกันทั่วไป บางชนิดได้มีการพัฒนาจนมีรสชาติที่ดีขึ้น พืชผักป่าเป็นพืชที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนสูงสุด เนื่องจากมีการเก็บหาพืชผักป่ามาใช้เป็นอาหารประจำวันและขายในท้องตลาด

6. แมลงอุตสาหกรรม และแมลงกินได้ แมลงมีหลายชนิดที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์มาแต่สมัยโบราณ และได้มีการพัฒนาแหล่งซึ่งได้จากป่ามาสู่อุตสาหกรรม และบางชนิดมีการซื้อขายกันตามตลาดในท้องถิ่น แมลงที่ได้พัฒนาสู่อุตสาหกรรมมี 2 ชนิด คือ ครั่งและผึ้ง ส่วนแมลงกินได้ที่มีการซื้อขายในตลาดท้องถิ่นมีปริมาณไม่มากนัก แต่ก็สามารถเพิ่มรายได้แก่ครัวเรือนในชนบท

7. ไม้หอม ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ จึงมีพืชพรรณหลายชนิดที่มีลักษณะ และส่วนประกอบทางเคมีที่แตกต่างกันออกไปพืชที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งคือ ไม้หอม ซึ่งไม้หอมหลายชนิดได้ถูกกำหนดเป็นของป่าหวงห้าม และไม้หวงห้าม ได้มีการนำไม้หอมมาสกัดน้ำมันหอมระเหยเพื่อใช้ประโยชน์ แต่การพัฒนา ด้านน้ำมันหอมระเหยนั้นยังไม่สู้เจริญมากนัก หากไทยสามารถพัฒนาอุตสาหกรรมชนิดนี้ให้เกิดในประเทศไทย ก็จะสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศได้เป็นจำนวนมาก

8. เปลือกไม้ บางชนิดได้ถูกกำหนดเป็นของป่าหวงห้าม ผู้ที่จะเก็บหาจะขอ อนุญาตจากกรมป่าไม้ ยังไม่มีการศึกษากันมากนักถึงการใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ใช้โดยตรง เช่น ใช้ในการย้อมสีธรรมชาติ บางชนิดใช้เป็นสมุนไพร และบางชนิดใช้เป็นเครื่องเทศ บางชนิดใช้เกี่ยวข้องกับหมาก บางชนิดเป็นวัตถุดิบในการทำรูป เปลือกไม้ประกอบไปด้วยแทนนิน เป็นจำนวนมาก แต่ในประเทศไทยยังไม่มีการผลิตแทนนินโดยใช้เปลือกไม้เป็นแหล่งวัตถุดิบ เปลือกไม้ที่มีการเก็บหาในประเทศไทยปัจจุบันมีอยู่ 12 ชนิด

9. แทนนิน และสีธรรมชาติ ได้จากการนำเนื้อไม้และส่วนต่างๆ ของต้นไม้ เช่น ผล เปลือก ใบ มาใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มคุณค่า (Value added) ให้แก่ของป่า ซึ่งในการใช้ประโยชน์นี้อาจใช้ส่วนต่างๆ ของต้นไม้โดยตรง หรือการสกัดนำมาใช้ประโยชน์ก็ได้ แทนนิน (Tannins ภาษาพื้นเมืองเรียกว่า น้ำฝาด) มีอยู่ในเปลือกไม้ ในเนื้อไม้ และผลไม้ เป็นสารที่ใช้ในการฟอกหนัง เป็นสารช่วยลดความหนืดในบ่อน้ำมัน ใช้ในการทำหมึกพิมพ์ ทำสีย้อมผ้าให้ทนทานและใช้เป็นยารักษาโรคและเครื่องสำอางบางชนิด

ชนิดป่าของประเทศไทย

สมศักดิ์ สุขวงศ์ และเดียนใจ โก้สกุล (2532 : 4) ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่นๆ เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค สำหรับมนุษย์ และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ถ้าป่าไม้ถูกทำลายไปมากๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น สัตว์ป่า ดิน น้ำ ภูมิอากาศ ฯลฯ

เมื่อป่าไม้ถูกทำลาย จะส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำด้วย เพราะเมื่อเผาหรือถางป่าไปแล้ว พื้นดินจะโล่ง ขาดพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมาก็จะชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์

ของดินไปนอกจากนั้น เมื่อดินขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ น้ำก็จะไหลบ่าท่วมบ้านเรือนและที่ลุ่มใน
ฤดูน้ำหลาก พอถึงฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำซึมได้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธารทำให้แม่น้ำมีน้ำน้อย ส่งผล
กระทบต่อมาถึงระบบเศรษฐกิจ และสังคม เช่น การขาดแคลนน้ำในการชลประทานทำให้ทำนาไม่
ได้ผล ขาดน้ำผลิตกระแสไฟฟ้า

ประเภทของป่าไม้จะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับการกระจายของฝน ระยะเวลาที่ฝน
ตก รวมทั้งปริมาณน้ำฝน ทำให้ป่าแต่ละแห่งมีความชุ่มชื้นต่างกัน สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท
ใหญ่ๆ คือ

1. ป่าประเภทที่ไม่ผลัดใบ (Evergreen)
2. ป่าประเภทที่ผลัดใบ (Deciduous)

ป่าประเภทที่ไม่ผลัดใบ

ป่าประเภทนี้มองดูเขียวชอุ่มตลอดปี เนื่องจากต้นไม้แทบทั้งหมดที่ขึ้นอยู่เป็น
ประเภทที่ไม่ผลัดใบ ป่าชนิดสำคัญซึ่งจัดอยู่ในประเภทนี้ได้แก่

1. ป่าดงดิบ (Tropical Evergreen Forest or Rain Forest) ป่าดงดิบมีอยู่ทั่วไปใน
ทุกภาคของประเทศไทย แต่ที่มีมากที่สุด ได้แก่ ภาคใต้และภาคตะวันออก ในบริเวณนี้มีฝนตกมาก
และมีความชื้นมาก ในท้องที่ภาคอื่น ป่าดงดิบมักกระจายอยู่บริเวณที่มีความชุ่มชื้นมากๆ เช่น ตาม
หุบเขา ริมน้ำและลำธาร ห้วย แหล่งน้ำ และบนภูเขา ซึ่งสามารถแยกออกเป็นป่าดงดิบชนิดต่างๆ
ดังนี้

- 1.1 ป่าดิบชื้น (Moist Evergreen Forest) เป็นป่ารกทึบ มองดูเขียวชอุ่ม ตลอด
ปีมีพันธุ์ไม้หลายร้อยชนิดขึ้นเบียดเสียดกันอยู่มักจะพบกระจัดกระจายตั้งแต่ความสูง 400-1,000
เมตร จากระดับน้ำทะเล ไม้สำคัญก็คือ ไม้ตระกูลยางต่าง ๆ เช่น ยางนา ยางเสียน ส่วนไม้ชั้นรอง คือ
พวกไม้ก่อ เช่น ก่อไม้ ก่อเดือย

- 1.2 ป่าดิบแล้ง (Dry Eergreen Forest) เป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ค่อนข้างราบ มี
ความชุ่มชื้นน้อย เช่น ในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล
ประมาณ 100 - 400 เมตร ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ มะค่า พะยอม ตะเคียน แดง กระบาก และตากเสือ

- 1.3 ป่าดิบเขา (Hill Evergreen Forest) ป่าชนิดนี้เกิดขึ้นในพื้นที่สูงๆ หรือบน
ภูเขา ตั้งแต่ 1,000 เมตร จากระดับน้ำทะเล ไม้ส่วนมากเป็นพวก Gymnosperm ได้แก่ พวกไม้สน
และสนสามพันปี นอกจากนี้ยังมีไม้ตระกูลก่อขึ้นอยู่ พวกไม้ชั้นสองรองลงมา ได้แก่ เป้ง สะเดาช้าง
และขมิ้นต้น

2. ป่าสนเขา (Pine Forest) ป่าสนเขามักปรากฏอยู่ตามภูเขาสูง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ซึ่งมีความสูงประมาณ 700 เมตรขึ้นไป จากระดับน้ำทะเลในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางที่อาจปรากฏในพื้นที่สูง 200 -300 เมตรจากระดับน้ำทะเลในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ป่าสนเขามีลักษณะเป็นป่าโปร่ง ชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญของป่าชนิดนี้คือ สนสองใบและสนสามใบ ส่วนไม้ชนิดอื่นที่ขึ้นอยู่ด้วย ได้แก่ พันธุ์ไม้ป่าดิบเขา เช่น ก่อชนิดต่างๆ หรือพันธุ์ไม้ป่าแดงบางชนิด คือ เต็ง รัง เหียง พลวง เป็นต้น

3. ป่าชายเลน (Mangrove Forest) บางที่เรียกว่า “ป่าเลนน้ำเค็ม” หรือป่าเลน มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่น แต่ละชนิดมีรากค้ำและรากหายใจ ป่าชนิดนี้ปรากฏอยู่ตามที่ดินเลนริมทะเลหรือบริเวณปากแม่น้ำใหญ่ๆ ซึ่งมีน้ำเค็มท่วมถึง ในพื้นที่ภาคใต้ที่มีอยู่ตามชายฝั่งทะเลทั้งสองด้าน ตามชายทะเลภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ทุกจังหวัด และที่มากที่สุดคือ บริเวณปากน้ำเวฬุ อำเภอขลุ้ง จังหวัดจันทบุรี

พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ตามป่าชายเลน ส่วนมากเป็นพันธุ์ไม้ขนาดเล็ก ใช้ประโยชน์สำหรับการเผาถ่านและทำฟืน ไม้ชนิดที่สำคัญคือ โกงกาง ประสัก ถั่วขาว ถั่วดำ โปร่ง ตะบูน แสมทะเล ลำพู ฯลฯ ส่วนใหญ่ไม้พื้นล่างเป็นพวกปรังทะเล เหงือกปลาหมอ หอยทะเล เป้ง เป็นต้น

4. ป่าพรุ (Swamp Forest) ป่าชนิดนี้ปรากฏในบริเวณที่มีน้ำจืดท่วมนาน ๆ ดินระบายน้ำไม่ดี ป่าพรุในภาคกลางมีลักษณะโปร่ง และมีต้นไม้ขึ้นอยู่ห่างๆ เช่น ครอเทียน สนุ่น จิก โมกบ้าน หวายน้า หวายโปร่ง ระกำ อ้อ และแฉม ในภาคใต้ ป่าพรุขึ้นอยู่บริเวณที่มีน้ำขังตลอดปี ดินเป็นพีท ซึ่งเป็นซากพืชผุสลายทับถมกันเป็นเวลานาน ป่าพรุแบ่งออกได้ 2 ลักษณะคือ ตามบริเวณซึ่งพรุน้ำกร่อยใกล้ชายทะเล ดันเสม็ดจะขึ้นอยู่หนาแน่น พื้นที่ป่ามีต้นกษชนิดต่างๆ เรียก “ป่าพรุเสม็ด” หรือ “ป่าเสม็ด” อีกลักษณะเป็นป่าที่มีพันธุ์ไม้ต่างๆ มากชนิดปะปนกัน ชนิด พันธุ์ไม้ที่สำคัญของป่าพรุ ได้แก่ อินทนิล น้ำหว่า จิก โสภณน้ำ กระทุ้งน้ำ กันเกรา ไม้พื้นล่างประกอบด้วย หวาย ตะค้าทอง หมาแดง และหลากหลายชนิดต่างๆ

5. ป่าชายหาด (Beach Forest) เป็นป่าโปร่งไม่ผลัดใบ ขึ้นอยู่ตามบริเวณหาดชายทะเลน้ำไม่ท่วมตามฝั่งดินและชายเขาริมทะเล ต้นไม้สำคัญที่ขึ้นอยู่ตามหาดทรายชายทะเลได้แก่ สนทะเล หูกวาง โพธิ์ทะเล กระทิง ตีนเป็ดทะเล หยน้ำ มักมีดินเค็มและหญ้าต่างๆ ขึ้นอยู่เป็นไม้พื้นล่าง ตามฝั่งดินและชายเขา มักพบไม้เถาวัลย์ มะค่าแต้ กระบองเพชร เสม้า และไม้หนามชนิดต่างๆ เช่น ชิงชี หนามหัน กำจาย มะขวิด เป็นต้น

ป่าประเภทผลัดใบ

ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ในป่าประเภทนี้เป็นจำพวกผลัดใบแทบทั้งสิ้น ในฤดูฝน ป่าประเภทนี้จะมองดูเขียวชอุ่ม พอถึงฤดูแล้ง ต้นไม้ส่วนใหญ่จะพากันผลัดใบ ทำให้ป่ามองดูโปร่งขึ้น และมักจะเกิดไฟป่าเผาไหม้ใบและต้นไม้เล็กๆ ป่าชนิดสำคัญซึ่งอยู่ในประเภทนี้ได้แก่

1. **ป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest)** ป่าผลัดใบผสม หรือป่าเบญจพรรณมีลักษณะเป็นป่าโปร่ง และยังมีไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่กระจัดกระจายทั่วไป พื้นที่ดินมักเป็นดินร่วนปนทราย ป่าเบญจพรรณในภาคเหนือมักจะมีไม้สักขึ้นปะปนอยู่ทั่วไปครอบคลุมลงมาถึงจังหวัดกาญจนบุรี ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก มีป่าเบญจพรรณน้อยมาก และกระจัดกระจาย พันธุ์ไม้ชนิดที่สำคัญได้แก่ สัก ประดู่แดง มะค่าโมง ตะแบก เสลา อ้อยช้าง ส้าน ขมหอม ขมหิน มะเกลือ สมพง เก็ดคำ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีไม้ไผ่ที่สำคัญ เช่น ไม้ไผ่ป่า ไม้ไผ่ขี้เหล็ก ไม้ไผ่ไร่ เป็นต้น

2. **ป่าเต็งรัง (Dry Deciduous Dipterocarp Forest)** หรือที่เรียกกันว่า ป่าแดง ป่าแพะ ป่าโคก ลักษณะทั่วไปเป็นป่าโปร่ง ตามพื้นป่ามักจะมีโจด ต้นปรัง และหญ้าเพ็ก พื้นที่แห้งแล้ง ดินร่วนปนทรายหรือกรวด ลูกรัง พบอยู่ทั่วไปในที่ราบและที่ภูเขา ในภาคเหนือ ส่วนมากขึ้นอยู่บนเขาที่มีดินดินและแห้งแล้งมาก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีป่าแดงหรือป่าเต็งรังมีมากที่สุดตามเนินเขาหรือที่ราบดินทราย ชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญในป่าแดงหรือป่าเต็งรัง ได้แก่ เต็งรัง เหียง พลวง กราด พะยอม ดีด้า เต้า มะค่า ประดู่แดง สมอไทย ตะแบกเลือด แดงใจ รกฟ้า ฯลฯ ส่วนไม้พื้นล่างที่พบมาก ได้แก่ มะพร้าวเต่า ปุ่มเป้ง หญ้าเพ็ก โจด ปรัง และหญ้าชนิดอื่นๆ

3. **ป่าหญ้า (Savanna)** ป่าหญ้ามียู่ทุกภาค บริเวณป่าที่ถูกแผ้วถางทำลาย บริเวณพื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ และถูกทอดทิ้ง หญ้าชนิดต่างๆ จึงเกิดขึ้นทดแทน และพอถึงหน้าแล้งก็เกิดไฟไหม้ ทำให้ต้นไม้บริเวณข้างเคียงล้มตาย พื้นที่ป่าหญ้าจึงขยายมากขึ้นทุกปี พืชที่พบมากที่สุดในพื้นที่ป่าหญ้านี้คือ หญ้าคา หญ้าขนดาช้าง หญ้าไข่มง หญ้าเพ็ก และปุ่มเป้ง บริเวณที่พอจะมีความชื้นอยู่บ้างและการระบายน้ำดีก็มักจะพบพง และแขมขึ้นอยู่ และอาจพบต้นไม้ทนไฟได้ เช่น ดับเต่า รกฟ้า ดานเหลือง ดีด้า และเต้า

แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน

1. ความหมายป่าชุมชน

อำนวย คอวนิช (2531:11) ได้ให้ความหมายของ ป่าชุมชนไว้ว่า เป็นป่าที่ประชาชนได้ร่วมกันจัดทำขึ้น เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชนนั้น ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของวิธีการวนศาสตร์ชุมชนอันเป็นวิธีการใช้กิจกรรมทางป่าไม้ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชนบทโดยพิจารณาความต้องการของราษฎรส่วนรวมเป็นพื้นฐาน จะเห็นได้ว่า ความหมายของป่าชุมชนได้ครอบคลุมปรัชญาของวนศาสตร์ชุมชนไว้ครบถ้วน คือ

1.1 ความต้องการพื้นฐานของราษฎรร่วมกัน (basic needs) จากการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในด้านต่างๆ เช่น ใช้ไม้เพื่อเป็นเชื้อเพลิง ไม้ใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น

1.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) โดยเน้นให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทหลักในการพัฒนาป่าไม้ ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองความต้องการของราษฎรในชุมชนเอง

1.3 ความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ (sense of belonging) อันเป็นผลที่เกิดจากที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเอง นอกจากนี้ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากป่าชุมชนนั้นก็จะเป็นของชุมชนเป็นของราษฎรที่ได้ร่วมกันสร้างป่าชุมชนนั้น ดังนั้น ความรัก การดูแลรักษา และเอาใจใส่ต่อป่าชุมชนนั้นก็จะเป็นไปตามมา เพราะประชาชนถือว่าเป็นของเขาเอง

ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ (2536: 9) กล่าวว่า ป่าชุมชน จะต้องเป็นป่าที่ผู้คนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ แต่ต้องมีขอบเขตจำกัด ป่าชุมชนจะต้องทำหน้าที่หลักๆ สองด้านคือ ด้านแรกรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ด้านที่สองเป็นที่ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของผู้คน เมื่อเป็นอย่างนี้ป่าชุมชนก็คือ การจัดการป่าไม้ในชุมชน หรือท้องถิ่นโดยให้ท้องถิ่นเข้าไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบที่เหมาะสม

คณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน (2533: 35) กล่าวว่า เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของวนศาสตร์ชุมชนซึ่งหมายถึง พื้นที่ป่าไม้ที่จัดแบ่งหรือกำหนดไว้ให้เป็นของชุมชน มีการจัดการโดยชุมชน และเพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และถาวรตามกฎหมายที่ชุมชนได้กำหนดไว้ ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับความเชื่อ และวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นสำคัญ

โกลด์ แพรกทอง (2539 : 24) ได้กล่าวว่า ป่าชุมชนคือ รูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการพึงพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่านั้น และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าเป็นผู้กำหนดแผนการ และควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์คือเนื้ออย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของชุมชน ป่าชุมชนได้มีการดำเนินการอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้วตามสภาพการพึงพิงของประชาชนที่มีต่อแหล่ง ป่าที่อยู่ใกล้เคียงหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งมีรูปแบบการใช้ประโยชน์จากป่าแตกต่างกันออกไปตามสภาพภูมิประเทศ นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ และสังคมจากความหมายของป่าชุมชนนั้น มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมาย ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

ป่าชุมชน หมายถึง เป็นป่าที่ประชาชนได้ร่วมกันจัดทำขึ้น เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชนนั้นป่าชุมชนได้ครอบคลุมปรัชญาของวนศาสตร์ชุมชนไว้ครบถ้วนคือ มีความต้องการพื้นฐานของราษฎรร่วมกันจากการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในด้านต่างๆ การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเน้นให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทหลักในการพัฒนาป่าไม้ เพื่อแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองความต้องการของราษฎรในชุมชนเอง และการมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ เกิดจากการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเอง นอกจากนี้ชุมชนในท้องถิ่นยังมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรป่าของท้องถิ่นของตนในการอนุรักษ์ป่า ช่วยรักษาดูแลให้ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าดำรงอยู่ได้พร้อมกับอำนวยโอกาส และประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชน

การพัฒนาป่าชุมชนได้อยู่บนพื้นฐานของความคิด 4 ประการ คือ

2.1 แนวความคิดทางด้านนิเวศวิทยาซึ่งยอมรับว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ (ecosystem) มีความสัมพันธ์กันระหว่างสิ่งมีชีวิตคือ คน ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งไม่มีชีวิต ซึ่งประกอบเป็นระบบนิเวศอยู่ภายใต้การโยงใยของระบบเชื่อมโยงต่างๆ ที่สร้างสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศจึงมุ่งถึงการที่จะให้มนุษย์สามารถอาศัย และพึงพิงระบบนิเวศน์โดยไม่มีการทำลาย

2.2 แนวความคิดของการพัฒนาชนบทซึ่งมองเห็นว่ากิจกรรมทางด้านป่าไม้เป็นกิจกรรมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนให้ชุมชนสามารถยืนอยู่ได้ เนื่องจากแหล่งป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ชนบทได้อาศัยพึ่งพิงในลักษณะต่างๆ เช่น เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ไม้ใช้สอย เป็นศูนย์รวมจิตใจ อันเกิดมาจากความเชื่อ และประเพณีที่สืบทอดกันมา ประชาชนผู้อาศัยอยู่ในชนบทได้มีการดำรงชีวิต และมีวิธีการรักษาแหล่งไม้ของประชาชนแตกต่างกันออกตามประโยชน์ที่ได้รับจากป่า กิจกรรมของป่าไม้ จึงเป็นกิจกรรมที่อำนวยผลต่อการดำรงชีพของประชาชนใน

ชนบทสมควรที่จะถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งร่วมกับกิจกรรมอื่นๆ ในการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนชนบทอยู่รอด และพัฒนาตนเองได้

2.3 แนวความคิดของการกระจายอำนาจในการดูแลรักษาป่าไม้จากที่ดำเนินงานโดยหน่วยงานของรัฐให้เป็นการร่วมกันดูแลรักษาป่าไม้โดยประชาชน เพื่อให้เกิดการร่วมมือในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่จำกัดให้สามารถอำนวยผลประโยชน์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้พื้นที่ป่าไม้โดยตรงมากขึ้น และเน้นการกระจายงานให้หน่วยงานในภูมิภาคให้สามารถที่จะให้การบริการแก่ประชาชนได้ตรงกับความต้องการมากขึ้น

2.4 แนวความคิดทางด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่ออกขายได้สามารถที่จะได้รับการจัดการให้มีผลประโยชน์ที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และเนื่องจากป่าเป็นแหล่งของทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น ป่าใช้สอย แหล่งขับน้ำ การพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นศูนย์รักษาควบคุมดูแลธรรมชาติ ระหว่างสิ่งมีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิต ภายใต้การจัดการที่เหมาะสม ป่าสามารถให้ประโยชน์หลายๆ อย่างในลักษณะอนันต์ประสงคต่อชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งป่าไม้

Cohen and Uphoff (1980: 222) มองว่า ป่าชุมชนเป็นการสะท้อนให้เห็นการยอมรับศักยภาพของชุมชนในด้านการจัดการป่าชุมชนอีกด้วย เนื่องจากป่าชุมชนเป็นสาธารณสมบัติ (Common property) คือ ในขณะที่เอกชนสามารถตัดสินใจใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินสมบัติของตนเองได้ตามความต้องการแต่การตัดสินใจใดๆ เกี่ยวกับสาธารณสมบัติจำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากบุคคลหลายฝ่ายที่มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของสาธารณสมบัตินั้นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเสมอในการจัดการสาธารณสมบัติได้แก่ การที่ปัจเจกบุคคลมักใช้ประโยชน์จากสาธารณสมบัตินั้นอย่างเต็มที่ เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งมักส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของคนอื่นจึงจำเป็นที่กลุ่ม หรือชุมชนที่ร่วมกันเป็นเจ้าของต้องสร้างกลไกในการให้คุณให้โทษทางสังคมขึ้นมา (Social sanction) เพื่อกำหนดพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล แต่ละคนไม่ให้ใช้ประโยชน์จากสาธารณสมบัตินั้นมากจนสร้างความเดือดร้อนแก่บุคคลอื่นๆ

ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ (2536: 10) กล่าวว่า ป่าชุมชนประกอบไปด้วย 5 แนวความคิดหลัก คือ

แนวความคิดแรก มิติทางด้านวัฒนธรรม มีลักษณะสำคัญ 6 ประการ

1. การมองความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ของชีวิต และธรรมชาติอย่างเป็นองค์รวม (holistic approach) โดยไม่จำกัดอยู่ที่ด้านใดด้านหนึ่งเช่น การมองความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าในฐานะเป็นวิถีชีวิตในระบบนิเวศเดียวกันที่ไม่อาจแยกกันพิจารณาได้

2. การเน้นที่วิธีคิดหรือระบบความคิด มองแบบองค์รวมเช่น ความคิดที่ว่าคนกับป่าอยู่ด้วยกันได้เป็นวิธีคิด และทางเลือกที่วางอยู่บนเงื่อนไขของการยังชีพ และความสัมพันธ์กับธรรมชาติแบบยั่งยืน

3. การศึกษาจากมุมมองผู้ถูกศึกษา หมายถึง วิธีคิด หรือมุมมองของชาวบ้านซึ่งเป็นสิ่งที่มีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ผ่านการพิสูจน์ความจริงมาเป็นเวลานาน

4. การให้ความสำคัญกับเรื่องอุดมการณ์อำนาจ อันเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และ มนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นอุดมการณ์พื้นฐานของการบังคับใช้ระเบียบ และกฎเกณฑ์ในการจัดการความสัมพันธ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับสิทธิ และอำนาจของชุมชน

5. การมองในแง่ของการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ (ideological reproduction) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง เช่น การใช้วิธีคิดว่าด้วยเขตอภัยทานเป็นพลังในการต่อต้านการทำลายป่าในปัจจุบัน

6. การเห็นว่ามนุษย์มีศักดิ์ศรี และสิทธิตามธรรมชาติ เช่น ความเป็นชุมชนในการรวมตัวกันเพื่อรักษาป่า และลักษณะทางชาติพันธุ์เพื่อแสดงความเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ในวัฒนธรรมของตนเอง

แนวความคิดที่สอง ระบบทรัพย์สินร่วมกันของชุมชน(communal property system) เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับ ระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนตั้งอยู่บนหลักการของสิทธิการใช้ทรัพยากรที่มีระบบการจัดการโดยกลุ่มผู้ใช้ ซึ่งจะกำหนดกฎเกณฑ์ว่าใครบ้างมีสิทธิใช้ใครบ้างไม่มีสิทธิใช้ และควรใช้อย่างไร ระบบทรัพย์สินร่วมกันของชุมชนนี้มีชุมชนเป็นทั้งผู้ใช้และผู้จัดการ

แนวความคิดที่สาม ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชนหมายถึง ภูมิปัญญาที่แสดงให้เห็นถึงการใช้ระเบียบกฎเกณฑ์ การใช้ และจัดการทรัพยากรโดยผ่านการจัดการองค์กรของชุมชนในลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพสภาพสังคมต่อสู้แก้ปัญหาความขัดแย้ง เพื่อปกป้องทรัพยากรให้พ้นจากอำนาจภายนอก และการต่อรองกับรัฐ

แนวความคิดที่สี่ เครือข่าย และการจัดการทรัพยากรในกลุ่มน้ำจะต้องอยู่ภายใต้บริบทของระบบนิเวศหนึ่ง จึงจะสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ที่ต้องพึ่งพากันขององค์ประกอบต่างๆ ทั้งกายภาพ และสังคมโดยทำการศึกษาในลักษณะเครือข่าย ทั้งภายใน และนอกระบบนิเวศในที่นี้เครือข่ายหมายถึง รูปแบบของกฎเกณฑ์ และการจัดที่เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนการพึ่งพากันระหว่างชุมชนภายในระบบนิเวศเดียวกัน

แนวความคิดที่ห้า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง และระบบนิเวศ ในที่นี้หมายถึง การปรับเปลี่ยนอำนาจในการจัดการทรัพยากรซึ่งแนวความคิดนี้สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ในท้องถิ่นกับการพัฒนาในระดับมหภาคได้ การพัฒนาที่ผ่านมาก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างส่วนต่างๆ ของระบบสังคมและระบบนิเวศ เช่น การที่รัฐเข้ามาผูกขาดการจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะป่ามุ่งพัฒนาแต่รายได้ในภาคพาณิชย์กรรม และอุตสาหกรรมโดยไม่คำนึงถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในท้องถิ่น ชาวบ้านยากจนลงส่วนหนึ่ง เพราะขาดอำนาจในการจัดการทรัพยากร ทำให้ไม่สามารถช่วยตนเองได้ในการยังชีพ ทิศทางการพัฒนาที่ไม่สมดุลดังกล่าว มีส่วนช่วยให้สามารถเข้าใจปัญหาการจัดการทรัพยากรของชุมชน

3. เงื่อนไขการเกิดป่าชุมชน

เสนห์ จามริก และชช สันติสมบัติ (2536: 20) ได้กล่าวว่า ชุมชนที่มีการอนุรักษ์ป่าในปัจจุบันแม้จะมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน ทั้งขนาดของชุมชน วิธีการผลิต ลักษณะชาติพันธุ์ สถานที่ตั้งชุมชน ความเก่าและใหม่ของชุมชน แต่ในความแตกต่างนี้ชุมชนที่อนุรักษ์ป่าจะมีลักษณะร่วมกันอยู่ 8 ประการ คือ

1) มีความเป็นชุมชนสูง ความเป็นชุมชน มิได้หมายความว่าเพียงแต่การตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยร่วมกันเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างสมาชิกของชุมชนเช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่แน่นแฟ้น หรือความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความเป็นชุมชนสะท้อนออกมาในรูปของความเชื่อ อุดมการณ์ และพิธีกรรมที่ชุมชนยึดถือ และปฏิบัติร่วมกัน

2) มีทรัพยากร ดิน น้ำ และป่า ที่อยู่ในสภาพที่ใช้ได้ หรือยังมีศักยภาพเพียงพอที่จะพลิกฟื้นให้คืนกลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ได้อย่างยั่งยืน สามารถเอื้ออำนวยต่อการผลิตทางการเกษตรของชุมชน ดังนั้น ป่าชุมชนย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้บนพื้นที่ที่ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลงมากและไม่อยู่ในสภาพที่จะใช้ประโยชน์ในรูปแบบที่หลากหลายได้อีกต่อไป

3) การมีผลประโยชน์ร่วมกับการอนุรักษ์ป่าของชาวบ้าน มีพื้นฐานเบื้องต้นมาจากการมีผลประโยชน์ร่วมกันในการใช้ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า เพื่อการเกษตร และการใช้ผลผลิตจากป่าในชีวิตประจำวัน เช่น เป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค ไม้สำหรับก่อสร้างบ้านเรือน และเป็นเชื้อเพลิง ไม้สำหรับมุงหลังคา รวมทั้งการเก็บของป่าเพื่อขายเป็นต้น การอนุรักษ์ป่าจึงเป็นการรักษาผลประโยชน์ร่วมของชุมชนเอาไว้นั่นเอง

4) มีจิตสำนึกในการรักษาป่า ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากเงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

4.1) เกิดจากประเพณี ความเชื่อ และการผลิตซ้ำของอุดมการณ์สืบทอดกัน มาป่าชุมชนมิได้เป็นเพียงพื้นที่ที่มีต้นไม้ขึ้นเท่านั้น หากแต่คือวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ป่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำมาหากิน ระบบครอบครัวเครือญาติ โครงสร้างอำนาจ กฎระเบียบ คุณภาพชีวิต อุดมการณ์ระบบคุณค่าทางสังคม

4.2) เกิดจากความจำเป็นในการป้องกัน และรักษาคุณภาพของระบบนิเวศของชุมชน

4.3) เกิดจากการต่อต้านการรุกรานจากภายนอก หรือการเข้ามาแย่งชิงทรัพยากร โดยคนภายนอกเช่น การให้สัมปทานทำไม้ โครงการต่างๆของรัฐ ธุรกิจเอกชน หรือการแย่งชิงทรัพยากรกับชุมชนใกล้เคียง

4.4) เกิดจากปัญหาภัยแล้ง

5) มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนแทบทุกแห่งที่ประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์ป่าล้วนแต่เป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เข้มแข็ง ทั้งผู้นำทางธรรมชาติ และผู้นำที่เป็นทางการ สามารถควบคุมและรักษากฎระเบียบต่างๆ ของชุมชนได้ และทำงานบนพื้นฐานของการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน โดยส่วนรวมเป็นหลัก

6) มีการจัดตั้งองค์กรประชาชน ชุมชนที่สามารถอนุรักษ์ป่าไว้ได้ ล้วนแล้วแต่เป็นชุมชนที่มีองค์กรชาวบ้านในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาวบ้านหรือกลุ่มผู้ใช้และดูแลรักษาป่าเช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มอนุรักษ์ป่า คณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล เป็นต้น

7) มีจารีตของการจัดการทรัพยากรที่ถือว่าทรัพยากรเป็นสิทธิ และทรัพย์สินร่วมของชุมชน

8) มีระบบการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน และเป็นธรรม แบ่งออกเป็นประเด็นใหญ่ๆ ได้ 3 ประเด็น คือ หลักการจัดการ วิธีการจัดการ และรูปแบบการจัดการทรัพยากร

8.1) หลักการจัดการอยู่บนพื้นฐาน 4 ประการคือ (1)การยอมรับในจารีตประเพณี และสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร (2)การคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกและความเป็นธรรมทางสังคม (3)ความยั่งยืนของระบบการผลิต และความสมดุลของระบบนิเวศ (4)การมีส่วนร่วมของสมาชิกทั้งหมดของชุมชน

8.2) วิธีการจัดการจำแนกได้ 3 ลักษณะคือ (1)มีการจำแนกประเภทของป่าออกเป็นประเภทต่างๆ เช่น ป่าอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ ป่าพิธีกรรม ป่าใช้สอย ฯลฯ และทำการกำหนดขอบเขตอย่างชัดเจน (2)มีการร่างกฎเกณฑ์ และแนวทางการใช้ประโยชน์ให้สมาชิกชุมชนทราบ (3)มีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างสมาชิกของชุมชนเป็นครั้งคราวเพื่อทบทวนกฎเกณฑ์ และ

กติกาของชุมชน และมีการจัดตั้ง “ องค์กร ” ของชุมชนขึ้นเพื่อทำหน้าที่ดูแล ตรวจสอบและควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

8.3) รูปแบบการจัดการป่าชุมชน อาจมีรูปแบบที่แตกต่างหลากหลายไปตามเงื่อนไขทางกายภาพ และสภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของแต่ละพื้นที่โดยแบ่งรูปแบบการจัดการป่าชุมชนได้เป็น 3 ประเภท คือ (1)รูปแบบการจัดการตามจารีตประเพณีหมายถึงการนำเอาอุดมการณ์ ความเชื่อ และวิถีคิดตามประเพณี มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดการทรัพยากร (2)รูปแบบการจัดการแบบประยุกต์ จะใช้ในบางพื้นที่ที่สิทธิชุมชนไม่ได้รับการยอมรับหรือถูกละเมิด เช่น มีความขัดแย้งในการแข่งขันทรัพยากรมีการลักลอบตัดไม้หรือป่าเริ่มเสื่อมสภาพ โดยอาจจะนำวิธีการจัดการอื่นๆ มาประยุกต์ใช้ร่วมกัน เช่น การจัดการตามประเพณีการจัดการเป็นทางการ หรือประยุกต์แนวความคิดใหม่ๆ จากคำแนะนำของพระสงฆ์ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ (3)รูปแบบการจัดการที่เป็นขบวนการ ต่อรองทางการเมืองในบริบทของการแข่งขันทรัพยากรโดยเฉพาะระหว่างชุมชนกับรัฐ และนายทุน บางครั้งรูปแบบการจัดการทรัพยากรถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นขบวนการต่อสู้ เพื่อสิทธิของชุมชนเช่นการต่อสู้กับสัมปทานป่าไม้โดยมีการรวมกลุ่มในการจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยชุมชนเองเพื่อสร้างอำนาจต่อรองทางการเมือง

4. ประเภทของป่าชุมชน

กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ได้แบ่งเป็น

รูปแบบที่ 1 ป่าชุมชนแบบอนุรักษ์เป็นรูปแบบการดำเนินงานป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ และอื่นๆ การป้องกันภัยธรรมชาติ ตลอดจนความเชื่อและประเพณีในท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นป่าธรรมชาติ และในบางพื้นที่พบว่าเป็นป่าปลูกโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งชับน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค และการเกษตรกรรมเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ หรือประกอบพิธีกรรมตามประเพณี และความเชื่อ เป็นแหล่งนันทนาการในบางครั้งยังมีการใช้ประโยชน์ที่เป็นผลพลอยได้คือ เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ สมุนไพร ของป่า ไม้ฟืน และเพื่อใช้สอย ลักษณะของป่าชุมชนแบบอนุรักษ์นี้ได้แก่ ป่าชันน้ำ ป่าห้วยนา ป่าปู่ตา ป่าช้า วัดป่า ป่าภัยทวน ป่าโรงเรียน และป่าเมือง

รูปแบบที่ 2 ป่าชุมชนแบบเศรษฐกิจเป็นรูปแบบการดำเนินงานป่าชุมชนเพื่อหวังผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในรูปของผลผลิตจากต้นไม้ และของป่า ส่วนใหญ่เป็นป่าปลูกในบางครั้งพบว่าเป็นป่าธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นแหล่งรายได้ของชุมชนเป็นแหล่งใช้สอยของ

ชุมชนเช่น เก็บหาอาหาร ของป่า สมุนไพร และไม้ใช้สอย ลักษณะของป่าชุมชนแบบเศรษฐกิจ ได้แก่ ป่าใช้สอยชุมชน และป่าเศรษฐกิจชุมชน

รูปแบบที่ 3 ป่าชุมชนแบบเอนกประสงค์เป็นรูปแบบการดำเนินงานป่าชุมชนเพื่อหวังผลตอบแทนด้านการอนุรักษ์ และด้านเศรษฐกิจควบคู่กันไปมีทั้งป่าธรรมชาติ และป่าปลูกโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชน ทั้งรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 รวมกันไป

อำนาจ คอวนิช (2531 : 13) ได้แบ่งรูปแบบของ ป่าชุมชนไว้ 3 แบบ คือ

1. ป่าชุมชนที่ปลูกขึ้นมีลักษณะ เป็นการปลูกสร้างสวนป่าที่มีการกำหนดพื้นที่ชนิดไม้ ระยะปลูก รวมถึงอายุครบรอบตัดฟันที่จะนำไม้นั้นมาใช้ประโยชน์

2. ป่าชุมชนธรรมชาติ เป็นรูปแบบใหม่ของป่าชุมชนในประเทศไทย เกิดจากเสียงเรียกร้องของราษฎรที่อยู่ใกล้ป่า ที่มีความหวงแหนพื้นที่ป่าไม้ เป็นสิ่งแสดงว่าประชาชนในท้องถิ่นเริ่มมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของพื้นที่ป่าไม้นั้นรวมทั้งเริ่มรู้ถึงคุณค่าของป่าไม้มทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เกิดการจัดตั้งเป็นป่าชุมชนโดยให้ราษฎรในท้องถิ่นบริหารป่าชุมชนธรรมชาติ นั้นเอง

3. ป่าชุมชนที่สร้างขึ้นตามเงื่อนไขการจ่ายเงินงบประมาณพัฒนาชนบทของรัฐบาล โดยเฉพาะงบประมาณสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่รัฐบาลมอบให้ในรูปโครงการ กสข.เช่น ถนน คลองส่งน้ำ เขื่อนฝาย อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น เป็นความต้องการของประชาชนในชุมชนแต่เพื่อเป็นการรักษาสงคราม หรือสิ่งก่อสร้างนั้นโดยใช้ป่าชุมชนเป็นเงื่อนไขในการบำรุงรักษาจะทำให้สิ่งก่อสร้างมีอายุการใช้งานนาน และเกิดประโยชน์มากขึ้นเช่น ดันไม้ริมถนนจะช่วยรักษาสภาพถนนให้ความร่มเย็น กันฝุ่น กันเสียง ดันไม้ริมอ่างเก็บน้ำจะช่วยป้องกันการพังทลายของดิน และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

บัวเรศ ประไซ์ (2535 : 24) ได้จัดชนิดป่าชุมชน ตามลักษณะการใช้ประโยชน์ แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1. ป่าช้าจะใช้ประโยชน์จากป่าไม้ร่วมกันในการเผาศพ ดันไม้จะเป็นดันไม้ขนาดพอเหมาะกับการเผาศพ ประชาชนจะไม่นำไม้ในป่าช้าไปทำฟืนหุงต้มหรือก่อสร้างบ้านเรือน

2. ป่าคอนปู่ตาใช้สำหรับ ตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ของหมู่บ้านโดยมีพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ที่ทำหน้าที่คุ้มครองลูกหลานจะอาศัยอยู่ในป่าแห่งนี้ ลักษณะเป็นป่าธรรมชาติ ดันไม้ในป่าคอนปู่ตาจะไม่มีใครนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว เว้นแต่นำไปก่อสร้าง หรือซ่อมแซมวัด

3. ป่าวัดเป็นป่าที่เกิดขึ้นในวัด หรือสำนักสงฆ์ของพระสงฆ์สายธรรมยุต วัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาความวิเวก เพื่อปฏิบัติธรรม

4. ป่าสาธารณะของชุมชน ส่วนมากเป็นป่าติดหมู่บ้าน ประชาชนเคยไปเก็บเห็ด เก็บเห็ด เก็บผักหวาน สภาพป่าเคยมีความหนาแน่น

5. คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชน

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2532: 39) ได้กล่าวว่ามี 2 ประการ คือ

1. เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทให้ดีขึ้น เช่น ให้เชื้อเพลิงที่เป็นฟืน ถ่าน ผลผลิตอื่นๆ ในการดำรงชีวิตให้อาหาร รวมทั้งรักษาสภาพแวดล้อม ซึ่งอำนวยความสะดวกการประกอบกิจการเกษตรให้ดีขึ้น และผลผลิตจากป่า เพื่อเสริมรายได้แก่ครอบครัว

2. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่เหลืออยู่ เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีโดยการให้ประชาชน ได้มีไม้ หรือ ป่าไม้เพื่อใช้สอยเอง และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ที่ถูกต้องแก่ประชาชน

หนังสือป่าชุมชน(2541 : 6) กล่าวว่า ป่าเป็นระบบความสัมพันธ์ขึ้นพื้นฐานทางนิเวศน์ประกอบด้วยดิน น้ำ อากาศ พืช สัตว์ และมนุษย์ ที่มีอยู่ร่วมกัน ป่าทำหน้าที่รักษาสมดุลของธรรมชาติ ทั้งในด้านการรักษาสภาพภูมิอากาศ รักษาคุณภาพของดิน เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตรวมทั้งทรัพยากรชีวภาพอันหลากหลายซึ่งสามารถแยกแยะได้ 5 ประการดังต่อไปนี้

1. ประโยชน์เพื่อการอนุรักษ์น้ำ ดิน สมดุลของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้แก่ เป็นแหล่งกักเก็บน้ำจิตธรรมชาติ สำหรับใช้ในการอุปโภค บริโภค เป็นแหล่งรักษาสภาพแวดล้อม ป้องกันการพังทลายของดิน อนุรักษ์ และฟื้นฟู ดิน น้ำ เป็นแหล่งพืชสมุนไพร ชาวบ้านใช้เป็นยา รักษาโรคต่างๆ เป็นแหล่งกำเนิดวัตถุดิบของการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านต่างๆ เครื่องใช้ไม้สอยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ

2. ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพได้แก่ เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ สำหรับบริโภคในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชน เป็นที่อยู่อาศัย และแหล่งอาหารของสัตว์ป่า และแมลงต่างๆ ในป่าบก และสัตว์น้ำนานาชนิดซึ่งนำไปสู่การเป็นแหล่งสารอาหารโปรตีนของชาวบ้านอีกทางหนึ่ง จำพวกปลา นกเป็ดน้ำ เต่า ปูน้ำจืด นอกจากนั้นยังช่วยลดการระบาดของแมลงศัตรูพืช และโรคพืช และยังเป็นแหล่งรายได้เสริมของชาวบ้านในชุมชน

3. ประโยชน์จากเนื้อไม้ ได้แก่ เป็นแหล่งเชื้อเพลิงสำหรับหุงต้มในครัวเรือน เป็นแหล่งไม้ใช้สอยต่างๆ ของชุมชน สำหรับทำที่อยู่อาศัย และเครื่องมือ เครื่องใช้ทางการเกษตร ทำเครื่องดนตรีและยังเป็นแหล่งรายได้ของชุมชนในกรณีที่เป็นป่าชุมชนที่ปลูกขึ้นใหม่ในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

4. ประโยชน์ที่ให้แกสังคมได้แก่ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เนื่องจากต้นไม้ทำหน้าที่ดูดอากาศเสียเข้าไปใช้ และคายอากาศบริสุทธิ์ออกมา เพื่อการศึกษาเรียนรู้ของเยาวชน ประโยชน์ในการสร้างพลังชุมชนจากการร่วมมือกันเพื่อการจัดการจัดการป่าชุมชน

5. ประโยชน์ในด้านความสุขของจิตระดับคุณธรรม และเมตตาธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและองค์กรประชาชน

ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2537 : 14) แนวคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับกลุ่มและองค์กรประชาชน หมายถึง การรวมพลังประชาชนจัดตั้งเป็นองค์กรประชาชนให้ได้มาซึ่งอำนาจในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของชุมชน ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันคิดปรึกษาหารือ วางแผนและร่วมมือกันลงมือกระทำ จนกระทั่งถึงสิ่งสุดท้าย คือ การได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงนั้น ซึ่งการรวมตัวกันเป็นองค์กรประชาชนนั้นไม่ใช่เพียงเพื่อต้องการแก้ปัญหาเฉพาะหน้านั้นแต่จะต้องครอบคลุมทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ในการพัฒนาชุมชน จึงถือได้ว่ากลุ่มเป็นหัวใจในการทำงาน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ชุมชน

ไพรัตน์ เตชะริน(2527 : 7) ได้ให้ความหมายขององค์กรประชาชนไว้ว่า องค์กรประชาชน คือ การรวมตัวของประชากรในหมู่บ้าน หรือตำบลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในรูปของกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมใดๆ ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มเองหรือตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน หรือแม้กระทั่งเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของทางราชการโดยมีหน่วยงานราชการผู้สนับสนุนหรือเป็นกลุ่มที่จัดตั้งกันขึ้นมาเองก็ได้ กล่าวคือ ไม่มีกฎหมายรองรับแต่อาจมีระเบียบทางราชการหรือกฎเกณฑ์ระเบียบของกลุ่มที่จัดทำขึ้นเอง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรม ของกลุ่ม

สุริรัตน์ ฤกษ์รังสรรค์ (2540 : 32) อธิบายความสัมพันธ์ของกลุ่มประกอบด้วย สิ่งสำคัญ คือ วัตถุประสงค์ ซึ่งอยู่ร่วมกันในลักษณะที่แน่นอนเป็นการร่วมของวัตถุประสงค์หรือบุคคลที่มีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และมีความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์

กลุ่มมีความหมายลึกซึ้งมากกว่าการอยู่ร่วมกันเฉยๆ เท่านั้นแต่การรวมกลุ่มจะต้องประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ

1. มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และวัตถุประสงค์นั้นจะต้องตอบสนองความต้องการของสมาชิกแต่ละคนด้วย
2. ผลของการดำเนินงานจะเกิดจากความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม
3. มีการสื่อสารด้วยวาจา (Verbal Communication) หรือมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยวิธีใดวิธีหนึ่งปัจจัยที่ผลักดันมนุษย์เกิดจากการรวมกลุ่มกัน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านจิตวิทยา ส่วนลักษณะการรวบรวมกลุ่มว่าจะเป็นกลุ่มประเภทใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของสมาชิก เช่น สมาชิกประเภทคล้อยตาม (Conformist) สมาชิกประเภทนักปฏิวัติ (Rebellion) และสมาชิกประเภทนักคิดสร้างสรรค์ (Imovative Individual) ประเภทของกลุ่มจำแนกตามความสัมพันธ์ของสมาชิก มี 2 ชนิดคือ กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Groups) คือกลุ่มซึ่งสมาชิกภายในกลุ่มมีความสัมพันธ์ระหว่างอย่างใกล้ชิด มีการติดต่อกันโดยตรง มักจะยึดตัวบุคคลเป็นหลักกลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Groups) มักเป็นกลุ่มใหญ่ สมาชิกภายในกลุ่มมีความสัมพันธ์ห่างเหินไม่แน่นตัวบุคคล แต่มีการติดต่อสัมพันธ์กันตามบทบาทหน้าที่เหตุผล และกฎเกณฑ์เป็นสำคัญ

Cohen and Uphoff (1980: 222) อธิบายความหมายขององค์กร หมายถึง โครงสร้างของบทบาทที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่รู้จัก โครงสร้างดังกล่าวนี้ เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบทบาทซึ่งอาจจะมีผลซับซ้อนมากหรือน้อยก็ได้ ถ้าองค์กรมีความซับซ้อนมาก ก็จะทำให้องค์กรมีขอบข่าย (Capabilities) มากขึ้นด้วยองค์กรอาจจะมีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ องค์กรที่ไม่เป็นทางการจะไม่มีกฎหมายรองรับ หรือมิได้กำหนดบทบาท หรืออำนาจ ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจนองค์กรมีลักษณะคล้ายสถาบัน (Institution) กล่าวคือ เป็นบรรทัดฐานและพฤติกรรมที่คงอยู่ในสังคมร่วมกัน มีการตอบสนองหรือรองรับเป้าหมายค่านิยมของส่วนรวมและสถาบันถือว่าเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำๆ และคงทนจนก่อให้เกิดเป็นค่านิยม ส่วนองค์กรถือว่าเป็นขั้นตอนที่จะก้าวไปสู่ความเป็นสถาบัน จึงมีอยู่หลายระดับ สถานะขององค์กรในชนบทปัจจุบันจึงมีความเป็นไปได้ 3 อย่าง คือ

1. องค์กรที่มีใช้สถาบัน
2. องค์กรที่เป็นสถาบันและ
3. สถาบันที่มีได้เป็นองค์กร จำแนกออกเป็น 6 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 องค์กรบริหารราชการส่วนท้องถิ่น (Local Administration = LA) เป็นองค์กรที่อยู่ภายใต้การควบคุมกำกับดูแลของราชการส่วนกลาง

ประเภทที่ 2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Government = LG) เป็นองค์กรที่ได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งมีอำนาจถูกต้องตามกฎหมาย และรับผิดชอบต่อประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง

ประเภทที่ 3 องค์กรสมาชิกท้องถิ่น (Local Membeship Organization = LMO) เป็นสมาคมที่มุ่งช่วยเหลือตัวเอง ซึ่งสมาชิกมุ่งดำเนินการในเรื่องกิจกรรมทั่วไป เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน กิจกรรมเฉพาะด้าน เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำ และความต้องการจำเพาะของกลุ่มสนใจสอดคล้องกัน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้เลี้ยงโคกระบือ

ประเภทที่ 4 สหกรณ์ (Co-Operatives) เป็นองค์กรที่รวบรวมทรัพยากรทางเศรษฐกิจของสมาชิกเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกเอง เล่น สมาคมการขายผลผลิต กลุ่มเครดิตยูเนียน ฯลฯ

ประเภทที่ 5 องค์กรบริหารท้องถิ่น (Local Service Organization = LSO) เป็นองค์กรด้านการกุศล มุ่งช่วยเหลือบุคคลมากกว่าสมาชิก แต่สมาชิกจะได้รับผลประโยชน์ทางอ้อม เช่น องค์กรทางศาสนา

ประเภทที่ 6 ธุรกิจเอกชน (Private Business Organization = PBO) เป็นองค์กรหรือหน่วยสาขาของกิจกรรมลงทุนท้องถิ่น มักจะมีกิจกรรมหลายด้าน เช่น การผลิตทางด้านอุตสาหกรรม การบริหารและการค้า

สุริรัตน์ กฤษณะรังสรรค์ (2540 : 33) กล่าวถึง กลุ่มที่มีความสามารถที่จะเจริญเติบโตและมีพัฒนาการของกลุ่มจะพิจารณาจากตัวบ่งชี้ 4 ประการ

1. การปรับตัว (Adaptation) กลุ่มที่มีการเปิดกว้างที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงอยู่
2. การบรรจุจุดมุ่งหมายของกลุ่ม (Goal Attitude) กลุ่มมีความสามารถที่จะยึดเป้าหมายและการกระทำทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ทั้งที่มีการขยายผลหรือเพิ่มเป้าหมายบางประการ
3. บูรณาการ (Integration) กลุ่มสามารถแบ่งแยกหน้าที่ในส่วนต่างๆ ของกลุ่มในขณะเดียวกันก็มีเอกภาพในการทำงาน จากการบูรณาการหน้าที่ต่างๆ ของกลุ่มเข้าด้วยกัน
4. แบบของการดำรงอยู่และขยายตัว (Pattern Maintainance and Extention) กลุ่มมีความสามารถในการรับสมาชิกใหม่ และถ่ายทอดวัฒนธรรม และความสามารถของกลุ่มได้ตามวาระการเรียนรู้และประสบการณ์ของกลุ่มสมาชิก

จุมพล รอดคำดี (2532 : 30) กล่าวถึงการจัดตั้งกลุ่มและขั้นตอนต่างๆ ในการพัฒนากลุ่มนั้นมีความสำคัญมากในการศึกษากลุ่ม และมีผลอย่างมากในการที่กลุ่มหรือองค์กรจะบรรลุเป้าหมาย สามารถตอบสนองความต้องการสมาชิกได้ ขั้นตอนต่างๆ ในการพัฒนาสรุปได้ มี 4 ขั้น คือ

1. ขั้นพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Orientation)
2. ขั้นการแก้ไขปัญหาภายใน (Internal Problem Solving)
3. ขั้นการเจริญก้าวหน้าและประสพผล (Growth and Productivity)
4. ขั้นตอนการควบคุมและประเมินผล (Control and Evaluation)

สุรรัตน์ กฤษณะรังสรรค์ (2540 : 34) ได้สรุปว่า กลุ่มหรือองค์การประชาชนมีการพัฒนา 4 ขั้น คือ

1. ขั้นก่อตัวของกลุ่ม
2. ขั้นดำเนินการเคลื่อนไหว
3. ขั้นพัฒนาขยายกลุ่มกิจกรรม
4. ขั้นเจริญเติบโตของกลุ่มปรับองค์กรการสร้างเครือข่าย

เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นภา ศรีประเสริฐ (2544) ได้ทำการศึกษา มูลเหตุจูงใจในการป้องกันรักษาป่าต้นน้ำลำธารของราษฎรบ้านธาตุ ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยการไม่ตัดไม้ทำลายป่าและเข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่า เนื่องมาจากผลประโยชน์ทางตรงจากทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งได้แก่ ของป่าและมีมูลเหตุจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านไฟป่า ปรากฏว่ามาจากผู้ให้ข้อมูลกลัวป่าได้รับความเสียหาย แต่ในขณะที่ขงกันพบว่าไม่มีเหตุจูงใจ ผู้ให้ข้อมูลในการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ

ชูศักดิ์ วิทยาก็ค (2531) ศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน กรณีศึกษาอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าประชาชนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 93.3 มีความคิดเห็นสนับสนุนกับแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลักษณะของป่าไม้สังคม ทั้งนี้เพราะว่าประชากรต้องการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และรักษาป่า ซึ่งมีอยู่ใกล้ชุมชนของตนเองมากกว่าที่จะเห็นคนอื่นมาลักลอบตัด หรือสัมปทานป่าไม้ โดยที่ประชาชนเองได้แต่เฝ้าดูเฉยๆ เพราะไม่มีสิทธิและอำนาจหน้าที่

ประภาพรรณ กำภู (2546 : 177) ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่ากรดของชุมชนรอบป่าในเชิงเศรษฐกิจและการจัดการ พบว่า ผู้ที่เข้าไปเก็บหาของป่าเป็นผู้ที่อยู่ใกล้กับป่า (ระยะทางน้อยกว่าหรือเท่ากับ 3 กม.) จะเป็นผู้ที่เข้ามาเก็บหาของป่ามากที่สุด ของป่าที่กลุ่มตัวอย่างเข้าไปเก็บหา มี 7 ชนิดหลักๆ ได้แก่ เสียงนก ส้มแขก สะตอ น้ำผึ้ง สมุนไพร หวาย และหน่อไม้ ในด้านการจัดการ ชาวบ้านตำบลสะทอนมีการจัดตั้งองค์กรในการดูแลรักษาป่ากรด และมีการกำหนดกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากป่ากรดที่เข้มแข็ง ทำให้ป่ากรดได้รับการดูแลและจัดการที่ดี

จากข้อมูลสามารถสรุปถึงมูลเหตุจูงใจในการให้ความร่วมมือในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของทุกชุมชนมาจาก

1. การได้รับผลประโยชน์ทางตรงจากทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ เป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค เชื้อเพลิง เป็นต้น ทุกคนได้ใช้ประโยชน์ในเรื่องของผลผลิตจากป่าชุมชน
2. ต้องการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และรักษาป่า ซึ่งมีอยู่ใกล้ชุมชนของตนเองมากกว่าที่จะเห็นคนอื่นมาลักลอบตัดหรือสัมปทานป่าไม้
3. ความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ในการช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนชั่วลูกหลาน

4. การสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น พิธีกรรมการเลี้ยงผี การบวชป่า เป็นต้น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการรักษาทรัพยากรป่าไม้

5. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ กลุ่ม/องค์กร เครือญาติ กลุ่มอาชีพ และความสัมพันธ์กับภายนอก เช่น หน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2545) ศึกษากลุ่มอนุรักษ์ที่บ้านคอนทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชาวบ้านได้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างมากตั้งแต่อดีต แต่ไม่มีการดูแลรักษาป่าเมื่อน้ำแห้งขุดลงติดต่อกันมานาน 10 ปี ชาวบ้านจึงเริ่มเชื่อว่า เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า จึงมีการอนุรักษ์ป่าเพื่อรักษาต้นน้ำของหมู่บ้านไว้

กอบกาญจน์ พจน์ชนะชัย (2538) ศึกษาวิจัยเรื่องเครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน พบว่าบ้านห้วยม้าโค้ง มีลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมคล้ายคลึงกับสังคมภาคเหนือทั่วไปคือ มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น มีเครือข่ายทางสังคมเป็นกลุ่มเครือข่าย กลุ่มหัววัด กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มห้วยคตบาน กลุ่มการปกครอง กลุ่มทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีการพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มต่างๆ สามารถที่จะแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะมีการช่วยเหลือพึ่งพากันเมื่อเกิดภาวะการณ์ขาดน้ำ อันเนื่องมาจากป่าถูกทำลาย ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีการอนุรักษ์ป่า ความรู้นี้ได้แพร่กระจายไปโดยผ่านเครือข่ายทางสังคม กลุ่มต่างๆ ทำให้เกิดการยอมรับแนวคิดและได้มีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อออกกฎระเบียบ และจัดการให้ป่าชุมชนคงอยู่ องค์กรชุมชนนี้ยังทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น จัดพิธีกรรม บวงสรวงเจ้าป่า เป็นการถ่ายทอดความเชื่อว่ามีผีเป็นผู้ดูแลรักษา องค์กรชาวบ้านในการดูแลป่าก็ได้ดำเนินการเองโตๆ แต่มีการเชื่อมโยงกับภายนอก เช่น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการลงโทษผู้ที่ไม่ยอมรับระเบียบของชุมชน มีการติดต่อกับนักวิชาการในการเชื่อมโยงกับเครือข่ายป่าชุมชนอื่นๆ รวมถึงการมีเครือข่ายชุมชน ข้างเคียงทำให้มีการร่วมมือกันดูแลป่า และทำให้ป่าเป็นป่าชุมชน ข้างเคียงทำให้มีการร่วมมือกันดูแลป่า และทำให้ป่าเป็นป่าผืนเดียวกัน

สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2542) ศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของสังคมขององค์กรป่าชุมชน ตำบลศิลาแลง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พบว่า

1. อุดมการณ์ในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ขององค์กรป่าชุมชน คือ การพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนด้านต่างๆ โดยการรวบรวมทำกิจกรรมร่วมกันในด้านป่าไม้ มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายช่วยเหลือกันไม่เฉพาะแต่กลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้นั้นๆ แต่รวมถึงองค์กร/กลุ่มอื่น ๆ ด้วย

2. เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ วิถีปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันโดยผ่านกิจกรรมทางสังคม เช่น พิธีกรรม ประเพณี และการ

ติดต่อสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ ที่ทำให้ความสัมพันธ์เป็นไปอย่างต่อเนื่อง กลไก เงื่อนไขที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ กลุ่ม/องค์กร เครือญาติ กลุ่มอาชีพ และความสัมพันธ์กับภายนอก เช่น พัฒนาศักยภาพชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้ และสร้างความเข้มแข็ง การแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ไสว ช่างเงิน (2544 : 4) กรณีศึกษา การจัดการป่าด้าว (ลูกชิด) กลุ่มภูสัน ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่ากลุ่มภูสันมีวิธีการจัดการป่าชุมชนและการจัดการป่าด้าวด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความหลากหลายทางชีวภาพ มีวิสัยทัศน์ในการใช้ประโยชน์จากป่าด้าวอย่างยั่งยืน มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างหลากหลายโดย

1. การรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่ม เป็นองค์กรชาวบ้านที่มีกิจกรรม ตั้งกฎ ระเบียบ กติกา คณะกรรมการอย่างเข้มแข็ง ภายได้ชื่อว่า ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติกลุ่มภูสัน
2. การจัดสรรพื้นที่ป่าชุมชน ให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมดูแลรับผิดชอบ แบ่งออกเป็นแปลงให้แต่ละครอบครัวใช้ประโยชน์ ห้ามละเมิดสิทธิของผู้อื่น โดยมีกฎระเบียบของกลุ่มเป็นรูปธรรม
3. การพัฒนาพื้นที่รับผิดชอบแปลงป่าชุมชนของตนเอง ได้แก่ การทำแนวกันไฟ การปลูกด้าวเพิ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมของหมู่บ้าน
4. ความเชื่อของชุมชนสันเจริญ มีความเชื่อเรื่องผีที่คอยคุ้มครองรักษาสมาชิกในครอบครัวให้มีความสุข และมีความเชื่อมโยงกับป่าไม้ ทำให้ทุกคนมีความรัก มีความผูกพันอยู่กับป่า ผู้นำชุมชนได้นำพิธีกรรมเกี่ยวกับผีมาประยุกต์ใช้กับป่า และทำพิธีบวงสรวงป่าตามประเพณีชาวเขา และสัมพันธ์กับพิธีทางศาสนาพุทธ
5. เกิดกระบวนการเรียนรู้จากธรรมชาติสืบต่อกันมา เช่น ดินไม้ที่เป็นอาหาร เป็นสมุนไพร เป็นอาหารของสัตว์ป่า เป็นที่อยู่อาศัยของนกและแมลง ป่าไม้จะเป็นตัวเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน
6. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของประชากร และการกำหนดพื้นที่ป่าชุมชนเป็นแนวเขตอุทยานแห่งชาตินันทบุรี ของกรมป่าไม้

ไพโรจน์ อาจริยะ (2544: 33) กรณีศึกษาชุมชนบ้านกลาง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่า ชาวบ้านมีการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาอย่างหลากหลาย เช่น กฎระเบียบ ข้อบังคับ การกำหนดบทลงโทษ ความเชื่อ พิธีกรรม ซึ่งจะออกมาในลักษณะความสัมพันธ์ของคนต้องพึ่งพาป่าในการดำรงชีวิต

1. การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อบริหารรักษาทรัพยากรป่าไม้ โดยร่างกฎระเบียบ ขอบบังคับ และกำหนดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ จัดสรรชาวบ้านให้เข้าร่วมในกิจกรรมการรักษาป่าของหมู่บ้าน ซึ่งการอำนวยความสะดวกจะผ่านทางคณะกรรมการป่าชุมชนรวมทั้งประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนภายนอก

2. การจัดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้ เช่น การหมุนเวียนของธาตุอาหารอาหารในดิน การทำไร่หมุนเวียน การเก็บหาของป่า การฟื้นตัวของป่าไม้ที่ถูกทำลาย ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้

3. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีชาวบ้านได้มีการจัดสรรทรัพยากรป่าไม้ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เขตหมู่บ้านสัตว์ป่า เขตป่าหากิน เขตป่าใช้สอยเพื่อใช้ประโยชน์จากป่าไม้

4. ด้านศาสนา ชาวบ้านไม่มีความเชื่อ เรื่องผีหรือเจ้าคุ้มครองป่า แต่จะเชื่อเรื่องพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งในคำสั่งสอนจากพระคัมภีร์มีส่วนช่วยส่งเสริมในการรักษาป่าและใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้าน

5. ด้านความเชื่อ ชาวบ้านให้ความเคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบ ขอบบังคับของหมู่บ้าน โดยมีการแบ่งปันประโยชน์ การให้สิทธิและกรรมสิทธิ์ แต่จะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์การจัดการของชุมชน

6. ด้านงบประมาณ ชาวบ้านจะเก็บรวบรวมเงินภายในหมู่บ้าน เพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนรักษาป่าของหมู่บ้าน และอีกส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจะใช้วิธีเจรจาต่อรองไปจนถึงการรวมตัวประท้วง (ไพโรจน์ อาจิริยะ, 2544)

ชุดิ ผลชวนปัญญา (2543 : 4) กรณีศึกษาบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการจัดการทรัพยากรชุมชนในระดับชุมชนของบ้านแม่สาใหม่ เกิดจากการเล็งเห็นปัญหาของชุมชน แล้วเริ่มสรุปบทเรียนและหาทางออกในการแก้ไขปัญหา ทดลองทำด้วยตนเอง ก่อเป็นสำนักของชุมชนที่จะช่วยกันในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยการนำเอาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่ชุมชนมีอยู่มาปรับผสมผสานกับความรู้ใหม่ภายนอก ปัจจุบันชาวบ้านมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

1. การจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ เป็นที่อยู่อาศัย พื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่การปลูกเสริมสร้างป่า และพื้นที่ทำกิน

2. การจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน และสร้างกฎระเบียบ ขอบบังคับ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านแม่สาใหม่ มี 2 ชุด คือ กรรมการอาวุโสของหมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้อาวุโสของแต่ละตระกูล จำนวน 24 ตระกูล ทำหน้าที่ในการควบคุมชุมชน และ

แก้ไขปัญหภายในชุมชน อีกชุดหนึ่งเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้รับเลือกตั้งจากชาวบ้านและแต่งตั้งจากทางอำเภอแมริม ทำหน้าที่ในการเฝ้าอำนวย และประสานงานทั้งภายในและภายนอก

3. ชุมชนมีการดูแลรักษาป่าโดยการนำเอาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของพี่น้องม้ง ในเรื่องพิธี “คงแซง” (พิธีบวชป่าชุมชน) จัดขึ้นในเทศกาลปีใหม่ของทุกปี ซึ่งเป็นการดูแลป่าโดยอาศัยระบบความเชื่อ มาปรับผสมผสานกับองค์ความรู้ภายนอก โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนกลางในการผสมผสาน

4. ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่มีความนับถือบรรพบุรุษและผู้อาวุโสเป็นอย่างสูง มีความกลมเกลียวและช่วยเหลือกันในระบบเครือญาติ และนอกจากนั้นแล้วชุมชนยังให้ความสำคัญกับถือ “หมอผี” ซึ่งเป็นผู้นำทางความเชื่อของชนเผ่า สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อสืบต่อกันมา

5. ประกอบกิจกรรมในการดูแลรักษาป่า ได้แก่ การป้องกันควบคุมไฟป่า จัดทำแนวกันไฟ ตรวจตราไฟป่าในช่วงฤดูร้อน ช่วยกันดับไฟป่าหากมีไฟป่าเกิดขึ้น หรือการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

ภาคสรุป

ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะเป็นแหล่งกำเนิดของปัจจัยสี่ ป่าของประเทศไทยเป็นผืนเขตร้อน ซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพที่จะอำนวยประโยชน์ต่างๆ แก่มนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ปัจจุบันสภาพพื้นที่ไม่ได้เสื่อมโทรมมีการบุกรุกทำลายป่ามาก การจัดการป่าไม้ที่ผ่านมาก็มีส่วนทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลง เพราะรัฐเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมดขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งรัฐถือว่าป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติของแผ่นดิน การจัดการจึงขึ้นอยู่กับรัฐเป็นผู้ดำเนินการทั้งสิ้น ตรงข้ามกันในบางพื้นที่ที่ชุมชนอยู่ใกล้ป่าได้รับการจัดการดูแลรักษาโดยประชาชนในชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษาที่เรียกว่า “ป่าชุมชน” ปรากฏว่าพื้นที่ส่วนนั้นกลับคงสภาพอยู่ได้ไม่บุกรุกทำลาย และยังสามารถที่จะนำผลผลิตต่างๆ ออกมาใช้ระดับพอกินพอใช้โดยไม่กระทบกระเทือนต่อทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ จากข้อเท็จจริงดังกล่าว ทำให้เกิดแนวคิดในการจัดการป่าไม้ขึ้นใหม่ว่า การจัดการป่าไม้จะประสบผลสำเร็จได้ยากหากไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการจัดการที่นำเอาความต้องการที่จะพึงพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่า และให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์จากป่านั้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาถึงการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในรูปของป่าชุมชน โดยการจัดการโดยประชาชนในการดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น มีสิทธิเป็น

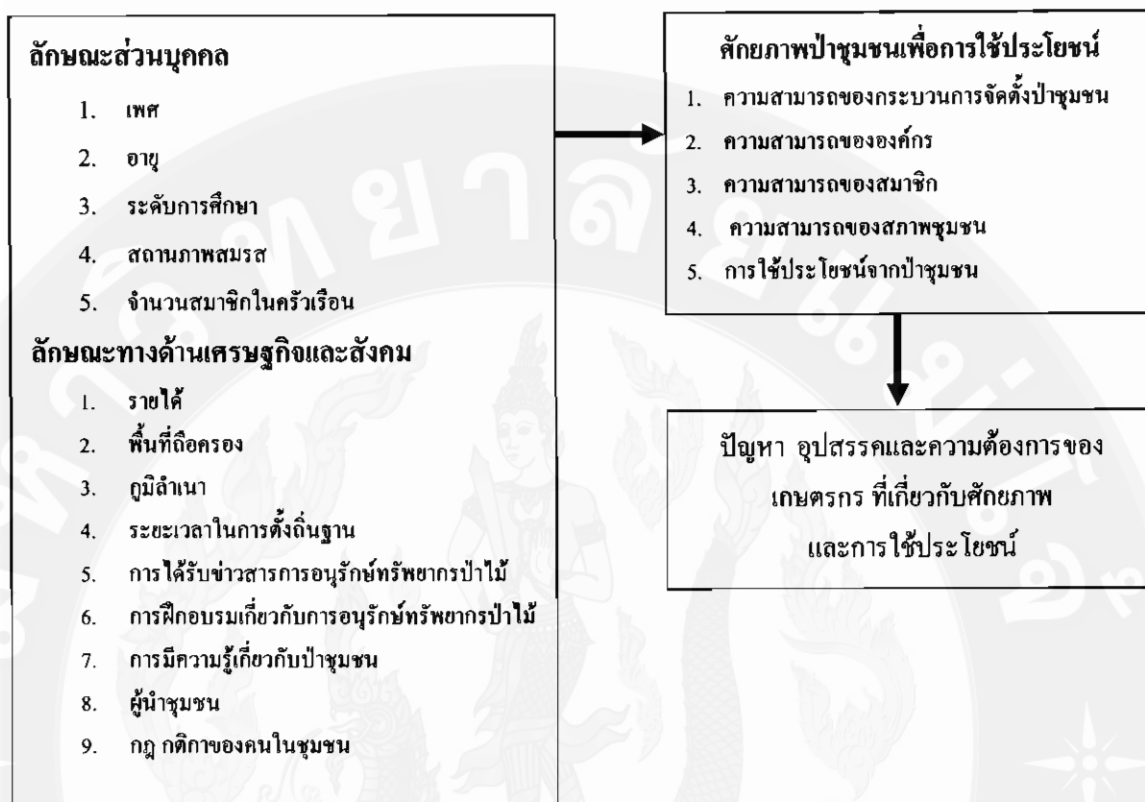
เจ้าของทรัพยากรป่าไม้นั้น ซึ่งวิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสมสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงและผลผลิตที่ยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้ โดยมีเงื่อนไขและวัตถุประสงค์ของการจัดการอยู่ 2 กิจกรรมคือ 1.) การจัดการผลผลิตป่าชุมชน 2.) การจัดการผลประโยชน์ป่าชุมชน ซึ่งการจัดการป่าชุมชนในประเด็นต่างๆ เหล่านี้จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานและการจัดการโดยประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยตรงสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเป็นแนวทางที่จะช่วยในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาติให้คงอยู่และสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนนั้นได้อย่างต่อเนื่องและสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนทำให้การดำเนินงานทางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของเกษตรกรในตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ โดยศึกษาตัวแปรอิสระซึ่งประกอบด้วย ลักษณะบุคคล ลักษณะเศรษฐกิจและสังคม และตัวแปรตามคือ ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ จึงสรุปเป็นกรอบแนวคิด ดังภาพ 1

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ดังนี้ ลักษณะบุคคล ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม มีความสัมพันธ์กับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ในตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของเกษตรกรในตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ได้ดำเนินการศึกษารวบรวมข้อมูลและกำหนดวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านแม่ทราย หมู่ที่ 2 บ้านแม่ทรายใต้ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ทรายต้นมื่น และหมู่ที่ 4 บ้านแม่ทรายต้นมื่นเหนือ

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ทำการศึกษาค้นคว้านี้ ได้แก่ เกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ จำนวน 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านแม่ทราย หมู่ที่ 2 บ้านแม่ทรายใต้ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ทรายต้นมื่น และหมู่ที่ 4 บ้านแม่ทรายต้นมื่นเหนือ จำนวน 252 ครัวเรือน โดยการสุ่มจากจำนวนเกษตรกรทั้งหมด 678 ครัวเรือน และเพื่อสะดวกในการเก็บข้อมูล จะทำการศึกษาจากเกษตรกรผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

ผลการวิจัยในครั้งนี้จึงได้กำหนดให้มีการสุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นตัวแทนของเกษตรกร โดยมีขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างดังนี้

ขั้นที่ 1 คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้วิธีคำนวณเพื่อหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรทั้งหมด 678 ครัวเรือน จากสูตรของ Yamane (1973:725) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดยที่ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

$$\begin{aligned}
 N &= \text{ขนาดของประชากรทั้งหมด} \\
 e &= \text{ค่าคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง} \\
 \text{แทนสูตรได้} \quad N &= 678 \\
 e &= 0.05 \\
 n &= 678 \\
 n &= \frac{678}{1 + (0.05)^2} \\
 &= \frac{678}{1 + 678(0.0025)} \\
 &= 252
 \end{aligned}$$

ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 252 ครั้วเรือน

ขั้นที่ 2 คำนวณกลุ่มตัวอย่าง จากเกษตรกรเขตพื้นที่ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ จำนวนทั้งหมด 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านแม่ทราย หมู่ที่ 2 บ้านแม่ทรายใต้ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ทรายต้นมื่น และหมู่ที่ 4 บ้านแม่ทรายต้นมื่นเหนือ โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Sample random sampling) ด้วยการจับสลากแต่ละหมู่บ้าน เนื่องจากประชากรในแต่ละหมู่บ้านมีจำนวนไม่เท่ากันจึงจำเป็นต้องหาสัดส่วนของขนาดตัวอย่าง โดยขนาดของตัวอย่างจะเป็นสัดส่วนกับประชากรทั้งหมดตามสมการ (กัลยา วานิชบัญชา, 2548 : 19) ดังนี้

$$n_i = \frac{N_i n}{N}$$

โดยที่

$$\begin{aligned}
 n &= \text{ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง} \\
 N_i &= \text{ขนาดของประชากรในแต่ละกลุ่มตัวอย่าง} \\
 N &= \text{ขนาดของประชากรทั้งหมด} \\
 n_i &= \text{ขนาดของตัวอย่างที่จะทำการสุ่ม}
 \end{aligned}$$

จากการคำนวณหาสัดส่วนขนาดตัวอย่างของประชากรใน หมู่บ้าน ทั้งหมด 252 ครั้วเรือน จะได้ขนาดของตัวอย่างในแต่ละกลุ่มประชากรดังนี้

ตาราง 1 จำนวนครัวเรือนของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน และขนาดตัวอย่างครัวเรือนของเกษตรกรที่จะทำการสุ่มตัวอย่าง

หมู่บ้าน	จำนวนเกษตรกร (ครัวเรือน)	จำนวนตัวอย่าง (ครัวเรือน)
หมู่ที่ 1 บ้านแม่ทราย	120	45
หมู่ที่ 2 บ้านแม่ทรายใต้	271	101
หมู่ที่ 3 บ้านแม่ทรายต้นมื่น	200	74
หมู่ที่ 4 บ้านแม่ทรายต้นมื่นเหนือ	87	32
รวม	678	252

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์ โดยทำการสัมภาษณ์เกษตรกรที่อาศัยอยู่ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ โดยจะใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามคุณลักษณะ ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้พื้นที่ถือครอง ภูมิฐานะ ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน การเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กร การได้รับข่าวสาร การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน ผู้นำชุมชนและกฎกติกาของคนในชุมชน โดยเป็นคำถามปลายปิดและปลายเปิด

ส่วนที่ 2 ศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ จากกรอบแนวคิดลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิดและปลายเปิด

ส่วนที่ 3 ศึกษาปัญหา อุปสรรค และความต้องการของชุมชนในอนาคต ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น โดยผู้วิจัย เป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือในนามมหาวิทยาลัยแม่โจ้ถึงองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทราย อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ ที่รับผิดชอบพื้นที่ที่เก็บข้อมูล เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรตำบลแม่ทราย อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ จนครบตามจำนวนที่ต้องการ
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ แปลผล สรุป และรายงานผลการวิจัย

การทดสอบเครื่องมือ

การทดสอบเครื่องมือ ก่อนการนำไปใช้ผู้วิจัยได้นำ แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปทดสอบความตรงในเนื้อหา (content validity) และความเชื่อมั่น (reliability)

1. ทำการทดสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหา (content validity) เพื่อนำไปหาความสอดคล้องของเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยนำแบบสัมภาษณ์ไปเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุง
2. ทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ในสัปดาห์ประชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของเกษตรกร ซึ่งได้ผ่านอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ไปทดสอบกับสมาชิกเกษตรกรในเขตพื้นที่ตำบลร่องกวาง อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ ซึ่งมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย แล้วนำผลมาวิเคราะห์หาความเที่ยงโดยวิธีการวิเคราะห์ตามวิธีของ Cronbach วิเคราะห์หาความเชื่อมั่น โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient of alpha) การวิจัยครั้งนี้ให้ค่าความเชื่อมั่นจะต้องมีค่ามากกว่า 0.7 และนำแบบสัมภาษณ์ไปรวบรวมเก็บข้อมูล (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543: 125)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left(\frac{1 - \sum S_i^2}{S_i^2} \right)$$

เมื่อ	α	=	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
	n	=	จำนวนข้อ
	$\sum S_i^2$	=	ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
	S_i^2	=	ความแปรปรวนของคะแนนรวมทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดรหัสและวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS for windows) ซึ่งประกอบด้วยสถิติดังต่อไปนี้

1. ค่าความถี่และค่าร้อยละ (percentage) เพื่อแจกแจงความถี่ในการจัดลำดับชั้นของสถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

2. ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation, SD) เพื่อวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง และการกระจายข้อมูลของลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

3. ค่าคะแนนเฉลี่ย (mean score, WMS) เพื่อคำนวณหาระดับในการศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเลือกระบุศักยภาพป่าชุมชนต้องการใช้ประโยชน์ไว้ใน 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยระดับคะแนน 5-1 จากนั้นนำคะแนนการจัดการป่าชุมชนของเกษตรกรทั้ง 5 ระดับ มาคิดคำนวณหาน้ำหนักค่าคะแนนเฉลี่ยแบบ Likert (วรวงษ์ กาญจนวงศ์, 2543: 62-63)

กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนการศึกษภาพป่าชุมชนในกิจกรรมดังนี้

มีความสามารถและใช้ประโยชน์มากที่สุด ให้คะแนนเท่ากับ 5 คือ มีศักยภาพป่าชุมชนทุกครั้งที่มีกิจกรรม

มีความสามารถและใช้ประโยชน์มาก ให้คะแนนเท่ากับ 4 คือ มีศักยภาพป่าชุมชนเกือบทุกครั้งที่มีกิจกรรม

มีความสามารถและใช้ประโยชน์ปานกลาง ให้คะแนนเท่ากับ 3 คือ มีศักยภาพป่าชุมชนครั้งหนึ่งของกิจกรรม

มีความสามารถและใช้ประโยชน์น้อย ให้คะแนนเท่ากับ 2 คือ มีศักยภาพป่าชุมชนน้อยกว่าครั้งหนึ่งของกิจกรรม

มีความสามารถและใช้ประโยชน์น้อยที่สุด ให้คะแนนเท่ากับ 1 คือ มีศักยภาพป่าชุมชนน้อยมาก/ไม่มีศักยภาพป่าชุมชนในกิจกรรมนั้นเลย

กำหนดช่วงคะแนนเฉลี่ยเพื่อใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ กำหนดขนาดของชั้นจากรดับความคิดเห็นที่มีค่าวัด 5 ระดับ ดังนี้

ความหมายค่าเฉลี่ยการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของเกษตรกร
 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21-5.00 มีการใช้ประโยชน์จากป่า มากที่สุด
 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.41-4.20 มีการใช้ประโยชน์จากป่า มาก
 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.61-3.40 มีการใช้ประโยชน์จากป่า ปานกลาง
 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.81-2.60 มีการใช้ประโยชน์จากป่า น้อย
 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00-1.80 มีการใช้ประโยชน์จากป่า น้อยที่สุด

4. โดยใช้สถิติ Chi-square สำหรับตัวแปรที่วัดค่าแบบนามบัญญัติ และสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ตามแบบของ Pearson Product Moment สำหรับตัวแปรที่มีการวัดค่าเป็นแบบอันตรภาคและอัตราส่วน และอธิบายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตามกฎ Guildford Rule of Thumb ใน บุญสม วราเอกศิริ (2539: 92) ซึ่งได้ให้ความหมายของค่าความสัมพันธ์ (r) ดังนี้

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่า 0.8 ขึ้นไป ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูงหรือสูงมาก

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.6-0.8 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.4-0.6 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.2-0.4 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างต่ำ

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าต่ำกว่า 0.2 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ

ซึ่งทั้งสถิติ Chi-square และสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ผู้วิจัยได้กำหนดค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามไว้ที่ $\alpha = 0.05$

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การวิจัยเรื่อง ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ การนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางข้อมูลประกอบคำบรรยาย และวิจารณ์ผลการวิจัยในขอบเขตของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนของผู้ให้ข้อมูล

ข้อมูลส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ลักษณะส่วนบุคคล

ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลประกอบไปด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งผลการศึกษามีดังนี้

เพศ

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง ร้อยละ 52.78 เป็นเพศหญิง ส่วนอีก ร้อยละ 47.22 เป็นเพศชาย ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้หญิงจะเข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้นำมากขึ้น ประกอบกับในปัจจุบันผู้หญิงมีความเก่งกล้า สามารถ มีความรอบคอบ ในการประกอบอาชีพ มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ มีการศึกษา มีความกล้าหาญกล้าแสดงออกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในสังคมไทยเพศชายก็ยังคงเป็นผู้นำหรือหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากเพศชายถูกกำหนดจากสังคมให้มีบทบาทผู้นำและเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจมีความแข็งแกร่งในการทำงานมากกว่าเพศหญิง

อายุ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ย 46.59 ปี โดยมีอายุมากที่สุดคือ 81 ปีและน้อยที่สุด 18 ปี โดยผู้ให้ข้อมูลมากที่สุดร้อยละ 21.03 มีอายุระหว่าง 18-30 ปี ในขณะที่ร้อยละ 19.44 มีอายุอยู่ระหว่าง 41-60 ปี ร้อยละ 18.65 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี กับ อายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 10.32 มีอายุระหว่าง 61- 70 ปี และ ร้อยละ 11.90 มีอายุมากกว่า 70 ปี (ตาราง 2)

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะมีอายุไม่เกิน 60 ปี ซึ่งถือว่าอยู่ในช่วง วัยผู้ใหญ่ จึงเป็นบุคคลที่มีความคิดความอ่าน ในการประกอบอาชีพ มีความรู้ความสามารถ สูง มีความเข้มแข็ง อดทน มีสติปัญญาที่จะเรียนรู้ รู้จักใช้เหตุผลในการไตร่ตรอง มีความนึกคิดที่ดีและมีความสามารถที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดี ทำให้สามารถสร้างครอบครัวให้มีความเจริญก้าวหน้า เนื่องจากมีความพร้อมในด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานเพื่อแสวงหาความเจริญก้าวหน้าให้กับครอบครัว

ระดับการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสาม ร้อยละ 33.73 จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ รองลงมาร้อยละ 20.24 ไม่ได้รับการศึกษา/เรียนไม่จบภาคบังคับ ร้อยละ 15.08 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 10.71 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 10.32 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปว.ช. และร้อยละ 9.92 จบการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปว.ส (ตาราง 2)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาภาคบังคับเท่านั้น เนื่องจากในสังคมการเกษตรทุกคนถือว่าอาชีพเกษตรกรสำคัญต่อการมีกินมีใช้ มีรายได้เลี้ยงครอบครัว จึงไม่ใส่ใจกับการศึกษามากนัก ประกอบกับระบบการศึกษาของไทยในอดีตมีการศึกษาภาคบังคับเพียงระดับประถมศึกษา ซึ่งเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้วก็ออกมาทำงานช่วยเหลือครอบครัว และในชนบทเกษตรนั้นมักห่างไกลจากความเจริญ ทำให้เกษตรกรในชนบทเกษตรมีการศึกษาดำ สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาจะเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมาก (60 ปีขึ้นไป) เนื่องจากในอดีตระบบการศึกษาอาจจะยังไม่แพร่กระจายไปถึงชนบท และเป็นที่น่าสังเกตว่ามีผู้ให้ข้อมูลถึงร้อยละ 10.71 ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีความคิดว่า เมื่อจบการศึกษาก็กลับมาช่วยพ่อแม่ทำการเกษตรและมีการนำความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในการทำการเกษตรมากขึ้น

สถานภาพการสมรส

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสาม ร้อยละ 67.46 มีสถานภาพสมรส รองลงมาร้อยละ 23.81 มีสถานภาพโสด ในขณะที่ร้อยละ 6.35 1.19 และ 1.19 มีสถานภาพหย่าร้าง หม้าย และแยกกันอยู่ ตามลำดับ (ตาราง 2)

จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดมีสถานภาพสมรสซึ่งสอดคล้องกับอายุของผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุในวัยผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นวัยของการมีครอบครัวตามปกติ และต้องมีการทำงานประกอบอาชีพหาเงินเลี้ยงครอบครัว ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมไทยที่เชื่อกันว่า การสมรสมีส่วนช่วยทำให้การดำเนินงานและการตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล เพราะสังคมไทยในปัจจุบันจะให้ความสำคัญ ยกย่องผู้ที่ประสบผลสำเร็จในชีวิตสมรส เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูงต่อครอบครัวหน้าที่การงาน ซึ่งจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อหน้าที่การงานได้

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.98 คน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด 8 คน และน้อยที่สุด 1 คน โดยผู้ให้ข้อมูลประมาณครึ่งหนึ่ง ร้อยละ 50.79 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 3-4 คน รองลงมาร้อยละ 28.57 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 5-6 คน ร้อยละ 14.68 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 1-2 คน และร้อยละ 5.95 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 6 คน ตามลำดับ (ตาราง 2)

ตาราง 2 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

(n=252)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	119	47.22
หญิง	133	52.78
อายุ (ปี)		
30 และต่ำกว่า	53	21.03
31-40	47	18.65
41-50	49	19.44
51-60	47	18.65
61-70	26	10.32
มากกว่า 70	30	11.90
$\bar{X} = 46.59$	SD = 16.80	Min-Max = 18-81
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา/เรียนไม่จบภาคบังคับ	51	20.24
ประถมศึกษาภาคบังคับ	85	33.73
มัธยมศึกษาตอนต้น	38	15.08
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปว.ช.	26	10.32
อนุปริญญา/ปว.ส	25	9.92
ปริญญาตรี	27	10.71
สถานภาพการสมรส		
โสด	60	23.81
สมรส	170	67.46
หม้าย	3	1.19
หย่าร้าง	16	6.35
แยกกันอยู่	3	1.19

ตาราง 2 (ต่อ)

(n=252)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)		
1-2	37	14.68
3-4	128	50.79
5-6	72	28.57
มากกว่า 6	15	5.95
$\bar{X} = 3.98$	SD = 1.43	Min-Max = 1-8

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

ผลการศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ประกอบไปด้วย รายได้ พื้นที่ถือครอง ภูมิลำเนา ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน การได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การมีความรู้เกี่ยวกับชุมชน ผู้นำชุมชน กฎ กติกาของคนในชุมชน

รายได้ในภาคเกษตรกรรม

ผู้ให้ข้อมูลรายได้ในภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 69,875.89 บาทต่อปี มีรายได้ในภาคเกษตรกรรมมากที่สุด 350,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด 10,000 บาทต่อปี ผลการศึกษารายได้ในภาคเกษตรกรรม (ตาราง 3) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 40.08 มีรายได้ในภาคเกษตรกรรมระหว่าง 30,001-60,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 20.24 มีรายได้ระหว่าง 60,001-90,000 บาทต่อปี ร้อยละ 19.05 มีรายได้ไม่เกิน 30,000 บาทต่อปี ร้อยละ 13.10 มีรายได้ระหว่าง 90,001-120,000 บาทต่อปี และร้อยละ 7.54 มีรายได้มากกว่า 120,000 บาทต่อปีตามลำดับ

รายได้นอกภาคเกษตรกรรม

ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าสองในสาม ร้อยละ 69.44 มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรม ในขณะที่ร้อยละ 30.56 ไม่มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรม โดยผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้นอกภาค

เกษตรกรรม มีรายได้เฉลี่ย 65,509.62 บาทต่อปี มีรายได้มากที่สุด 400,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด 3,200 บาทต่อปี ซึ่งผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 26.29 มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรมระหว่าง 40,001-60,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 25.71 มีรายได้ไม่เกิน 20,000 บาทต่อปี ร้อยละ 21.14 มีรายได้ระหว่าง 20,001-40,000 บาทต่อปี ในขณะที่ร้อยละ 12.57 9.14 4.00 และ 1.14 มีรายได้มากกว่า 120,000 บาทต่อปี รายได้ระหว่าง 60,001-80,000 บาทต่อปี รายได้ระหว่าง 100,001-120,000 บาทต่อปี และ รายได้ระหว่าง 80,001-100,000 บาทต่อปี ตามลำดับ

รายได้รวม

ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้รวมเฉลี่ย 115,368.59 บาทต่อปี มีรายได้มากที่สุด 453,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด 25,000 บาทต่อปี โดยผู้ให้ข้อมูลครึ่งหนึ่ง ร้อยละ 50.00 มีรายได้รวมระหว่าง 50,001-100,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 19.05 มีรายได้รวมระหว่าง 100,001-150,000 บาทต่อปี ร้อยละ 14.29 มีรายได้ไม่เกิน 50,000 บาท ร้อยละ 12.70 มีรายได้รวมมากกว่า 200,000 บาทต่อปี และร้อยละ 3.96 มีรายได้รวมระหว่าง 150,001-200,000 บาทต่อปี ตามลำดับ

สถานภาพการถือครองที่ดิน

ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด ร้อยละ 96.83 มีลักษณะถือครองที่ดินเป็นของตนเอง รองลงมาร้อยละ 21.83 ถือครองที่ดินโดยเช่าบางส่วน และร้อยละ 3.57 ถือครองที่ดินโดยเช่าทั้งหมด (ตาราง 3) จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดมีลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง ทั้งนี้เนื่องมาจากเป็นพื้นที่ของบรรพบุรุษที่แบ่งให้ทำกิน

พื้นที่ถือครอง

จากตาราง 3 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 9.96 ไร่ มีพื้นที่ถือครองมากที่สุด 40 ไร่ และน้อยที่สุด 2 ไร่ โดยผู้ให้ข้อมูลมากกว่า ร้อยละ 34.52 มีพื้นที่ถือครองระหว่าง 6-10 ไร่ รองลงมาร้อยละ 34.52 มีพื้นที่ถือครองไม่เกิน 5 ไร่ ร้อยละ 17.06 มีพื้นที่ถือครองระหว่าง 11-15 ไร่ ร้อยละ 9.52 มีพื้นที่ถือครองระหว่าง 16-20 ไร่ และร้อยละ 4.76 มีพื้นที่ถือครองมากกว่า 20 ไร่ ตามลำดับ

ภูมิสำเนา

จากตาราง 3 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 82.14 เกิดในหมู่บ้านนี้ มีเพียงร้อยละ 17.64 ย้ายมาจากที่อื่น โดยผู้ให้ข้อมูลที่ย้ายมาจากหมู่บ้านอื่นมากกว่าสามในสี่ ร้อยละ 77.78

ย้ายตามครอบครัว/ย้ายเนื่องจากแต่งงาน รองลงมาร้อยละ 17.78 ย้ายมาเพื่อหาพื้นที่ทำกินใหม่ และร้อยละ 4.44 ย้ายเนื่องจากหน้าที่การงาน ตามลำดับ

ระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้าน

ผู้ให้ข้อมูลเกือบมากกว่า ร้อยละ 32.94 อาศัยในหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลา 21-40 ปี รองลงมาร้อยละ 32.54 อาศัยในหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลา 21-40 ปี ร้อยละ 17.46 อาศัยในหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลาไม่เกิน 20 ปี ร้อยละ 17.06 อาศัยในหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลามากกว่า 60 ปี ตามลำดับ (ตาราง 3)

การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชน

ผลการศึกษาการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชน (ตาราง 3) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง ร้อยละ 53.57 ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนเลยในรอบปีที่ผ่านมา ในขณะที่ร้อยละ 46.43 เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชน ตามลำดับ (ตาราง 3) โดยผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 73.50 เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชน ร้อยละ 69.23 กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 48.72 รับรู้ข่าวสารจากจากสื่อกระจายข่าว ร้อยละ 47.01 ได้รับข่าวสาร ญาติ/เพื่อนบ้าน ร้อยละ 46.15 สื่อวิทยุ ร้อยละ 39.32 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ ร้อยละ 26.50 เจ้าหน้าที่ทางราชการ ในขณะที่ร้อยละ 13.68 จากองค์กรเอกชน และร้อยละ 8.55 หน่วยงานอื่นๆ ตามลำดับ

ประสบการณ์ในการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน

จากตาราง 3 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.35 ไม่เคยมีประสบการณ์ในการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เลยในรอบปีที่ผ่านมา มีเพียงร้อยละ 18.65 เท่านั้นที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน

การเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 70.24 ระบุว่าไม่ได้เป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน มีเพียงร้อยละ 19.84 เท่านั้นที่เป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน ในขณะที่ร้อยละ 9.92 ระบุว่าเคยเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชนแต่ปัจจุบันได้หมดวาระแล้ว

ความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ผลการศึกษาความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (ตาราง 3) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.71 ระบุว่ากฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมอยู่แล้ว มีเพียงร้อยละ 14.29 เท่านั้นที่เห็นว่ายังไม่เหมาะสม

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 95.24 ระบุว่าใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร รองลงมา ร้อยละ 71.43 ใช้เป็นแหล่งหาของป่า ร้อยละ 51.19 ใช้เป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 46.83 ใช้เป็นแหล่งสมุนไพรรักษาโรค ร้อยละ 33.73 ทำให้อากาศบริสุทธิ์ ร้อยละ 22.22 ใช้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ร้อยละ 15.08 ใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ร้อยละ 11.90 เป็นแหล่งเสื้อผ้า และเครื่องนุ่งห่ม ร้อยละ 6.35 ใช้จัดกิจกรรมสันตนาการ และร้อยละ 3.57 ใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ (ตาราง 3)

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน

ผลการศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน (ตาราง 3) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง ร้อยละ 59.52 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 32.54 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับมาก และร้อยละ 7.94 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับน้อย

ตาราง 3 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ

(n=252)

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ในภาคเกษตรกรรม (บาทต่อปี)		
ไม่เกิน 30,000	48	19.05
30,001-60,000	101	40.08
60,001-90,000	51	20.24
90,001-120,000	33	13.10
มากกว่า 120,000	19	7.54
$\bar{X} = 69,875.89$ $SD = 56,666.98$ Min-Max = 10,000-350,000		
รายได้นอกภาคเกษตรกรรม (บาทต่อปี)		
ไม่มี	77	30.56
มี	175	69.44
ไม่เกิน 20,000	45	25.71
20,001-40,000	37	21.14
40,001-60,000	46	26.29
60,001-80,000	16	9.14
80,001-100,000	2	1.14
100,001-120,000	7	4.00
มากกว่า 120,000	22	12.57
$\bar{X} = 65,509.62$ $SD = 75,698.28$ Min-Max = 3,200-400,000		
รายได้รวม (บาทต่อปี)		
ไม่เกิน 50,000	36	14.29
50,001-100,000	126	50.00
100,001-150,000	48	19.05
150,001-200,000	10	3.96
มากกว่า 200,000	32	12.70
$\bar{X} = 115,368.59$ $SD = 84,598.59$ Min-Max = 25,000-453,000		

ตาราง 3 (ต่อ)

(n=252)

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพการถือครองที่ดิน*		
ของตนเอง	244	96.83
เช่าบางส่วน	55	21.83
เช่าทั้งหมด	9	3.57
พื้นที่ถือครอง (ไร่)		
ไม่เกิน 5	86	34.13
6-10	87	34.52
11-15	43	17.06
16-20	24	9.52
มากกว่า 20	12	4.76
$\bar{X} = 9.96$ $SD = 7.04$ $Min-Max = 2-40$		
ภูมิลำเนา		
เกิดในหมู่บ้านนี้	207	82.14
ย้ายมาจากที่อื่น	45	17.86
ย้ายตามครอบครัว/ย้ายเนื่องจากแต่งงาน	35	77.78
ย้ายเนื่องจากหน้าที่การงาน	2	4.44
ย้ายมาเพื่อหาพื้นที่ทำกินใหม่	8	17.78
ระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้าน (ปี)		
ไม่เกิน 20	44	17.46
21-40	83	32.94
41-60	82	32.54
มากกว่า 60	43	17.06
$\bar{X} = 41.11$ $SD = 18.34$ $Min-Max = 3-75$		

ตาราง 3 (ต่อ)

(n=252)

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	จำนวน	ร้อยละ
การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรม ป่าชุมชน		
ไม่เคย	135	53.57
เคย	117	46.43
หอกระจายข่าว	57	48.72
โทรทัศน์	86	73.50
กำนัน/ ผู้ใหญ่บ้าน	81	69.23
ญาติ /เพื่อนบ้าน	55	47.01
วิทยุ	54	46.15
หนังสือพิมพ์	46	39.32
เจ้าหน้าที่ทางราชการ	31	26.50
องค์กรเอกชน	16	13.68
อื่นๆ	10	8.55
ประสบการณ์ในการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน		
ไม่เคย	205	81.35
เคย	47	18.65
การเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน		
เป็น	50	19.84
ไม่ได้เป็น	177	70.24
เคยเป็น	25	9.92
ความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ จากป่าชุมชน		
เหมาะสม	216	85.71
ไม่เหมาะสม	36	14.29

ตาราง 3 (ต่อ)

(n=252)

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	จำนวน	ร้อยละ
การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน*		
อาหาร	240	95.24
หาของป่า	180	71.43
เลี้ยงสัตว์	129	51.19
ยารักษาโรค	118	46.83
อากาศ	85	33.73
กิจกรรมท่องเที่ยว	56	22.22
จัดกิจกรรมเรียนรู้	38	15.08
เสื้อผ้า เครื่องนุ่มห่ม	30	11.90
จัดกิจกรรมสันตนาการ	16	6.35
อื่นๆ	9	3.57
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน		
น้อย (0-5 คะแนน)	20	7.94
ปานกลาง (6-8 คะแนน)	150	59.52
มาก (9-10 คะแนน)	82	32.54
$\bar{X} = 7.81$	$SD = 1.65$	$Min-Max = 3-10$

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่

การศึกษาศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ผู้ให้ข้อมูลแสดงระดับศักยภาพป่าชุมชนออกเป็น 5 ระดับ คือ มีความสามารถและใช้ประโยชน์มากที่สุด (ทุกครั้งที่มีกิจกรรม) มีความสามารถและใช้ประโยชน์มาก (เกือบทุกครั้ง) มีความสามารถและใช้ประโยชน์ปานกลาง (ครึ่งหนึ่งของกิจกรรม) มีความสามารถและใช้ประโยชน์น้อย (น้อยกว่าครึ่งของกิจกรรม) และมีความสามารถและใช้ประโยชน์น้อยที่สุด (น้อยมาก/ไม่มีการจัดการป่าชุมชนในกิจกรรมนั้นเลย) เกี่ยวกับการศึกษาศักยภาพชุมชนในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถขององค์กร ด้านความสามารถของสมาชิก ด้านความสามารถของสภาพชุมชน และด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยการจัดการป่าชุมชนของเกษตรกร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีศักยภาพป่าชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.26 โดยมีการจัดการในระดับมากในด้านความสามารถของสภาพชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.42 มีการจัดการในระดับปานกลางในด้านความสามารถของสมาชิก ค่าเฉลี่ย 3.40 ด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.36 ด้านความสามารถขององค์กร ค่าเฉลี่ย 3.20 และด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 2.95 ตามลำดับ (ตาราง 4)

ตาราง 4 ระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการการใช้ประโยชน์	ค่าเฉลี่ย	SD	ศักยภาพป่าชุมชน
ความสามารถของสภาพชุมชน	3.42	0.72	มาก
ความสามารถของสมาชิก	3.40	0.87	ปานกลาง
การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	3.36	0.79	ปานกลาง
ความสามารถขององค์กร	3.20	0.94	ปานกลาง
ความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน	2.95	0.96	ปานกลาง
รวม	3.26	0.71	ปานกลาง

โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

ด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน

ผลการศึกษาถึงศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในการกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชนโดยรวมในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.95 โดยผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในระดับปานกลางทุกประเด็น คือ 1) ชุมชนทราบกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมทั้งโทษของการทำลายป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.04 2) ชุมชนได้ร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.02 3) ชุมชนเคยติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนแปลงสภาพความสมบูรณ์ของป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 2.99 4) ชุมชนได้ร่วมร่างระเบียบการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนและบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน ค่าเฉลี่ย 2.94 5) ชุมชนได้ร่วมคัดเลือกคณะกรรมการป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 2.87 และชุมชนเคยเข้าร่วมประชุมวางแผนการดำเนินงานป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 2.82 ตามลำดับ (ตาราง 5)

ด้านความสามารถขององค์กร

ผลการศึกษาถึงศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ในด้านความสามารถขององค์กร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถขององค์กรโดยรวมในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.20 โดยผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในระดับปานกลางทุกประเด็น คือ 1) คณะกรรมการป่าชุมชน/องค์กรได้จัดกิจกรรมการบวชป่า ค่าเฉลี่ย 3.29 2) คณะกรรมการป่าชุมชนจัดโครงการปลูกป่าเนื่องในวาระต่างๆ ค่าเฉลี่ย 3.24 3) คณะกรรมการป่าชุมชนดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาค้นหาพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ ค่าเฉลี่ย 3.19 4) คณะกรรมการป่าชุมชนจัดกิจกรรมเข้าค่ายเกี่ยวกับอนุรักษ์ป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.19 5) คณะกรรมการป่าชุมชนได้จัดประชุมเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานบ่อยครั้ง ค่าเฉลี่ย 3.15 และ 6) คณะกรรมการป่าชุมชนประชุมเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาป่าชุมชนถูกบุกรุกทำลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ค่าเฉลี่ย 3.12 ตามลำดับ (ตาราง 6)

ด้านความสามารถของสมาชิก

ผลการศึกษาถึงศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ในด้านความสามารถของสมาชิก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถของสมาชิกโดยรวมในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.40 โดยผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในระดับมากในประเด็น 1) การได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ค่าเฉลี่ย 3.57 2) การสนับสนุน

ให้สมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.44 มีความสามารถในระดับปานกลางในประเด็น 1) การเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้ ค่าเฉลี่ย 3.40 2) การได้ร่วมจัดทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่า ค่าเฉลี่ย 3.34 3) การบอกเล่า ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.31 และ 4) การเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อหางบประมาณเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.31 ตามลำดับ (ตาราง 7)

ด้านความสามารถของสภาพชุมชน

ผลการศึกษาถึงศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ในด้านความสามารถของสภาพชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีด้านความสามารถของสภาพชุมชนโดยรวมในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.42 โดยผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในระดับมากในประเด็น 1) การปลูกจิตสำนึกให้บุตรหลานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.58 2) องค์กรป่าชุมชนได้จัดให้ท่านเข้าร่วมมีการฟื้นฟูป่าชุมชนโดยการปลูกพืชรักษาหน้าดิน ค่าเฉลี่ย 3.53 และ 3) ชุมชนและสมาชิกหมู่บ้านได้ร่วมจัดให้มีการติดตามดูแลรักษาต้นไม้หลังการปลูกเสร็จแล้ว ค่าเฉลี่ย 3.53 มีความสามารถในระดับปานกลางในประเด็น 1) การได้ร่วมกิจกรรมให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่ป่าชุมชนใกล้เคียง ค่าเฉลี่ย 3.36 2) การร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.35 และ 3) การได้ร่วมอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่า ค่าเฉลี่ย 3.17 ตามลำดับ (ตาราง 8)

ด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ผลการศึกษาถึงศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ในด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนโดยรวมในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.36 โดยผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในระดับมากในประเด็น 1) การเข้าร่วมปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้ในป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.49 2) องค์กรการเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชน และโทษของการตัดไม้ทำลายป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.47 และ 3) การรายงานเจ้าหน้าที่ ผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการป่าชุมชน เมื่อมีผู้บุกรุกตัดไม้ทำลายป่า เก็บหาของป่าในป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.42 มีการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลางในประเด็น 1) การลาดตระเวนป้องกันรักษาป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.39 2) การร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.31 และ 3) การเข้าร่วมดับไฟป่าในป่าชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.10 ตามลำดับ (ตาราง 9)

ตาราง 5 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน
(n = 252)

ด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน	ระดับศักยภาพป่าชุมชน					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับศักยภาพป่าชุมชน
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ชุมชนทราบกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมทั้งโทษของการทำลายป่าชุมชน	36 (14.29)	66 (26.19)	62 (24.60)	49 (19.44)	39 (15.48)	3.04	1.29	ปานกลาง
ชุมชนได้ร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน	30 (11.90)	76 (30.16)	44 (17.46)	73 (28.97)	29 (11.51)	3.02	1.24	ปานกลาง
ชุมชนเคยติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนแปลงสภาพความสมบูรณ์ของป่าชุมชน	22 (8.73)	81 (32.14)	57 (22.62)	57 (22.62)	35 (13.89)	2.99	1.21	ปานกลาง
ชุมชนได้ร่วมร่างระเบียบการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนและบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน	20 (7.94)	73 (28.97)	67 (26.59)	55 (21.83)	37 (14.68)	2.94	1.19	ปานกลาง
ชุมชนได้ร่วมคัดเลือกคณะกรรมการป่าชุมชน	14 (5.56)	58 (23.02)	85 (33.73)	72 (28.57)	23 (9.13)	2.87	1.05	ปานกลาง
ชุมชนเคยเข้าร่วมประชุมวางแผนการดำเนินงานป่าชุมชน	29 (11.51)	49 (19.44)	76 (30.16)	44 (17.46)	54 (21.43)	2.82	1.29	ปานกลาง
						2.95	0.96	ปานกลาง

ตาราง 6 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนด้านความสามารถขององค์กร

(n = 252)

ด้านความสามารถขององค์กร	ระดับศักยภาพป่าชุมชน					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับศักยภาพป่าชุมชน
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
คณะกรรมการป่าชุมชน/องค์กรได้จัดกิจกรรมการบวชป่า	42 (16.67)	79 (31.35)	75 (29.76)	23 (9.13)	33 (13.10)	3.29	1.23	ปานกลาง
คณะกรรมการป่าชุมชนจัดโครงการปลูกป่าเนื่องในวาระต่างๆ	37 (14.68)	88 (34.92)	64 (25.40)	25 (9.92)	38 (15.08)	3.24	1.26	ปานกลาง
คณะกรรมการป่าชุมชนดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ	26 (10.32)	86 (34.13)	73 (28.97)	43 (17.06)	24 (9.52)	3.19	1.13	ปานกลาง
คณะกรรมการป่าชุมชนจัดกิจกรรมเข้าค่ายเกี่ยวกับอนุรักษ์ป่าชุมชน	36 (14.29)	82 (32.54)	56 (22.22)	49 (19.44)	29 (11.51)	3.19	1.23	ปานกลาง
คณะกรรมการป่าชุมชนได้จัดประชุมเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานบ่อยครั้ง	34 (13.49)	83 (32.94)	56 (22.22)	45 (17.86)	34 (13.49)	3.15	1.25	ปานกลาง
คณะกรรมการป่าชุมชนประชุมเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาป่าชุมชนถูกบุกรุกทำลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	32 (12.70)	68 (26.98)	81 (32.14)	40 (15.87)	31 (12.30)	3.12	1.19	ปานกลาง
รวม						3.20	0.94	ปานกลาง

หมายเหตุ การแปลผลระดับศักยภาพป่าชุมชน
 มากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 มาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20
 ปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 น้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 น้อยที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80

ตาราง 7 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนด้านความสามารถของสมาชิก

(n = 252)								
ด้านความสามารถของสมาชิก	ระดับศักยภาพป่าชุมชน					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับศักยภาพป่าชุมชน
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
การได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด	41 (16.27)	109 (43.25)	61 (24.21)	35 (13.89)	6 (2.38)	3.57	1.00	มาก
การสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน	45 (17.86)	91 (36.11)	62 (24.60)	38 (15.08)	16 (6.35)	3.44	1.14	มาก
การเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้	36 (14.29)	94 (37.30)	67 (26.59)	46 (18.25)	9 (3.57)	3.40	1.05	ปานกลาง
การได้ร่วมจัดทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่า	38 (15.08)	84 (33.33)	82 (32.54)	22 (8.73)	26 (10.32)	3.34	1.15	ปานกลาง
การบอกเล่า ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน	37 (14.68)	85 (33.73)	72 (28.57)	34 (13.49)	24 (9.52)	3.31	1.16	ปานกลาง
การเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อหางบประมาณเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	42 (16.67)	82 (32.54)	67 (26.59)	35 (13.89)	26 (10.32)	3.31	1.21	ปานกลาง
รวม						3.40	0.87	ปานกลาง

หมายเหตุ การแปลผลระดับศักยภาพป่าชุมชน มากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 มาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20
 ปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 น้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 น้อยที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80

ตาราง 8 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนด้านความสามารถของสภาพชุมชน

(n = 252)

ด้านความสามารถของสภาพชุมชน	ระดับศักยภาพป่าชุมชน					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับศักยภาพป่าชุมชน
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
การปลูกจิตสำนึกให้บุตรหลานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน	42 (16.67)	105 (41.67)	73 (28.97)	22 (8.73)	10 (3.97)	3.58	1.00	มาก
องค์กรป่าชุมชนได้จัดให้ท่านเข้าร่วมมีการฟื้นฟูป่าชุมชนโดยการปลูกพืชรักษาหน้าดิน	41 (16.27)	94 (37.30)	77 (30.56)	37 (14.68)	3 (1.19)	3.53	0.97	มาก
ชุมชนและสมาชิกหมู่บ้านได้ร่วมจัดให้มีการติดตามดูแลรักษาต้นไม้หลังการปลูกเสร็จแล้ว	17 (6.75)	125 (49.60)	91 (36.11)	13 (5.16)	6 (2.38)	3.53	0.80	มาก
การได้ร่วมกิจกรรมให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่ป่าชุมชนใกล้เคียง	32 (12.70)	97 (38.49)	70 (27.78)	35 (13.89)	18 (7.14)	3.36	1.09	ปานกลาง
การร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับป่าชุมชน	26 (10.32)	84 (33.33)	99 (39.29)	37 (14.68)	6 (2.38)	3.35	0.93	ปานกลาง
การได้ร่วมอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่า	28 (11.11)	73 (28.97)	85 (33.73)	46 (18.25)	20 (7.94)	3.17	1.10	ปานกลาง
รวม						3.42	0.72	มาก

หมายเหตุ การแปลผลระดับศักยภาพป่าชุมชน มากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 มาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20
 ปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 น้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 น้อยที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80

ตาราง 9 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

(n = 252)

ด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	ระดับศักยภาพป่าชุมชน					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับศักยภาพป่าชุมชน
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
การเข้าร่วมปลูกและบำรุงรักษาดินไม้ในป่าชุมชน	42 (16.67)	91 (36.11)	80 (31.75)	27 (10.71)	12 (4.76)	3.49	1.04	มาก
การเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชน และโทษของการตัดไม้ทำลายป่าชุมชน	33 (13.10)	95 (37.70)	93 (36.90)	19 (7.54)	12 (4.76)	3.47	0.98	มาก
การรายงานเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการป่าชุมชน เมื่อมีผู้บุกรุกตัดไม้ทำลายป่า เก็บหาของป่าในป่าชุมชน	38 (15.08)	90 (35.71)	85 (33.73)	18 (7.14)	21 (8.33)	3.42	1.09	มาก
การลาดตระเวนป้องกันรักษาป่าชุมชน	29 (11.51)	99 (39.29)	85 (33.73)	19 (7.54)	20 (7.94)	3.39	1.05	ปานกลาง
การร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานป่าชุมชน	37 (14.68)	87 (34.52)	67 (26.59)	39 (15.48)	22 (8.73)	3.31	1.16	ปานกลาง
การเข้าร่วมดับไฟป่าในป่าชุมชน	14 (5.56)	93 (36.90)	82 (32.54)	30 (11.90)	33 (13.10)	3.10	1.11	ปานกลาง
รวม						3.36	0.79	ปานกลาง

หมายเหตุ การแปลผลระดับศักยภาพป่าชุมชน มากที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 มาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20
 ปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 น้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 น้อยที่สุด ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนของผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ได้ตั้งสมมติฐานการวิจัย คือ ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สภาพทางเศรษฐกิจและสภาพทางสังคม ได้แก่ รายได้ พื้นที่ถือครอง ภูมิสำเนา ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน การได้รับข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน ผู้นำชุมชน กฎ กติกาของคนในชุมชน มีผลต่อระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนของเกษตรกรโดยใช้สถิติ Chi-square สำหรับตัวแปรที่วัดค่าแบบนามบัญญัติ และสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ตามแบบของ Pearson Product Moment สำหรับตัวแปรที่มีการวัดค่าเป็นแบบอันตรรกะและอัตราส่วน และอธิบายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตามกฎ Guildford Rule of Thumb (Guildford and Fruchter, 1973: 189 อ้างใน บุญสม วราเอกศิริ, 2539: 92) ซึ่งได้ให้ความหมายของค่าความสัมพันธ์ (r) ดังนี้

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่า 0.8 ขึ้นไป ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูงหรือสูงมาก

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.6-0.8 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.4-0.6 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.2-0.4 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างต่ำ

ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าต่ำกว่า 0.2 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ

ทั้งสถิติ Chi-square และสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ผู้วิจัยได้กำหนดค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามไว้ที่ $\alpha = 0.05$

ลักษณะส่วนบุคคล

เพศ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะนามบัญญัติ ด้วยสถิติค่า Chi-square ได้แบ่งเพศออกเป็น 2 กลุ่ม คือเพศชาย และเพศหญิง ส่วนระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มาก ปานกลาง และน้อย ผลการศึกษา พบว่า เพศของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านความสามารถของสภาพชุมชน ($\chi^2 = 17.474^*$) ในขณะที่เพศของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) ในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถขององค์กร ด้านความสามารถของสมาชิก และด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้านแล้ว พบว่า เพศของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) (ตาราง 10)

จึงกล่าวได้ว่า เพศของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในด้านความสามารถของสภาพชุมชน กล่าวคือ เพศชายมีความสามารถและใช้เพื่อประโยชน์จากป่าชุมชนมากกว่าเพศหญิง

อายุ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 11 พบว่า อายุของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ($r = 0.169^*$) ด้านความสามารถขององค์กร ($r = 0.229^*$) ด้านความสามารถของสมาชิก ($r = 0.159^*$) และด้านความสามารถของสภาพชุมชน ($r = 0.132^*$) แต่อายุของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) ในด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า อายุของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($r = 0.195^*$, $p < 0.05$)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุแตกต่างกันย่อมมีผลต่อศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนแตกต่างกันในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถขององค์กร ด้านความสามารถของสมาชิก ด้านความสามารถของสภาพชุมชน และใน

ภาพรวม ซึ่งหากพิจารณาตาม Guildford's Rule of Thumb แล้ว กล่าวได้ว่า อายุของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในระดับต่ำในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถของสมาชิก ด้านความสามารถของสภาพชุมชน และในภาพรวม (r มีค่าน้อยกว่า 0.2) และอายุของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในระดับค่อนข้างต่ำในด้านความสามารถขององค์กร (r มีค่าอยู่ระหว่าง 0.2-0.4)

กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุน้อยจะมีความสามารถและใช้ประโยชน์จากป่าระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุน้อยจะมีศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในระดับน้อย

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 11 พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) ในทุกๆ ด้าน และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) เช่นเดียวกัน

จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากหรือน้อยก็ไม่มีผลความสามารถเพื่อการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน

ระดับการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะนามบัญญัติ ด้วยสถิติค่า Chi-square ได้แบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า กับระดับสูงกว่าประถมศึกษา ส่วนระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มาก ปานกลาง และน้อย ผลการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านความสามารถขององค์กร ($\chi^2 = 10.907^*$) และด้านความสามารถของสภาพชุมชน ($\chi^2 = 16.057^*$) ในขณะที่ระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) ในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถของสมาชิก และด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้านแล้ว พบว่า

ระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการศึกษภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p>0.05$) (ตาราง 12)

จึงกล่าวได้ว่า ระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการศึกษภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในด้านความสามารถขององค์กร และด้านความสามารถของสภาพชุมชน กล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่ามีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากป่ามากกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา

สถานภาพสมรส

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะนามบัญญัติ ด้วยสถิติค่า Chi-square ได้แบ่งสถานภาพสมรสออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีสถานภาพโสด หม้าย หย่าร้าง และแยกกันอยู่ กับกลุ่มที่มีสถานภาพสมรสแล้ว ส่วนระดับศึกษภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มาก ปานกลาง และน้อย ผลการศึกษา พบว่า สถานภาพสมรสของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการศึกษภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p<0.05$) ในด้านความสามารถขององค์กร ($\chi^2 = 12.829^*$) และด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ($\chi^2 = 6.966^*$) ในขณะที่สถานภาพสมรสของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการศึกษภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p>0.05$) ในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถของสมาชิก และด้านความสามารถของสภาพชุมชน และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้านแล้ว พบว่า สถานภาพสมรสของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการศึกษภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p>0.05$) (ตาราง 13)

จึงกล่าวได้ว่า สถานภาพสมรสของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการศึกษภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในด้านความสามารถขององค์กร และด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน กล่าวคือ ผู้ที่มีสถานภาพสมรสแล้วจะความสามารถและการใช้ประโยชน์จากป่ามากกว่าผู้ที่มีสถานภาพโสด หม้าย หย่าร้าง และแยกกันอยู่

ตาราง 10 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

(n=252)

เพศ	ศักยภาพ																		
	ความสามารถของ กระบวนการจัดตั้งป่า ชุมชน			ความสามารถของ องค์กร			ความสามารถของ สมาชิก			ความสามารถของ สภาพชุมชน			การใช้ประโยชน์จาก ป่าชุมชน			ภาพรวม			
	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	รวม
ชาย	26 (10.32)	55 (21.83)	38 (15.08)	46 (18.25)	48 (19.05)	25 (9.92)	51 (20.24)	47 (18.65)	21 (8.33)	53 (21.03)	50 (19.84)	16 (6.35)	46 (18.25)	59 (23.41)	14 (5.56)	44 (17.46)	58 (23.02)	17 (6.75)	119 (47.22)
หญิง	31 (12.30)	70 (27.78)	32 (12.70)	47 (18.65)	63 (25.00)	23 (9.13)	59 (23.41)	57 (22.62)	17 (6.75)	36 (14.29)	90 (35.71)	7 (2.78)	49 (19.44)	68 (26.98)	16 (6.35)	41 (16.27)	82 (32.54)	10 (3.97)	133 (52.78)
รวม	57 (22.62)	125 (49.60)	70 (27.78)	93 (36.90)	111 (44.05)	48 (19.05)	110 (43.65)	104 (41.27)	38 (15.08)	89 (35.32)	140 (55.56)	23 (9.13)	95 (37.70)	127 (50.40)	30 (11.90)	85 (33.73)	140 (55.56)	27 (10.71)	252 (100.00)
	$\chi^2 = 1.981$			$\chi^2 = 1.347$			$\chi^2 = 1.190$			$\chi^2 = 17.474^*$			$\chi^2 = 0.088$			$\chi^2 = 5.273$			
	df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			
	p = 0.371			p = 0.510			p = 0.551			p = 0.000			p = 0.957			p = 0.072			

ตาราง 11 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน กับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

(n=252)

ลักษณะส่วนบุคคล	ศักยภาพ											
	ความสามารถของ กระบวนการจัดตั้ง ป่าชุมชน		ความสามารถของ องค์กร		ความสามารถของ สมาชิก		ความสามารถของ สภาพชุมชน		การใช้ประโยชน์ จากป่าชุมชน		ภาพรวม	
	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p
อายุ	.169*	0.007	.229*	0.000	.159*	0.011	.132*	0.037	.102	0.107	.195*	0.002
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-.053	0.401	-.064	0.315	-.057	0.365	-.026	0.679	-.060	0.339	-.064	0.311

ตาราง 12 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

(n=252)

ระดับการศึกษา	ศักยภาพ																		
	ความสามารถของ กระบวนการจัดตั้งป่า ชุมชน			ความสามารถของ องค์กร			ความสามารถของ สมาชิก			ความสามารถของ สภาพชุมชน			การใช้ประโยชน์จาก ป่าชุมชน			ภาพรวม			
	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	รวม
ประถมศึกษาและต่ำ กว่า	37 (14.68)	61 (24.21)	38 (15.08)	62 (24.60)	55 (21.83)	19 (7.54)	67 (26.59)	53 (21.03)	16 (6.35)	62 (24.60)	67 (26.59)	7 (2.78)	58 (23.02)	64 (25.40)	14 (5.56)	52 (20.63)	73 (28.97)	11 (4.37)	136 (53.97)
สูงกว่าประถมศึกษา	20 (7.94)	64 (25.40)	32 (12.70)	31 (12.30)	56 (22.22)	29 (11.51)	43 (17.06)	51 (20.24)	22 (8.73)	27 (10.71)	73 (28.97)	16 (6.35)	37 (14.68)	63 (25.00)	16 (6.35)	33 (13.10)	67 (26.59)	16 (6.35)	116 (46.03)
รวม	57 (22.62)	125 (49.60)	70 (27.78)	93 (36.90)	111 (44.05)	48 (19.05)	110 (43.65)	104 (41.27)	38 (15.08)	89 (35.32)	140 (55.56)	23 (9.13)	95 (37.70)	127 (50.40)	30 (11.90)	85 (33.73)	140 (55.56)	27 (10.71)	252 (100.00)
	$\chi^2 = 4.095$			$\chi^2 = 10.907^*$			$\chi^2 = 4.664$			$\chi^2 = 16.057^*$			$\chi^2 = 3.216$			$\chi^2 = 3.867$			
	df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			
	p = 0.129			p = 0.004			p = 0.097			p = 0.000			p = 0.200			p = 0.145			

ตาราง 13 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

(n=252)

สถานภาพสมรส	ศักยภาพ																		
	ความสามารถของ กระบวนการจัดตั้งป่า ชุมชน			ความสามารถของ องค์กร			ความสามารถของ สมาชิก			ความสามารถของ สภาพชุมชน			การใช้ประโยชน์จาก ป่าชุมชน			ภาพรวม			
	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	รวม
โสด หม้าย หย่าร้าง และแยกกันอยู่ สมรส	16	44	22	27	29	26	36	33	13	23	49	10	30	36	16	31	38	13	82
	(6.35)	(17.46)	(8.73)	(10.71)	(11.51)	(10.32)	(14.29)	(13.10)	(5.16)	(9.13)	(19.44)	(3.97)	(11.90)	(14.29)	(6.35)	(12.30)	(15.08)	(5.16)	(32.54)
	41	81	48	66	82	22	74	71	25.00	66	91	13	65	91	14	54	102	14	170
	(16.27)	(32.14)	(19.05)	(26.19)	(32.54)	(8.73)	(29.37)	(28.17)	(9.92)	(26.19)	(36.11)	(5.16)	(25.79)	(36.11)	(5.56)	(21.43)	(40.48)	(5.56)	(67.46)
รวม	57	125	70	93	111	48	110	104	38	89	140	23	95	127	30	85	140	27	252
	(22.62)	(49.60)	(27.78)	(36.90)	(44.05)	(19.05)	(43.65)	(41.27)	(15.08)	(35.32)	(55.56)	(9.13)	(37.70)	(50.40)	(11.90)	(33.73)	(55.56)	(10.71)	(100.00)
	$\chi^2 = 0.961$			$\chi^2 = 12.829^*$			$\chi^2 = 0.081$			$\chi^2 = 3.458$			$\chi^2 = 6.966^*$			$\chi^2 = 5.452$			
	df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			
	p = 0.618			p = 0.002			p = 0.960			p = 0.177			p = 0.031			p = 0.065			

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

รายได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 14 พบว่า รายได้ของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) ในทุกๆ ด้าน และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า รายได้ของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) เช่นเดียวกัน

จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะมีรายได้มากหรือน้อยก็ไม่มีผลต่อความสามารถและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

จำนวนพื้นที่ถือครอง

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 14 พบว่า จำนวนพื้นที่ถือครองของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) ในทุกๆ ด้าน และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า จำนวนพื้นที่ถือครองของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) เช่นเดียวกัน

จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะมีจำนวนพื้นที่ถือครองมากหรือน้อยก็ไม่มีผลต่อความสามารถและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ตาราง 14 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ และจำนวนพื้นที่ถือครอง กับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

(n=252)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ	ศักยภาพ											
	ความสามารถของ กระบวนการจัดตั้ง ป่าชุมชน		ความสามารถของ องค์กร		ความสามารถของ สมาชิก		ความสามารถของ สภาพชุมชน		การใช้ประโยชน์ จากป่าชุมชน		ภาพรวม	
	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p
รายได้	-.020	0.757	-.017	0.788	-.019	0.763	.051	0.416	.085	0.176	.015	0.812
จำนวนพื้นที่ถือครอง	.099	.133	.117	0.034	-.082	0.195	-.064	0.313	.090	0.154	.049	0.436

ลักษณะทางสังคม

ภูมิลำเนา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะนามบัญญัติ ด้วยสถิติค่า Chi-square ได้แบ่ง ภูมิลำเนาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เกิดในหมู่บ้านนี้ กับกลุ่มที่ย้ายมาจากที่อื่น ส่วนระดับศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มาก ปานกลาง และน้อย ผลการศึกษาพบว่า ภูมิลำเนาของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในทุกด้าน ($p>0.05$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้าน ยังพบอีกว่า ภูมิลำเนาของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p>0.05$) เช่นเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่า ภูมิลำเนาของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับระดับศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน (ตาราง 15) กล่าวคือ ไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะเป็นคนในพื้นที่หรือย้ายมาจากที่อื่นๆ ก็ไม่มีผลความสามารถและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะนามบัญญัติ ด้วยสถิติค่า Chi-square ได้แบ่ง การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชน ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ไม่เคยได้รับข่าวสาร กับกลุ่มที่เคยได้รับข่าวสาร ส่วนระดับศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มาก ปานกลาง และน้อย ผลการศึกษา พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p<0.05$) ในด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ($\chi^2 = 8.613^*$) ในขณะที่การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p>0.05$) ในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถขององค์กร ด้านความสามารถของสมาชิก และด้านความสามารถของสภาพชุมชน และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้านแล้ว พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศึกษาภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p>0.05$) (ตาราง 16)

จึงกล่าวได้ว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนมีศักยภาพในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน มากกว่าผู้ให้ข้อมูลที่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชน

การฝึกอบรม ฐานาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะนามบัญญัติ ด้วยสถิติค่า Chi-square ได้แบ่งการฝึกอบรม ฐานานออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรม ฐานาน กับกลุ่มที่เคยได้รับการฝึกอบรม ฐานาน ส่วนระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มาก ปานกลาง และน้อย ผลการศึกษา พบว่า การฝึกอบรม ฐานานของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ($\chi^2 = 12.887^*$) และด้านความสามารถขององค์กร ($\chi^2 = 17.430^*$) ในขณะที่การฝึกอบรม ฐานานของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) ในด้านความสามารถของสมาชิก ด้านความสามารถของสภาพชุมชน และด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้านแล้ว พบว่า การฝึกอบรม ฐานานของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ($\chi^2 = 7.126^*$) (ตาราง 17)

จึงกล่าวได้ว่า การฝึกอบรม ฐานานของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถขององค์กร และในภาพรวม กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ในการฝึกอบรม ฐานานจะมีความสามารถและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมากกว่าผู้ให้ข้อมูลที่ไม่มีความสามารถในการฝึกอบรม ฐานานเลย

การเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะนามบัญญัติ ด้วยสถิติค่า Chi-square ได้แบ่งการเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน กลุ่มที่ไม่เป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน และกลุ่มที่เคยเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน ส่วนระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มาก ปานกลาง และน้อย ผลการศึกษา พบว่า การเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านความสามารถขององค์กร ($\chi^2 = 11.176^*$) และด้านความสามารถของสมาชิก ($\chi^2 = 24.848^*$) ในขณะที่การเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) ในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถของสภาพชุมชน และด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้านแล้ว พบว่า การเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) (ตาราง 18)

จึงกล่าวได้ว่า การเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในด้านความสามารถขององค์กร และด้านความสามารถของสมาชิก กล่าวคือ ผู้ที่เป็นและเคยเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชนจะมีความสามารถและการใช้ประโยชน์ของชุมชนจากป่าชุมชนมากกว่าผู้ที่ไม่เคยคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน

ความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะนามบัญญัติ ด้วยสถิติค่า Chi-square ได้แบ่งความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เห็นว่าเหมาะสม กับกลุ่มที่เห็นว่าไม่เหมาะสม ส่วนระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ มาก ปานกลาง และน้อย ผลการศึกษา พบว่า ความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในทุกด้าน ($p > 0.05$) และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้าน ยังพบอีกว่า ความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) เช่นเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่า ความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน (ตาราง 19) กล่าวคือ ไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะมีความคิดเห็นเช่นไรก็ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความสามารถและการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ดังแสดงในตาราง 20 พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) ในทุกๆ ด้าน และเมื่อพิจารณาถึงภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) เช่นเดียวกัน

จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าผู้ให้ข้อมูลจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนมากหรือน้อย ก็ไม่มีผลต่อความสามารถและการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน

ตาราง 15 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิสำเนากับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

(n=252)

ภูมิสำเนา	ศักยภาพ																		
	ความสามารถของ กระบวนการจัดตั้งป่า ชุมชน			ความสามารถของ องค์กร			ความสามารถของ สมาชิก			ความสามารถของ สภาพชุมชน			การใช้ประโยชน์จาก ป่าชุมชน			ภาพรวม			
	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	รวม
เกิดในหมู่บ้านนี้	46	98	63	75	95	37	88	88	31	75	116	16	77	107	23	67	120	20	207
	(18.25)	(38.89)	(25.00)	(29.76)	(37.70)	(14.68)	(34.92)	(34.92)	(12.30)	(29.76)	(46.03)	(6.35)	(30.56)	(42.46)	(9.13)	(26.59)	(47.62)	(7.94)	(82.14)
ย้ายมาจากที่อื่น	11	27	7	18	16	11	22	16	7	14	24	7	18	20	7	18	20	7	45
	(4.37)	(10.71)	(2.78)	(7.14)	(6.35)	(4.37)	(8.73)	(6.35)	(2.78)	(5.56)	(9.52)	(2.78)	(7.14)	(7.94)	(2.78)	(7.14)	(7.94)	(2.78)	(17.86)
รวม	57	125	70	93	111	48	110	104	38	89	140	23	95	127	30	85	140	27	252
	(22.62)	(49.60)	(27.78)	(36.90)	(44.05)	(19.05)	(43.65)	(41.27)	(15.08)	(35.32)	(55.56)	(9.13)	(37.70)	(50.40)	(11.90)	(33.73)	(55.56)	(10.71)	(100.00)
	$\chi^2=4.221$			$\chi^2=1.877$			$\chi^2=0.786$			$\chi^2=2.804$			$\chi^2=1.075$			$\chi^2=3.054$			
	df= 2			df= 2			df= 2			df= 2			df= 2			df= 2			
	p=0.121			p=0.391			p=0.675			p=0.246			p=0.584			p=0.217			

ตาราง 16 ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนกับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

(n=252)

การได้รับข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับ ความรู้และกิจกรรม ป่าชุมชน	ศักยภาพ																		
	ความสามารถของ กระบวนการจัดตั้งป่า ชุมชน			ความสามารถของ องค์กร			ความสามารถของ สมาชิก			ความสามารถของ สภาพชุมชน			การใช้ประโยชน์จาก ป่าชุมชน			ภาพรวม			
	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	รวม
ไม่เคย	23 (9.13)	69 (27.38)	43 (17.06)	50 (19.84)	55 (21.83)	30 (11.90)	64 (25.40)	47 (18.65)	24 (9.52)	54 (21.43)	70 (27.78)	11 (4.37)	55 (21.83)	58 (23.02)	22 (8.73)	41 (16.27)	79 (31.35)	15 (5.95)	135 (53.57)
เคย	34 (13.49)	56 (22.22)	27 (10.71)	43 (17.06)	56 (22.22)	18 (7.14)	46 (18.25)	57 (22.62)	14 (5.56)	35 (13.89)	70 (27.78)	12 (4.76)	40 (15.87)	69 (27.38)	8 (3.17)	44 (17.46)	61 (24.21)	12 (4.76)	117 (46.43)
รวม	57 (22.62)	125 (49.60)	70 (27.78)	93 (36.90)	111 (44.05)	48 (19.05)	110 (43.65)	104 (41.27)	38 (15.08)	89 (35.32)	140 (55.56)	23 (9.13)	95 (37.70)	127 (50.40)	30 (11.90)	85 (33.73)	140 (55.56)	27 (10.71)	252 (100.00)
	$\chi^2 = 5.876$			$\chi^2 = 2.262$			$\chi^2 = 5.280$			$\chi^2 = 2.828$			$\chi^2 = 8.613$			$\chi^2 = 1.475$			
	df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			
	p = 0.053			p = 0.323			p = 0.071			p = 0.243			p = 0.013			p = 0.478			

ตาราง 17 ความสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรม ดูงาน กับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

(n=252)

การฝึกอบรม ดูงาน	ศักยภาพ																		
	ความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน			ความสามารถขององค์กร			ความสามารถของสมาชิก			ความสามารถของสภาพชุมชน			การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน			ภาพรวม			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย	รวม
ไม่เคย	38	103	64	77	80	48	88	83	34	71	111	23	79	100	26	66	112	27	205
	(15.08)	(40.87)	(25.40)	(30.56)	(31.75)	(19.05)	(34.92)	(32.94)	(13.49)	(28.17)	(44.05)	(9.13)	(31.35)	(39.68)	(10.32)	(26.19)	(44.44)	(10.71)	(81.35)
เคย	19	22	6	16	31	0	22	21	4	18	29	0	16	27	4	19	28	0	47
	(7.54)	(8.73)	(2.38)	(6.35)	(12.30)	(0.00)	(8.73)	(8.33)	(1.59)	(7.14)	(11.51)	(0.00)	(6.35)	(10.71)	(1.59)	(7.54)	(11.11)	(0.00)	(18.65)
รวม	57	125	70	93	111	48	110	104	38	89	140	23	95	127	30	85	140	27	252
	(22.62)	(49.60)	(27.78)	(36.90)	(44.05)	(19.05)	(43.65)	(41.27)	(15.08)	(35.32)	(55.56)	(9.13)	(37.70)	(50.40)	(11.90)	(33.73)	(55.56)	(10.71)	(100.00)
	$\chi^2 = 12.887^*$			$\chi^2 = 17.430^*$			$\chi^2 = 1.948$			$\chi^2 = 5.811$			$\chi^2 = 1.334$			$\chi^2 = 7.126^*$			
	df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			
	p = 0.002			p = 0.000			p = 0.378			p = 0.055			p = 0.513			p = 0.028			

ตาราง 18 ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน กับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

(n=252)

การเป็น คณะกรรมการหรือ ผู้นำชุมชน	ศักยภาพ																		
	ความสามารถของ กระบวนการจัดตั้งป่า ชุมชน			ความสามารถของ องค์กร			ความสามารถของ สมาชิก			ความสามารถของ สภาพชุมชน			การใช้ประโยชน์จาก ป่าชุมชน			ภาพรวม			
	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	รวม
เป็น	17	20	13	17	26	7	16	27	7	17	30	3	16	27	7	17	30	3	50
	(6.75)	(7.94)	(5.16)	(6.75)	(10.32)	(2.78)	(6.35)	(10.71)	(2.78)	(6.75)	(11.90)	(1.19)	(6.35)	(10.71)	(2.78)	(6.75)	(11.90)	(1.19)	(19.84)
ไม่เป็น	34	95	48	67	69	41	72	74	31	57	103	17	70	84	23	62	91	24	177
	(13.49)	(37.70)	(19.05)	(26.59)	(27.38)	(16.27)	(28.57)	(29.37)	(12.30)	(22.62)	(40.87)	(6.75)	(27.78)	(33.33)	(9.13)	(24.60)	(36.11)	(9.52)	(70.24)
เคยเป็น	6	10	9	9	16	-	22	3	-	15	7	3	9	16	-	6	19	-	25
	(2.38)	(3.97)	(3.57)	(3.57)	(6.35)		(8.73)	(1.19)		(5.95)	(2.78)	(1.19)	(3.57)	(6.35)		(2.38)	(7.54)		(9.92)
รวม	57	125	70	93	111	48	110	104	38	89	140	23	95	127	30	85	140	27	252
	(22.62)	(49.60)	(27.78)	(36.90)	(44.05)	(19.05)	(43.65)	(41.27)	(15.08)	(35.32)	(55.56)	(9.13)	(37.70)	(50.40)	(11.90)	(33.73)	(55.56)	(10.71)	(100.00)
	$\chi^2 = 6.472$			$\chi^2 = 11.176^*$			$\chi^2 = 24.848^*$			$\chi^2 = 9.445$			$\chi^2 = 5.298$			$\chi^2 = 8.450$			
	df = 4			df = 4			df = 4			df = 4			df = 4			df = 4			
	p = 0.167			p = 0.025			p = 0.000			p = 0.051			p = 0.258			p = 0.076			

ตาราง 19 ความสัมพันธ์ระหว่างความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนกับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

(n=252)

ความเหมาะสมของ กฎกติกาเกี่ยวกับการ ใช้ประโยชน์จากป่า ชุมชน	ศักยภาพ																	
	ความสามารถของ กระบวนการจัดตั้งป่า ชุมชน			ความสามารถของ องค์กร			ความสามารถของ สมาชิก			ความสามารถของ สภาพชุมชน			การใช้ประโยชน์จาก ป่าชุมชน			ภาพรวม		
	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย	มาก	ปาน กลาง	น้อย
	รวม			รวม			รวม			รวม			รวม			รวม		
เหมาะสม	47 (18.65)	109 (43.25)	60 (23.81)	83 (32.94)	91 (36.11)	42 (16.67)	100 (39.68)	84 (33.33)	32 (12.70)	76 (30.16)	120 (47.62)	20 (7.94)	79 (31.35)	110 (43.65)	27 (10.71)	75 (29.76)	117 (46.43)	24 (9.52)
ไม่เหมาะสม	10 (3.97)	16 (6.35)	10 (3.97)	10 (3.97)	20 (7.94)	6 (2.38)	10 (3.97)	20 (7.94)	6 (2.38)	13.00 (5.16)	20.00 (7.94)	3.00 (1.19)	16 (6.35)	17 (6.75)	3 (1.19)	10 (3.97)	23 (9.13)	3 (1.19)
รวม	57 (22.62)	125 (49.60)	70 (27.78)	93 (36.90)	111 (44.05)	48 (19.05)	110 (43.65)	104 (41.27)	38 (15.08)	89 (35.32)	140 (55.56)	23 (9.13)	95 (37.70)	127 (50.40)	30 (11.90)	85 (33.73)	140 (55.56)	27 (10.71)
	$\chi^2 = 0.719$			$\chi^2 = 2.336$			$\chi^2 = 4.571$			$\chi^2 = 0.036$			$\chi^2 = 1.041$			$\chi^2 = 1.188$		
	df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2			df = 2		
	p = 0.698			p = 0.311			p = 0.102			p = 0.982			p = 0.594			p = 0.552		

ตาราง 20 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน กับศักยภาพป่าชุมชนของเกษตรกรเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

(n=252)

ลักษณะทางสังคม	ศักยภาพ											
	ความสามารถของ กระบวนการจัดตั้ง ป่าชุมชน				ความสามารถของ องค์กร สมาชิก				การใช้ประโยชน์ จากป่าชุมชน		ภาพรวม	
	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p
ความรู้ความเข้าใจ	.035	0.578	-.104	0.098	.023	0.715	.014	0.820	-.073	0.247	-.026	0.683

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล 2) ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ และ 3) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์ของชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนของผู้ให้ข้อมูล โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในเขต ในตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ จำนวน 252 ราย ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่ายแบบสัดส่วนประชากร (simple random sampling) ตามแบบของ Yamane สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบความสมบูรณ์ และถอดรหัสวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป ผลการวิจัยพอสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 46.59 ปี โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมากที่สุดคือ 81 ปีและน้อยที่สุด 18 ปี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ มีสถานภาพสมรสแล้ว มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.98 คน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด 8 คน และน้อยที่สุด 1 คน มีรายได้ในภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 69,875.89 บาทต่อปี มีรายได้ในภาคเกษตรกรรมมากที่สุด 350,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด 10,000 บาทต่อปี มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรม มีรายได้เฉลี่ย 65,509.62 บาทต่อปี มีรายได้มากที่สุด 400,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด 3,200 บาทต่อปี และมีรายได้รวมเฉลี่ย 115,368.59 บาทต่อปี มีรายได้มากที่สุด 453,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด 25,000 บาทต่อปี มีลักษณะถือครองที่ดินเป็นของตนเอง มีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 9.96 ไร่ มีพื้นที่ถือครองมากที่สุด 40 ไร่ และน้อยที่สุด 2 ไร่ ส่วนใหญ่เกิดในหมู่บ้านนี้ โดยอาศัยในหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลา 21-60 ปี ซึ่งมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนเลยในรอบปีที่ผ่านมา ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ และกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน และไม่เคยมีประสบการณ์ในการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เลยในรอบ

ปีที่ผ่านมา ไม่ได้เป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชนแต่อย่างใด ส่วนใหญ่ระบุว่าถูกิดึกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมอยู่แล้ว โดยใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร และใช้เป็นแหล่งหาของป่ามากที่สุด โดยผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับปานกลาง

ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่

ผลการศึกษาศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.26 โดยมีความสามารถในระดับมากในด้านความสามารถของสภาพชุมชน มีการจัดการในระดับปานกลางในด้านความสามารถของสมาชิก ด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ด้านความสามารถขององค์กร และด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านพบว่า

ด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถด้านความสามารถในกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชนโดยรวมในระดับปานกลาง โดยผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในระดับปานกลางทุกประเด็น คือ 1) ชุมชนทราบกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมทั้งโทษของการทำลายป่าชุมชน 2) ชุมชนได้ร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน 3) ชุมชนเคยติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนแปลงสภาพความสมบูรณ์ของป่าชุมชน 4) ชุมชนได้ร่วมร่างระเบียบการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนและบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน 5) ชุมชนได้ร่วมคัดเลือกคณะกรรมการป่าชุมชน และ 6) ชุมชนเคยเข้าร่วมประชุมวางแผนการดำเนินงานป่าชุมชนตามลำดับ

ด้านความสามารถขององค์กร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถด้านความสามารถขององค์กรโดยรวมในระดับปานกลาง โดยผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในระดับปานกลางทุกประเด็น คือ 1) คณะกรรมการป่าชุมชน/องค์กรได้จัดกิจกรรมการบวชป่า 2) คณะกรรมการป่าชุมชนจัดโครงการปลูกป่าเนื่องในวาระต่างๆ 3) คณะกรรมการป่าชุมชนดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ 4) คณะกรรมการป่าชุมชนจัดกิจกรรมเข้าค่ายเกี่ยวกับอนุรักษ์ป่าชุมชน 5) คณะกรรมการป่าชุมชนได้จัดประชุมเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานบ่อยครั้ง และ 6) คณะกรรมการป่าชุมชนประชุมเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาป่าชุมชนถูกบุกรุกทำลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตามลำดับ

ด้านความสามารถของสมาชิก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถด้านความสามารถของสมาชิกโดยรวมในระดับปานกลาง โดยผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในระดับมากในประเด็น 1) การได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด 2) การสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน มีการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลางในประเด็น 1) การเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้ 2) การได้ร่วมจัดทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่า 3) การบอกเล่า ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน และ 4) การเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อหางบประมาณเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ตามลำดับ

ด้านความสามารถของสภาพชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถด้านความสามารถของสภาพชุมชนโดยรวมในระดับมาก โดยผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในระดับมากในประเด็น 1) การปลูกจิตสำนึกให้บุตรหลานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน 2) องค์การป่าชุมชนได้จัดทำท่านเข้าร่วมมีการฟื้นฟูป่าชุมชนโดยการปลูกพืชรักษาหน้าดิน และ 3) ชุมชนและสมาชิกหมู่บ้านได้ร่วมจัดให้มีการติดตามดูแลรักษาต้นไม้หลังการปลูกเสร็จแล้ว มีการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลางในประเด็น 1) การได้ร่วมกิจกรรมให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่ป่าชุมชนใกล้เคียง 2) การร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับป่าชุมชน และ 3) การได้ร่วมอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่า ตามลำดับ

ด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนโดยรวมในระดับปานกลาง โดยผู้ให้ข้อมูลมีความสามารถในระดับมากในประเด็น 1) การเข้าร่วมปลูกและบำรุงรักษาดินไม้ในป่าชุมชน 2) องค์การการเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชน และโทษของการตัดไม้ทำลายป่าชุมชน และ 3) การรายงานเจ้าหน้าที่ ผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการป่าชุมชน เมื่อมีผู้บุกรุกตัดไม้ทำลายป่า เก็บหาของป่าในป่าชุมชน มีการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลางในประเด็น 1) การลาดตระเวนป้องกันรักษาป่าชุมชน 2) การร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานป่าชุมชน และ 3) การเข้าร่วมดับไฟป่าในป่าชุมชน ตามลำดับ

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนของผู้ให้ข้อมูล

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับ ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนของเกษตรกร พบว่า

เพศของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านความสามารถของสภาพชุมชน

อายุของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถขององค์กร ด้านความสามารถของสมาชิก และด้านความสามารถของสภาพชุมชน

ระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านความสามารถขององค์กร และด้านความสามารถของสภาพชุมชน

สถานภาพสมรสของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านความสามารถขององค์กร และด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

การฝึกอบรม คูงานของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน และด้านความสามารถขององค์กร

การเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p < 0.05$) ในด้านความสามารถขององค์กร และด้านความสามารถของสมาชิก

ส่วนปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ จำนวนพื้นที่ถือครอง ภูมิถำเนา ความเหมาะสมของกฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ($p > 0.05$) ในทุกๆ ด้าน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาพบว่า เพศของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในด้านความสามารถของสภาพชุมชน กล่าวคือ เพศชายมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมากกว่าเพศหญิง ทั้งนี้เนื่องจากเพศชายมักจะได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำครอบครัว และมักถูกกำหนดให้เป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เพศชายยังมีความเข้มแข็ง และกล้าตัดสินใจมากกว่า ในขณะที่เพศหญิงมักไม่ค่อยกล้าแสดงออก ซึ่งสอดคล้องกับบุญสม วราเอกศิริ (2539: 127) ได้ให้ความเห็นว่า ถึงแม้โลกปัจจุบันจะพัฒนาก้าวหน้าไปเพียงใดเป็นที่น่าสังเกตว่าเพศหญิง และเพศชายก็ยังคงมีความแตกต่างกันทางจิตวิทยา เช่น อารมณ์และความสนใจ และ วงศ์กร ภูพันธ์ศรี (2542: 461-462) ได้กล่าวว่าเพศเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ชายและหญิงมีความแตกต่างกัน ทั้งด้านการเรียน อารมณ์ ด้านบุคลิกภาพ

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุแตกต่างกันย่อมมีผลต่อศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนแตกต่างกันในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถขององค์กร ด้านความสามารถของสมาชิก ด้านความสามารถของสภาพชุมชน และในภาพรวม โดยผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมากจะมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนในระดับมาก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุน้อยจะมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องจากอายุเป็นการบ่งบอกถึงประสบการณ์ทั้งด้านการงานและความรู้ที่สะสมกันมา ซึ่งผู้ที่มีอายุมากย่อมได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในการทำสิ่งต่างๆ มากกว่า จึงเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Jerusalem (1979 อ้างใน นัชช หนูผล, 2529: 10) พบว่า อายุของประชากรมีส่วนเกี่ยวข้องกับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างยิ่ง และสอดคล้องกับการศึกษาของ ชุมพล เหมหงษา (2547) ที่พบว่า อายุ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพเขานางพันธุรัต อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

จากผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในด้านความสามารถขององค์กร และด้านความสามารถของสภาพชุมชน กล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าจะมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษาของบรรณรักษ์ เสริมทอง (2543) ที่พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และพืชช่วยบำรุง (2544) ที่พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่า

จากผลการศึกษาพบว่า สถานภาพสมรสของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในด้านความสามารถขององค์กร และด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน กล่าวคือ ผู้ที่มีสถานภาพสมรสแล้วจะมีความสามารถและการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนมากกว่าผู้ที่มีสถานภาพโสด หม้าย หย่าร้าง และแยกกันอยู่ ทั้งนี้เนื่องมาจากความเป็นอยู่ของประชาชนที่มีชุมชนใกล้ชิดกับป่าในปัจจุบัน ยังมีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงป่าและผลิตผลจากป่า เพื่อเป็นแหล่งปัจจัยสี่ รวมตลอดถึงเป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์และประโยชน์ทางอื่น ๆ ดังนั้น เมื่อป่าไม้และผลิตผลจากป่ายังคงมีความสำคัญและมีคุณค่า ประชาชนก็มีความจำเป็นต้องช่วยกันอนุรักษ์ ดูแล รักษา ให้คงอยู่ไว้ เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์อย่างยาวนานและยั่งยืน

จากผลการศึกษาพบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นพดล พฤษะวัน (2546) ที่พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรบ้านร่องกล้าในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก และการศึกษาของ ชูชีพ ใจมั่น (2537: 52) ในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนพบว่า ประชาชนที่มีการคมนาคมสะดวก ไม่มีไฟฟ้าใช้สามารถรับฟังข่าวสารจากวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อสารมวลชนอื่นๆ ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมต่อองค์กรของตนเอง

จากผลการศึกษาพบว่า การฝึกอบรม ความรู้ของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในด้านความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน ด้านความสามารถขององค์กร และในภาพรวม กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลที่มิประสบการณในการฝึกอบรม ความรู้ความสามารถและการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนมากกว่าผู้ให้ข้อมูลที่มิมีประสบการณในการฝึกอบรม ความรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการได้รับการฝึกอบรมเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความคิดประสบการณ์เกี่ยวกับป่าชุมชนให้กับราษฎรมากขึ้น ซึ่งมีส่วนช่วยให้ราษฎรตระหนักและเข้าใจในการจัดการป่าชุมชนมากขึ้น จึงเข้ามามีส่วนร่วมในการในการป่าชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นวินดา ณ นคร (2548) ที่พบว่า การได้รับการฝึกอบรม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ บำรุง แสงพันธุ์ (2545 : 6) ที่พบว่า การได้รับการฝึกอบรมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ในทำนองเดียวกัน ศิริวรรณ วงศ์สมบัติ (2533: 63) ได้กล่าวไว้ว่า “ประสบการณ การฝึกอบรม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม เพราะผู้ที่เข้าร่วมทำการฝึกอบรมบ่อยครั้งย่อมมี

ความรู้และวิธีการใหม่ ๆ โดยใช้ประสบการณ์ในการฝึกอบรม เป็นหลักในการดำเนินการ การเข้าอบรมบ่อย ๆ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความเข้าใจอันดี ความต้องการที่ถูกต้อง และความชำนาญแก่ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยภาพรวมของศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีศักยภาพป่าชุมชนในระดับปานกลางทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ ยังไม่มากพอ หรืออาจเกิดจากการที่ต่างฝ่ายต่างดำเนินการส่งเสริมสนับสนุน ไปตามแนวทางในแผนงานของตนเอง ดังนั้น หากทุกภาคส่วนจะเพิ่มระดับการสนับสนุนที่มีต่อประชาชนให้มากขึ้น และดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนในรูปแบบของการบูรณาการ ก็จะทำให้ระดับความสามารถเพื่อและใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ เพิ่มขึ้นด้วย
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทำการประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรในพื้นที่ได้ตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากป่าชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือจากกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนนำในการประชาสัมพันธ์ อีกทั้งราษฎรส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมหรือดูงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับป่าชุมชน ดังนั้นจึงควรมีการฝึกอบรมหรือดูงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับป่าชุมชนให้แก่ราษฎรเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้สามารถนำไปดำเนินกิจกรรมในการจัดการป่าชุมชนได้
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจและเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ จะต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ กระตุ้น และให้ความรู้ คำแนะนำทางด้านการวิชาการเกี่ยวกับงานป่าชุมชน โดยต้องสนองตอบความต้องการพื้นฐานของชุมชนอย่างแท้จริง มิใช่เป็นการบังคับหรือชี้นำให้ประชาชนปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากประชาชนที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนแห่งอื่นๆ ที่มีลักษณะทางด้านกายภาพ ชีวภาพ สภาพการใช้ประโยชน์ และศักยภาพป่าชุมชนที่มีความคล้ายคลึงกับป่าชุมชนตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ เพื่อมาเปรียบเทียบศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนแล้วนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูลเพื่อปรับปรุงแก้ไขและเป็นข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาศักยภาพป่าชุมชนแห่งอื่นๆ ต่อไป

2. ควรมีการศึกษาบทบาทเจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่นและกลุ่มคนภายนอกชุมชน เช่น ครู พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เครือข่ายป่าชุมชน และเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน เพื่อเป็นการพัฒนางานวิจัยครั้งนี้เพิ่มเติมอีก เนื่องจากเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนสามารถเพิ่มขีดความสามารถและการใช้ประโยชน์จากป่าได้มากขึ้น ซึ่งการศึกษาไม่ได้เจาะลึกอย่างแท้จริง จึงน่าจะมีการวิจัยบทบาทการทำงานของบุคคลดังกล่าว

บรรณานุกรม

- กอบกาญจน์ พจน์ชนะชัย. 2538. เครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กัลยา วานิชบัญชา. 2548. การวิเคราะห์ข้อมูลหลายตัวแปร. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาฯ.
- โกมล แพรกทอง. 2539. แนวคิดป่าชุมชน ป่าชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชน กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- คณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน . 2533. แนวความคิดแนวทางปฏิบัติและนโยบายเกี่ยวกับการดำเนินการด้านป่าชุมชน. เชียงใหม่ : คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง . 2537. กรุงเทพฯ : สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้.
- จุมพล รอดคำดี. 2532. สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์, อนันต์ กาญจนพนธ์ และ สันจิตา กาญจพันธ์. 2536. ป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนา เล่ม 1 ป่าชุมชนภาคเหนือ : ศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ชยุติ ผลชวนปัญญา 2543. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามแนววัฒนธรรมชุมชน : กรณีศึกษาบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยจังหวัดเชียงใหม่.
- ชูชีพ ใจมั่น. 2537. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าบ้านแพะ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- จุมพล เหมหงษา 2547: ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพพื้นที่เขานางพันธุรัต อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลเขาใหญ่ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. ม.ป.ท. : ปริญญาโท, โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา.

- ชูศักดิ์ วิทยาก็ค. 2531. ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำปิงตอนบน : ศึกษากรณีอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ :
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย 2537. **ทฤษฎีหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- นภา ศรีประเสริฐ. 2544. **มูลเหตุจูงใจในการป้องกันรักษาป่าต้นน้ำลำธาร ของราษฎรบ้านธาตุ
ตำบลแม่ลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นพดล พฤษะวัน. 2546. **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรบ้านร่องกล้าในการบริหาร
จัดการทรัพยากรป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก**. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นำชัย ทนุผล. 2529. **การพัฒนาชุมชน: หลักการและยุทธวิธี**. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริม
การเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- ธวัชชัย สันติสุข และชวลิต นิยมธรรม. 2526. **ไม่มีค่าทางเศรษฐกิจตอนที่ 3**. กรุงเทพฯ :
ฝ่ายพลศึกษาสตรีป่าไม้ กรมป่าไม้.
- บัวเรศ ประไซโย. 2535. **การจัดการป่าชุมชน วนศาสตร์ชุมชน: ทางเลือกในการพัฒนาป่าไม้**.
ขอนแก่น : โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บุญสม วราเอกศิริ. 2539. **ส่งเสริมการเกษตร หลักและวิธีการ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. เชียงใหม่: ภาควิชา
ส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- ประภาพรณ กำภู. 2546. “การใช้ประโยชน์จากการเก็บหาของป่าและการจัดการป่ากรด อำเภอ
นาหว้า จังหวัดสกลนคร”. **วารสารสงขลานครินทร์** 9, 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) : 177.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2545. **ขบวนการป่าชุมชนและการท้าทายการจัดการป่าของประเทศไทย**.
เอกสารประกอบการประชุมเรื่อง “ป่าชุมชนกับการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืน” 22 มกราคม
2545. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- ไพรัตน์ เตชะริน. 2527. **นโยบายและกลวิธี การมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาใน
ปัจจุบัน**. น.7 ใน **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษา
นโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพโรจน์ อาจิธิยะ. 2544. **การจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ของชุมชนบ้านกลาง
อำเภอแม่มาะ จังหวัดลำปาง**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มงคล ด้านชาวนินทร์ และ บัญอร แก้วส่อง. 2536. **ป่าชุมชนในประเทศไทย แนวทางการพัฒนาเล่ม**

3 ป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2535. **ป่าไม้ชุมชน.** นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

วงกตกร์ ภูพันธ์ศรี. 2542. **ความแตกต่างระหว่างบุคคล.** กรุงเทพฯ : คุณพินอักษรกิจ.

วรวงค์ กาญจนวงศ์. 2543. **การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเกษตรของผู้นำหมู่บ้านชายแดนเขตภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

วนิดา สุบรรณเสณี. 2539. **ของป่าในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้.

วิยุทธ์ จำรัสพันธ์, รัชดา ฉายสวัสดิ์ และ พงษ์ยุทธ์ บำรุงสิทธิ์. 2535. **การจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรท้องถิ่น.** ขอนแก่น: โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศิริวรรณ วงศ์สมบัติ. 2533. **การมีส่วนร่วมของกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอสันทราย และอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

หนังสือป่าชุมชน. 2541. **ป่าชุมชน.** กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2532. "เอกสารทางวิชาการแนวทางวิชาการเพื่อพัฒนาป่าไม้ของไทยในปัจจุบัน การบรรยายพิเศษทางวิชาการป่าไม้ ประจำปี 2532". วนศาสตร์ชุมชน : 102-115.

สมศักดิ์ สุขวงศ์ และเดือนใจ โก้สกุล. 2532. **ป่าผลัดใบในประเทศไทย.** ม.ป.ท. : ม.ป.พ. (เอกสารอัดสำเนา).

สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. 2542. **เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรป่าชุมชน.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุริรัตน์ ถนอมระวีสรณ์. 2540. **การจัดการป่าขององค์กรชุมชนในเขตอุทยานแห่งชาติ : ศึกษากรณีบ้านก้อทุ่ง ตำบลก้อ อำเภอสี จังหวัดลำพูน.** กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสน่ห์ จามริก และยศ สันติสมบัติ. 2536. **ป่าชุมชนในประเทศไทยแนวทางการพัฒนา เล่ม 1.**

กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

ไสว ช่างเงิน . 2544. **การจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาการจัดการป่าต่ำว (ป่าลูกชิด) กลุ่มภูตัน ตำบลผาทอง อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน** เชียงใหม่ . เชียงใหม่ : ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อำนาจ คอวนิช. 2531. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างป่าชุมชนธรรมชาติ ในประเทศไทย เอกสารเสนอ
ต่อที่ประชุมการป่าไม้ประจำปี 2531. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้.

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทราย. 2553. ข้อมูลพื้นฐานองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทราย.
[ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา

http://www.tambol.com/tambol/search_show.asp?itemno=540214 (1 มีนาคม 2553).

Cohen, J.M. and N.T. Uphoff. 1980. "Participation's Place in Rural Development: Seeking
Clarity Through Specificty". **World Development**. 8(3) : 213 – 218.

Yamane, Taro. 1973. **Statistic: An Introductory Analysis**. 3rd ed. Tokyo: Harper International.

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน

ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่

การวิจัยเรื่อง ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ โดยข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ในการประกอบการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของผู้วิจัยเท่านั้น

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้มีทั้งหมด 3 ตอน โดยให้ทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ✓ () ในตารางของแต่ละข้อความ
2. กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ให้ครบทุกข้อเพื่อความสมบูรณ์ของการวิจัย
3. ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามีความสนใจเฉพาะข้อมูลจากท่านเท่านั้น ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะเก็บไว้เป็นความลับเพื่อใช้ประโยชน์ในงานวิจัยเท่านั้น กรุณาแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องของผู้ให้ข้อมูล

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล

1. เพศ

1. () ชาย

2. () หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ให้ข้อมูล

1. () ไม่ได้เรียน/เรียนไม่จบ

2. () ชั้นประถมศึกษาตามภาคบังคับ

3. () ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)

4. () ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

5. () อนุปริญญา หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)

6. () ปริญญาตรี

7. () สูงกว่าปริญญาตรี

8. () อื่นๆ (ระบุ).....

4. สถานภาพสมรส

1. () โสด 2. () สมรส 3. () หม้าย
4. () อื่น ๆ (โปรดระบุ)

5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (รวมทั้งตัวเอง).....คน

ลักษณะทางเศรษฐกิจและทางสังคม

1. รายได้ในปีที่ผ่านมา

- 1.1 รายได้ในภาคเกษตร จำนวน.....บาท
1.2 รายได้นอกภาคเกษตร จำนวน.....บาท
รวม จำนวน.....บาท

2. สถานภาพการถือครองที่ดิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1 () ที่ดินของตนเอง จำนวน.....ไร่
2 () ที่ดินเช่าบางส่วน จำนวน.....ไร่
3 () ที่ดินเช่าทั้งหมด จำนวน.....ไร่
4 () อื่น ๆ (ระบุ)..... จำนวน.....ไร่
5 () รวม จำนวน.....ไร่

3. ภูมิลำเนาของท่าน

- () 1. เกิดในหมู่บ้านนี้
() 2. ย้ายถิ่นมาจากที่อื่น เพราะ
() 1. ย้ายตามครอบครัว/ย้ายเนื่องจากแต่งงาน
() 2. ย้ายเนื่องจากหน้าที่การงาน
() 3. ย้ายมาเพื่อหาพื้นที่ทำกินใหม่
() 4. อื่นๆ (ระบุ).....

4. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ (ของหัวหน้าครัวเรือน).....ปี หรือ ตั้งแต่ปี พ.ศ.....

5. ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความรู้และกิจกรรมป่าชุมชนหรือไม่

() 1. ไม่เคยได้รับ

() 2. เคย จำนวน.....ครั้ง (ในรอบปีที่ผ่านมา) ถ้าเคยได้รับ ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() 1. หอกระจายข่าว

() 6. หนังสือพิมพ์

() 2. โทรศัพท์

() 7. เจ้าหน้าที่ทางราชการ

() 3. กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน

() 8. องค์กรเอกชน(ระบุ).....

() 4. ญาติ/เพื่อนบ้าน

() 9. อื่นๆ (ระบุ).....

() 5. วิทยู

6. ท่านเคยเข้าร่วมรับการฝึกอบรม ฐานต่างๆ ที่ราชการหรือหน่วยงานอื่นๆ จัดขึ้นหรือไม่

() 1. ไม่เคย

() 2. เคย จำนวนครั้ง.....ครั้ง (ระบุโครงการ หรือ หลักสูตร)

หัวข้อที่อบรม

(1).....

(2).....

(3).....

7. ท่านเป็นคณะกรรมการหรือผู้นำชุมชน หรือไม่

1. () เป็น

2. () ไม่เป็น

3. () เคยเป็น

8. ในชุมชนของท่านมีกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากป่าหรือไม่

1. () ไม่มี

2. () มี (โปรดระบุ)

9. กฎกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน มีความเหมาะสมกับสภาพในปัจจุบันหรือไม่

1. () เหมาะสม

2. () ไม่เหมาะสม เนื่องจาก.....

10. ท่านเคยใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในกิจกรรมใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() 1. อาหาร	() 6. เลี้ยงสัตว์
() 2. อากาศ	() 7. กิจกรรมท่องเที่ยว
() 3. เสื้อผ้า เครื่องนุ่มห่ม	() 8. จัดกิจกรรมเรียนรู้
() 4. ยารักษาโรค	() 9. จัดกิจกรรมสันตินาการ
() 5. หาของป่า	() 10. อื่นๆ (ระบุ).....

11. ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน

ให้ท่านพิจารณาว่าข้อความต่อไปนี้ ข้อใดถูก ข้อใดผิด หากเห็นว่าถูกให้ตอบว่าใช่และหากเห็นว่าผิดให้ตอบว่าไม่ใช่

คำถาม	ใช่	ไม่ใช่
1. ป่าชุมชน คือป่าไม้ที่ประชาชนรักษาไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชน		
2. การรักษาป่าชุมชนเพียงเพื่อชนะการประกวดและชื่อเสียงของหมู่บ้าน		
3. การรักษาป่าชุมชนเป็นการอนุรักษ์ ดิน น้ำ และสัตว์ป่าด้วย		
4. หากคนในชุมชนลักลอบตัดไม้ในเขตป่าชุมชนจะไม่มีกรลงโทษ		
5. การป้องกันไฟป่า เป็นส่วนหนึ่งของการรักษาป่าชุมชน		
6. ป่าชุมชนเป็นแนวกันลม และช่วยบรรเทาความรุนแรงของลมพายุ		
7. การรักษาป่าชุมชนเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐเท่านั้น		
8. การดูแลป่าชุมชนที่ได้ผลดี คือ การให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าด้วย		
9. ป่าชุมชนสามารถจัดให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้		
10. การทำแนวกันไฟเป็นการป้องกันป่าไม้ไม่ให้ถูกทำลาย		

ส่วนที่ 2 ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่

คำชี้แจง

1. ผู้สัมภาษณ์ใช้ข้อมูลช่วยมือดำเนินการสัมภาษณ์ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์ของผู้ให้สัมภาษณ์ว่าอยู่ในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูล

2. การให้คะแนนระดับความสามารถและการใช้ประโยชน์มีดังนี้
 ให้คะแนนเท่ากับ 5 คือ มีความสามารถและการใช้ประโยชน์มากที่สุด
 ให้คะแนนเท่ากับ 4 คือ มีความสามารถและการใช้ประโยชน์มาก
 ให้คะแนนเท่ากับ 3 คือ มีความสามารถและการใช้ประโยชน์ปานกลาง
 ให้คะแนนเท่ากับ 2 คือ ความสามารถและการใช้ประโยชน์น้อย
 ให้คะแนนเท่ากับ 1 คือ มีความสามารถและการใช้ประโยชน์น้อยที่สุด

ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์	ความสามารถและการใช้ประโยชน์				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ความสามารถของกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชน					
1. ท่านและชุมชนได้ร่วมคัดเลือกคณะกรรมการป่าชุมชน					
2. ท่านและชุมชนได้ร่วมร่างระเบียบการใช้ประโยชน์ป่าชุมชนและบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน					
3. ท่านและชุมชนเคยเข้าร่วมประชุมวางแผนการดำเนินงานป่าชุมชน					
4. ท่านและชุมชนได้ร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน					
5. ท่านและชุมชนทราบกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมทั้งโทษของการทำลายป่าชุมชน					
6. ท่านและชุมชนเคยติดตามและประเมินผลการเปลี่ยนแปลงสภาพความสมบูรณ์ของป่าชุมชน					

ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์	ความสามารถและการใช้ประโยชน์				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
2. ความสามารถขององค์กร					
1. คณะกรรมการป่าชุมชนได้จัดประชุมเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานบ่อยครั้ง					
2. คณะกรรมการป่าชุมชนประชุมเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาป่าชุมชนถูกบุกรุกทำลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน					
3. คณะกรรมการป่าชุมชนดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ					
4. คณะกรรมการป่าชุมชนจัดกิจกรรมเข้าค่ายเกี่ยวกับอนุรักษ์ป่าชุมชน					
5. คณะกรรมการป่าชุมชนจัดโครงการปลูกป่าเนื่องในวาระต่างๆ					
6. คณะกรรมการป่าชุมชน/องค์กรได้จัดกิจกรรมการบวชป่า					
3. ความสามารถของสมาชิก					
1. ท่านเคยบอกเล่า ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน					
2. ท่านเคยเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อหางบประมาณเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนหรือไม่					
3. ท่านเคยเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าไม้					
4. ท่านได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดหรือไม่					
5. ท่านสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน					
6. ท่านได้ร่วมจัดทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่า จัดสรรเวลา, ทุน, งบประมาณ, วัสดุ (มูลค่าการเสียสละเวลา)					

ศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์	ความสามารถและการใช้ประโยชน์				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4. ความสามารถของสภาพชุมชน					
1. ชุมชนและสมาชิกหมู่บ้านได้ร่วมจัดให้มีการติดตามดูแลรักษาต้นไม้หลังการปลูกเสร็จแล้ว					
2. องค์กรป่าชุมชนได้จัดให้ท่านเข้าร่วมมีการฟื้นฟูป่าชุมชนโดยการปลูกพืชรักษาหน้าดิน					
3. ท่านปลูกจิตสำนึกให้บุตรหลานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน					
4. ท่านเคยร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับป่าชุมชน					
5. ได้ร่วมให้ท่านกิจกรรมให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่ป่าชุมชนใกล้เคียง					
6. ท่านได้ร่วมอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่า					
5. การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน					
1. ท่านเคยเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชน และโทษของการตัดไม้ทำลายป่าชุมชน					
2. ท่านเคยเข้าร่วมปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้ในป่าชุมชน					
3. ท่านเคยลาดตระเวนป้องกันรักษาป่าชุมชน					
4. ท่านเคยเข้าร่วมดับไฟป่าในป่าชุมชน					
5. ท่านเคยร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานป่าชุมชน					
6. ท่านรายงานเจ้าหน้าที่ ผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการป่าชุมชนเมื่อมีผู้บุกรุกตัดไม้ทำลายป่า เก็บหาของป่าในป่าชุมชน					

ส่วนที่ 3 ศึกษาปัญหา อุปสรรค และความต้องการของเกษตรกรในอนาคต ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์
ป่าชุมชน

1. ท่านคิดว่าป่าชุมชนมีปัญหาและอุปสรรคในศักยภาพป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์มีอะไรบ้าง

1.
2.
3.
4.
5.

2. ท่านคิดว่าป่าชุมชน มีอุปสรรค ต่อการใช้ประโยชน์อะไร

1.
2.
3.
4.
5.

3. ท่านมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ป่าชุมชนในอนาคตอย่างไร

1.
2.
3.
4.
5.

ภาคผนวก ข

ภาพการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภาพผนวก 1 พื้นที่ที่ถูกทำไร่เลื่อนลอยของเกษตรกร

ภาพผนวก 2 พื้นที่ที่ทำไร่เลื่อนลอยทำให้เกิดการชะของหน้าดิน

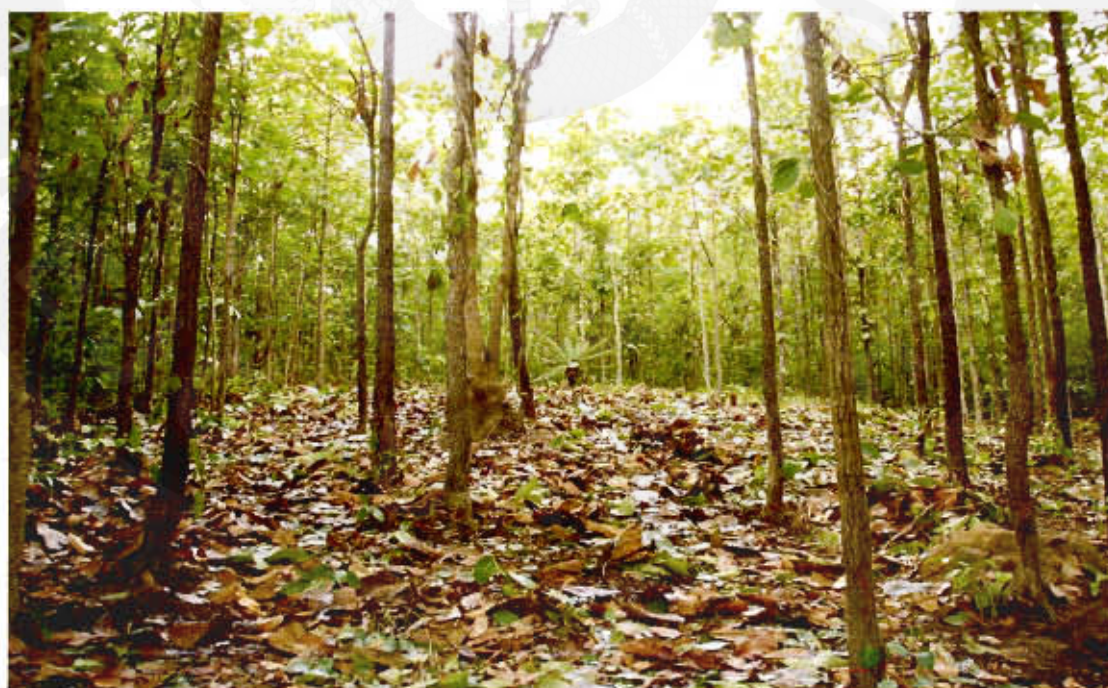
ภาคผนวก 3 ความร่วมมือของชาวบ้านกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ร่วมสร้างฝายแนวชะลอน้ำ

ภาคผนวก 4 ความร่วมมือของชาวบ้านกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ร่วมสร้างฝายแนวชะลอน้ำ

ภาคผนวก 5 สภาพป่าในเขตพื้นที่ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ในปัจจุบัน

ภาคผนวก 6 สภาพป่าในเขตพื้นที่ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ในปัจจุบัน

ภาคผนวก ค

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นายจักรพงษ์ ผู้วิจารณ์
เกิดเมื่อ	16 พฤศจิกายน 2515
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2534 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเกษตรกรรม เชียงใหม่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2537 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สถาบันบัณฑิตเทคโนโลยี ราชมงคลวิทยาเขต(ภาคพายัพ) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2538 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีภูมิทัศน์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่